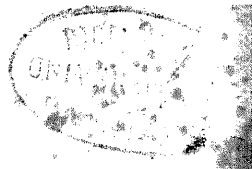
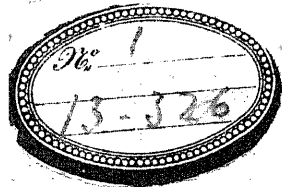

Directo al Sr. Segura Andes
del Castillo
E.I.-2

1. a. 8. 28

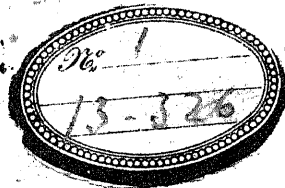
Compañía Guineana	
GRANADA	
NO. 1	2
BOLETO	16
TARIFA	
IMPORTE	3.26

Dirección al Sr. Segura Andes
del Castillo

7 I - 2

1. a. 8 - 28

Estados Unidos	
GRANADA	
Salida	2
Entrada	16
Tarifa	326
Notas	

Al Colegio de la Compañía de Jesús de San. P. P.

HISTORIA

RUTH, R-444

Ex Ebreo Latine conversa, &
commentario explicata.

Eiusdem Historia TRALATIO GRÆCA
ad exemplar Complutense, & nota in eandem.

Additus est tractatus, An Ruben Man-
dragoras invenerit.

*Ex omissione officii & R
vignificationis libri die
expurgatus ex
op. an. 1707.*

*Granat die 16
Maij an 1770.*

*Operaculatio I. DRVSII. auctori dan-
nari, opus u
expurgata de
Brennig*

SININIS

num erga
ta obtiteri
dare noti

FRANEKERÆ,

Excudebat Ægidius Radaus

Ordinum Frisæ Typographus.

CIO. 13: LXXXVI.

*IN XPO PRIMUM IN
TUAM DOMUM VENI, REUERENDIS-
SIME PATER, NIHIL HABUI PRIUS
QUAM UT ALIQUO MUNERE LITTE-
RARIO, ANIMUM ERGA TE MEUM OSTEN-
DEREM. MULTA OBSTITERUNT QUO
MINUS ID STATIM PRÆSTARE
POTUERIM. IN PRIMIS CURÆ
DOMESTICÆ, QUÆ ME HUC ILLUC
VARIÈ DISTRAHUNT. SED & BELLUM
FUNESTUM PATRIÆ MEÆ, UT
BONA & PRÆDIA OMNIA, ITA MIHI
ADEMIT*

X QVO PRIMUM IN
tuam domum veni,
Reuerendissime pa-
ter, nihil habui prius
quàm ut aliquo mu-
nere litterario, ani-
mum erga te meum ostenderem. mul-
ta obstitērūt quo minus id statim præ-
stare potuerim. in primis curæ dome-
sticæ, quæ me huc illuc variè distrahunt.
Sed & bellum funestum patriæ meæ, ut
bona & prædia omnia, ita mihi ademit

4
omnem scribendi alacritatem. Accessit ad hæc mala peregrinatio, quæ animum meum à libris sic abalienavit, ut vix cupam in gratiam redire poterim. Factum igitur est à me ferius, quam putarim, ut hoc munus ad te veniret, munus, si a dignitate tuâ spectetur, per exiguum: si ab animo meo, magnum. Commentarius est in librum Ruth, quem de multis aliis libris veteris Instrumenti, in quibus similiter commentati sumus, ideo potissimum delegimus, quod à paucissimis in eo explicando defudatum sit: præterea propositum mihi nunc fuit duntaxat specimen, & quasi imaginem exhibere operis universi, quod maiores vigilias postulat: in quo cum aliquoufque progressa sit industria nostra, haud difficulter illud ad finem perducemus, si nostris laboribus, & divina benignitas, &
tua

5
tua benevolentia, quasi propitium numen, adfuerint. Sic enim fiet, ne qua prorsus in difficultate, ne quo in scopulo unquam hæreamus. Ac de divina quidem benignitate, quæ honestis conatibus non favere non potest, optime speramus: de tua verò benevolentia dubitare nos non patitur antea diæ vitæ tuæ ratio; quam sic instituisti, ut omnia te literarum & honestarum artium causa velle, haud obscure significaveris: cuius rei testes sunt & erunt in sempiternum nostræ muse, tam benignè, tam humaniter à te excepte, quæ hoc nomine immortales tibi gratias agunt. quin plurimum sibi gaudent, plurimum gratulantur te patrono; quo auspice nihil est quod non sperent se posse efficere: & efficient profectò non vulgaria, si modò otium ipsis restituitur, quod vel hominum improbitas, vel, ut aliò

culpa deriuetur, fatalis bellorum calamitas eripuit; quod ut fiat, imis à Deo precibus oramus. A te verò petimus, præfulamplissime, ut in hac egregia, ac nunquam fatis laudata erga litteras voluntate, perseverans, munus nostrum hilari, quemadmodum speraramus, fronte recipias: neve illud æstimes aut ab ipsa re, aut à viribus meis: sed potius ab animo devotissimo amplitudini tuæ: cui nos nostraque omnia dicamus consecramus.

Lambethi, anno post natum Christum M. D. LXXXIV.

AD LECTOREM.

SATI S constat, ad rerum cognitionem necessariam esse cognitionem verborum. Neque obscurum, immò verè ipse usus, optimus magister, nos quotidie docet, frustra queri de sensu alicuius loci, nisi prius conveniat de veritate interpretationis. In quo demonstrando, si longiore oratione utar, videbor fortasse quibusdam in re minimè dubia laborare. Tantum dicam, qui contra sentiunt, ignorare eos, quibus in linguis diuina mysteria nobis tradita sint. Quòd si, uti est, magnam partem Ebraicè primùm ea prodita fateantur, hoc quoque concedant necesse est, ei, qui in ijs mysterijs cum fructu versari velit, totam eius linguæ vim ac naturam tenendam esse. Cuius ignoratione cum peccari sæpenumerò, multaq; in occulto latere viderem, mihi, sacras litteras enarrare cupienti, visum est in Ebræorum potissimùm dictione operam sedulam ponere. Itaque phrasés & locutiones, quas ei genti peculiare esse scirem, cum cura explicui. Antiquam scripturam, quòd ea neglectim vulgo haberetur, diligenter ubique inculcaui. De varia inter-

pretatione, quæ mihi vera videretur, aut certè vere proxima, quantum in me fuit, indicavi. In historia verò, rebusq; Ebræorum, quæ vix extremis digitis alij attingunt, tam multus fui, ut verear ne sint, qui me in hoc genere nimium fuisse dicant. Quod reliquum est, cum editio Complutensis inter omnes Græcas, quæ exstant, longè optima censeatur, tamen collatione facta, comperi Germanicum exemplar, quo domi utor, ad veritatem Ebraicam interdum propius accedere. Hæc quoque & alia in illam editionem cum fide notavi. Quæ si probas, Lector, & si ex laboribus meis fructum aliquem percipis, ora Deum ut mihi similia in omnes veteris Instrumenti libros meditantis, spiritus sui gratia benignus adsit, ad eamq; rem otium & valetudinem largiatur. Vale.

R V T H.

Ex Ebraica translatio Latina

V E T V S.

N O V A.

C A P U T I.

IN diebus vnus¹ Iudicis, quando Iudices præerāt, facta est fames in terra. Abijtq; homo de Beth-lehem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide, cum vxore sua, & duobus liberis.

FURT in diebus cum Iudicarent Iudices, ut esset fames in terra: & abijt vir è Beth-lehem Iuda ad peregrinandum in agris Moab, ipse, & uxor ipsius, & duo filij ipsius.

² Et nomen viri illius E-limelech, & vxor eius Noemi: & duo filij, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephrathæi de Beth-lehem Iuda. Ingressiq; ue regionem Moabiti-

hem Iuda. Et venerunt in agros Moab, & fuerunt ibi.

Et mortuus est Elimelech vir Noomi, & relicta fuit ipsa, & duo filij ipsius.

Et assumpserunt sibi uxores Moabitidas, nomen unius Orpha, & nomen alterius Ruth, & habitauerunt ibi circiter decem annos.

Et mortui sunt etiam ambo illi, Mahalon & Chelion, & relicta fuit mulier illa à duobus nativis suis, & à viro suo.

Et surrexit ipsa & nurus ipsius, & reversa est ex agris Moab: quoniam audiverat in agro Moab, quòd visitasset dominus populum suum, dando eis panem.

Et egressa est è loco ubi fuerat, & ambæ nurus

dem, morabantur ibi.

Et mortuus est Eli-melech maritus Noemi: remansitque ipsa cum filijs.

Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum vna vocabatur Orpha, alteraque Ruth. Manseruntque ibi decem annis.

Et ambo mortui sunt; Mahalon videlicet & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis, ac marito.

Et surrexit ut in patriam pergeret cum utraque nuru sua de regione Moabide: audierat enim quòd respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas.

Egressa est itaque de loco peregrinanti-

onis suæ cum utraque nuru: & iam in via revertendi posita in terram Iuda,

Dixit ad eas, Ite in domum matris vestræ, faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum.

Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. Et osculata est eas. Quæ e-leuata voce flere cœperunt.

Et dicere; Tecum pergemus ad populum tuum.

Quibus illa respondit; Reuertimini filie mi, cur venitis mecum? num ultra habeo filios in utero meo ut viros ex me sperare possitis?

Reuertimini filie

ipsum cum illa, & ingressæ sunt iter redeundo in terram Iuda.

Et dixit Noomi duabus nuribus suis: Ite, redite utraque in domum matris suæ; Faciat Dominus vobiscum misericordiam quemadmodum fecistis cum mortuis et mecum.

Det Dominus vobis ut inveniatis requiem utraque in domo viri sui, & osculata est eas, & sus-tulerunt vocem suam, & fleuerunt.

Et dixerunt ei: quin tecum revertemur ad populum tuum.

Et dixit Noomi: revertimini filie meæ, cur iretis mecum? an adhuc mihi filij in utero meo, ut sint vobis viri?

Revertimini filie meæ, ite,

ite, quoniã senior sum, quàm ut sim viro. Quod si dixerò : Est mihi spes, etiam fuerim hac nocte viro, atque etiam peperero filios ;

An propter eos expectabitis, donec adoleuerint ? an eis præstolabimini, ut non sitis viro ? nequaquam filia meæ, quoniam amarè mihi est nimis quàm vobis: quia egressa est in me manus Domini.

Et sustulerunt vocem suam, & fleverunt denuò & osculata est Orpha socrum suam, & Ruth adhæsit ei.

Et dixit, ecce reversa est fratria tua ad populū suum, & ad deos suos : revertere post fratriā tuam.

Et dixit Ruth: Ne ad-

mi, & abite: iam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo coniugali. etiam si possem hac nocte cōcipere, & parere filios,

13 Si eos expectare velitis donec crescāt, & annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ quàm nubatis. Nolite quãso filia mi; quia vestra angustia magis me premit, & egressa est manus Domini contra me.

14 Eleuata igitur voce, rursus flere cœperunt. Orpha osculata est socrum, ac reuerfa est; Ruth adhæsit socru suæ.

15 Cui dixit Noemi: En reuerfa est cognata tua ad populū suum, & ad Deos suos, vade cum ea.

16 Quæ respondit: Ne aduerferis mihi vt relin-

linguam te & abeam: quocunq; enim perrexeris, pergam; & vbi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus.

Quæ te terra morientem susceperit, in ea moriar; ibique locum accipiam sepulture. Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat si non sola mors me & te separauerit.

Vidēs ergo Noemi, quòd obstinato animo Ruth decreuisset secū pergere, aduerfari noluit, nec ad suos ultra reditū psuadere.

Profectæque sunt simul, & venerunt in Beth-lehem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebuit: dicebantq; mulieres; Hæc est illa Noemi.

quam te recedendo à te. nam quòcunq; iueris, ibo, & ubicūque pernoctaueris, pernoctabo: populus tuus, populus meus; & Deus tuus, Deus meus.

17 Vbicunq; morieris, moriar, & ibi sepeliar, sic faciat Dominus mihi, & sic addat, quia mors separabit inter me & inter te.

18 Videns ergo quòd obformasset ipsa pergere secum, destitit loqui ad eam.

19 Et profectæ sunt ambæ usque dum pervenissent Bethlehemum, & cum pervenissent Bethlehemum commota fuit civitas universa propter eas, & dixerunt: An hæc Noemi ?

Quibus ait: Ne vo- 20 Quæ dixit eis, Ne voca-

te me Noomi: vocate me Mara, quia amaritudine affecit me Omnipotens valde.

Ego plena abieram, & vacuè reduxit me Dominus: cur (igitur) vocetis me Noomin? cum Dominus testificatus sit in me, et Omnipotens malis affecerit me.

Et reversa est Noomi, et Ruth Moabitis cum ea, quæ redierat ex agris Moab: et ipsæ venerunt Bethlehemum in principio messis hordeorum.

CAP. II.

ET ipsi Noomi erat cognatus viri ipsius, vir opum potens, è familia Elimelechi, cui nomen Booz.

Dixitque Ruth Moabitis ad Noomin, Ibo nunc in agrum et colligam

me Noemi, id est puchram, sed vocate me Mara, id est amarâ, quia amaritudine valde replevit me Omnipotens.

Egressa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliavit, & afflixit Omnipotens?

Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitis de terra peregrinationis suæ: ac reversa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

ERat autem viro Elimelech consanguineus, homo potens & magnarum opum, nomine Boos.

Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam Si iubes, vadam in agrum, & colligam spicas

spicas quæ fugerit manus metentium, vbi cunq; clementis in me patris familias repererogratiam. cui illa respondit: vade filia mi.

Abijt itaq; et colligebat spicas post tergametèrium. Accidit autem, vt ager ille haberet dominum nomine Booz, q. erat de cognatione Elimelech.

Et ecce, ipse veniebat de Bethlehem, dixitque messoribus; Dominus vobiscum, Qui responderunt ei; benedicat tibi Dominus.

Dixitq; Booz iuveni, qui messoribus præerat; Cuius est hæc puella?

Cui respondit; hæc est Moabitis quæ venit cum Noemi, de regione Moabitis.

Et rogavit vt spicas

gam spicas post eum, cuius in oculis invenero gratiam. Et dixit ei, Ito, mi filia.

Et abijt, et venit, et collegit in agro post messores, et accidit casus eius pars agri Booz, qui erat è familia Elimelechi.

Et ecce Booz veniens Bethlehemo, dixit messoribus: Dominus vobiscum: qui dixerunt ei, Benedicat tibi Dominus.

Et dixit Booz puero suo: qui constitutus erat supra messores: Cuius est puella hæc?

Et respondit puer ille qui constitutus erat supra messores, et dixit, Puella Moabitis hæc est, quæ redijt cum Noomi ex agris Moab.

Et dixit: Legam nunc

te me Noomi: vocate me Mara, quia amaritudine affecit me Omnipotens valde.

Ego plena abieram, & vacuè reduxit me Dominus: cur (igitur) vocetis me Noomin? cum Dominus testificatus sit in me, et Omnipotens malis affecerit me.

Et reversa est Noomi, et Ruth Moabitidis cum ea, quæ redierat ex agris Moab: et ipsæ venerunt Bethlehemum in principio messis hordeorum.

CAP. II.

ET ipsi Noomi erat cognatus viri ipsius, vir opum potens, è familia Elimelech, cui nomen Booz.

Dixitque Ruth Moabitidis ad Noomin, Ibo nunc in agrum et colligam

me Noemi, id est puchram, sed vocate me Mara, id est amarâ, quia amaritudine valde replevit me Omnipotens.

Egressa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliavit, & afflixit Omnipotens?

Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suæ: ac reversa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

ERat autem viro Elimelech consanguineus, homo potens & magnarum opum, nomine Boos.

Dixitque Ruth Moabitidis ad socrum suam Si iubes, vadam in agrum, & colligam spicasque

spicasque fugerit manus metentium, vbi cunq; clementis in me patris familias repererogratiam. cui illa respôdit: vade filia mi.

Abijt itaque, et colligebat spicas post tergum metetium. Accidit autem, ut ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech.

Et ecce, ipse veniebat de Bethlehem, dixitque messoribus; Dominus vobiscum. Qui responderunt ei; benedicat tibi Dominus.

Dixitque Booz iuveni, qui messoribus præerat; Cuius est hæc puella?

Cui respondit; hæc est Moabitidis quæ venit cum Noemi, de regione Moabitide.

Et rogavit ut spicas

gam spicas post eum, cuius in oculis invenero gratiam. Et dixit ei, Ito, mi filia.

Et abijt, et venit, et colligit in agro post messores, et accidit casus eius pars agri Booz, qui erat è familia Elimelech.

Et ecce Booz veniens Bethlehemo, dixit messoribus: Dominus vobiscum: qui dixerunt ei, Benedicat tibi Dominus.

Et dixit Booz puero suo: qui constitutus erat supra messores: Cuius est puella hæc?

Et respondit puer ille qui constitutus erat supra messores, et dixit, Puella Moabitidis hæc est, quæ redijt cum Noemi ex agris Moab.

Et dixit: Legam nunc

et colligam inter manipulos post messorum, et venit, et perstitit ex eo mane usque nunc: hæc sessio ipsius in domo paululum.

Et dixit Booz ad Rutham, Audin' mi filia? ne iveris ad legendum in agro alio, atque etiam ne discefferis hinc, sed hinc hæreto cū puellis meis:

Oculi tui in agrum, in quo metent, et sequeris eos: Nōne iniunxi pueris istis ne tangerent te? et si sities, ito ad vasa, et bibito ex eo, quod hauserint pueri.

Et cecidit super faciem, et adoravit in terrā, et dixit ei: Cur invenio gratiam in oculis tuis, ut agnoscas me, cū ego sim peregrina?

Et respondit Booz: et

colligeret remanentes, sequens messorū vestigia: & de mane usque nunc stat in agro, et ne ad momentum quidem domum reuersa est.

Et ait Booz ad Ruth audi filia, ne vadas in alterū agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco: sed iungere puellis meis,

Et vbi messuerint, sequere. Mandavi enim pueris meis, ut nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris vade ad sarcinulas, et bibe aquas de quibus & pueri bibunt.

Quæ cadens in faciem suam & adorans super terram, dixit ad eum; Vnde mihi hoc, ut inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem?

Cui ille respondit: Nun-

Nuntiata sunt mihi omnia quæ feceris forui tuæ post mortem viri tui: & quod reliqueris parentes tuos, & terram in qua nata es, & veneris ad populum quem antea nesciebas.

Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas.

Quæ ait; Inuenio gratiam apud oculos tuos domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis vnius puellarum tuarum.

Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc & comede panem, & intinge buc-

dixit ei, Indicando indicatum est mihi quicquid fecisti cum socru tua, post mortem viri tui, & quod deserueris patrem tuum & matrem tuam, & terrā nativitatæ tuæ, & quod veneris ad populū, quem non noveras heri nudius tertius.

Rependat Dominus opus tuum, & sit merces tua perfecta à Domino Deo Israel, quæ venisti recipere te sub alas eius.

Et dixit, Inuenio gratiam in oculis tuis domine, quoniam consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ: cū ego non sim sicut una ancillarum tuarum.

Et dixit ei Booz: Tempore cibi accede huc, & comede de pane, et intinge buccellam tuam in

tham nurum suam, Bonum est mi filia ut excas cum puellis eius, & non obversentur tibi in agro alio.

Et adhæsit puellis Booz ad legendum donec absoluta esset messis hordeorum, et messis triticorum; et sedit apud focrum suam.

CAP. III.

ET dixit ei Noomi socrus eius, mi filia ane quæram tibi requiem qua bene sit tibi?

Et nunc nonne Booz cognatio nostra, cuius cum puellis fuisti? ecce ipse ventilat aream hordeorum hac nocte.

Itaq; lauabis, et unges, et pones vestes tuas supra te, et descendes in aream: ne innotescas viro donec absolverit come-

Melius est, filia mi, ve cum puellis eius excas ad metendum, ne in alieno agro quispam resistat tibi.

Iuncta est itaq; puellis Booz: & tamdiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur.

Postquam autem reuersa est ad focrum suam, audiuit ab ea, Filia mi, quæram tibi requiem & prouidebo vt bene sit tibi.

Booz iste, cuius puellis in agro iuncta es propinquus noster est & hac nocte aream hordei ventilat.

Lauare igitur, & ungere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream, non te videat homo, donec esum

po-

potumque finierit.

Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: veniesq; & discooperies pallium quo operitur à parte pedum, & proijcies te & ibi iacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas.

Quæ respōdit, quicquid præceperis, faciam.

Descenditq; in aream, & fecit omnia quæ sibi imperauerat focus.

Cumq; comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, issestq; ad dormiendum iuxta aceruum maniplorum, venit absconditè, & discooperto pallio, à pedibus eius se protecit.

Et ecce, nocte iâ media expauit homo, & conturbatus est: viditq; mulierem iacentem ad pedes suos.

Et ait illi, Quæ es?

dere et bibere.

4 Et erit cum cubabit ipse, & cognosces locum in quo cubat, & accedes, & reteges pedes eius, & cubabis, & ipse indicabit tibi quid facias.

5 Et dixit ad eam, Quicquid dixeris mihi, faciam.

6 Et descendit in aream, & fecit secundum omnia, quæ præceperat ei focus eius.

7 Et comedit Booz, & bibit, & bonum fuit cor eius, & iuit cubitum in extremitate acervi, & (ipsa) venit clanculum, & retextit pedes eius, & cubavit.

8 Et fuit media nocte, & cōtremuit vir ille, & huc illuc se vertit, & ecce mulier cubans ad pedes eius.

9 Et dixit, Quis tu es?

B 3

Quæ dixit, ego sum Ruth ancilla tua, expāde alam tuam super ancillam tuam, quia vindex es.

Et dixit, Benedicta tu Domino mi filia: meliorem fecisti benignitatem tuam posteriorem priore, non eundo post iuvenes tenues siue diuites.

Et nunc filia mi, ne timeto, quicquid dixeris, faciam tibi: novit enim uniuersa porta populi mei, te mulierem virtutis esse.

Et nunc quia verè licet vindex ego sim, tamen etiam est vindex propinquior me.

Pernocta hac nocte, eritq; manè, si vendicabit te, bene est; sin autem noluerit vendicare te, tum vendicabo te ego, vivit

illaq; respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.

Et ille: Benedicta, inquit, es, à Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta iuvenes pauperes, siue diuites.

Noli ergo metuere, sed quicquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus qui habitat intra portas vr̄bis meæ, mulierem te esse virtutis.

Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior.

Quiesce hac nocte: & factò mane, si te voluerit proquinquitatis iure retinere, bene res acta est: sin autem ille noluerit, ego te absq; vlla dubitatione

tione suscipiam, vivit dñs, dormi vsq; mane.

Dormiuit itaq; ad pedes eius, vsque ad noctis abscessum, Surrexit itaq; antequam homines se cognoscerent mutuo, & dixit Booz, Caue ne quis nouerit quòd huc ueneris.

Et rursus, expāde, inquit, pallium tuum, quo operiris, & tene utraq; manu: qua extendente & tenente, mēsus est sex modios hordei, et posuit super eā. Quæ portās ingressa est ciuitatem,

Et venit ad focrum suam. Quæ dixit ei, quid egisti filia? Narrauitq; ei omnia quæ sibi fecisset homo.

Et ait, Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait, Nolo vacuum te reuerti ad focrum tuam.

Dixitque Noemi, Expecta filia, donec

Dominus, cuba usque mane.

Et cubavit ad pedes eius usque mane, & surrexit priusquam agnosceret vir socium suum, & dixit, Ne innotescat uenisse mulierem in aream.

Et dixit, cedo peplum quod super te, & tene illud: & tenuit illud, & mensus est sex hordeorum, & posuit super illam, & venit in urbem.

Et venit ad focrum suam, quæ dicebat: quænam tu es filia mi? & indicavit ei omnia, quæ fecerat sibi vir ille.

Et dixit, sex hordeorum istas dedit mihi. nam dixit mihi, Ne venito vacuè ad focrum tuam.

Et dixit, Sede mi filia, donec cognoscas quo-

modo cadet res: quoniam non quiescet vir ille donec perfecerit rem illam hodie.

videamus quem res exitum habeat. neque enim cessabit homo nisi cōpleuerit quod locutus est.

CAP. IIII.

ET Booz ascendit in portam, & sedit ibi, & ecce vindex ille transibat, de quo locutus fuerat Booz, cui dixit, Accede, sede hīc N. & accessit & sedit.

Et assumpsit decem viros ē senioribus urbis, & dixit: Sedete hīc, & sederunt,

Et dixit vindici, Partem agri, quæ est fratris nostri Elimelechi, vendidit Noomi, quæ reuersa fuit ex agro Moab.

Et ego dixi, revelabo aurem tuam dicendo, Compara coram assidētibus, & coram seniori-

Ascendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præterire, de quo prius fermo habitus est, dixit ad eum; Declina paulisper, & sede hīc vocās eū nomine suo, qui diuertit & sedit.

Tollēs autē Booz decem viros de senioribus ciuitatis, dixit ad eos; sedete hīc. Quibus residentibus

Locutus est ad propinquum; Partem agri fratris nostri Elimelech vender Noemi, quæ reuersa est de regione Moabitide.

Quod audire te volui, & tibi dicere coram cūctis sedētibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis

pos-

possidere iure propinquitatis: eme, & posside. si autem displicet tibi hoc ipsum; indica mihi, vt scīā quid facere debeā. nullus enim est propinquus excepto te, qui prior es; & me, qui secundus sum. At ille respondit, Ego agrū emam.

Cui dixit Booz; Quando emeris agrū de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere: vt fuscites nomen propinqui tui in hæreditate sua.

Qui respondit, Ce- do iuri propinquitatis. neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo, tu meo vttere priuilegio, quome libenter carere profiteor.

Hic autē erat mos antiquus in Israel inter propinquos, vt si quando alter alteri suo iuri cedebat; vt esset firma cōcessio, soluebat ho-

bus populi mei: si vendicabis, vendica; sed si non vendicabis, indica mihi, ut sciam: quia nō est præter te, qui vëdicet, & ego post te. Et dixit, Ego vendicabo.

Tum dixit Booz, **Q**uo die cōparabis agrum illum ē manu Noomi, & à Rutha Moabitide uxore defuncti cōparabis, ad excitandum nomen demortui in possessionem eius.

Et dixit vindex, Non possum vendicare mihi, ne corrumpam possessionem meam: vendica tibi tu vindicias meas, nam non possum vendicare.

Et hoc olim erat in Israele in vīdicijs, & in permutatione ad firmādam omnem rem, exuebat homo calceum suum, &

dabat proximo suo, atq; hoc erat testimonium in Israel.

Et dixit vindex Boozo, **Compara tibi, & exiit calceum suum.**

Et dixit Booz senioribus, & cuncto populo, testes vos hodie me comparasse omnia quæ Eli-melech, & omnia quæ Chelionis & Mahalonis, è manu Noomi.

Et etiam Rutham Moabitidem uxorem Mahalonis comparo mihi in uxorem, ad excitandum nomen demortui super possessionem eius, ut non excindatur nomen defuncti à fratribus suis, & à porta loci sui: testes estis vos hodie.

Et dixerunt omnis populus, qui in porta, & seniores, testes; **Det Domi**

mo calceamentu suu, et dabat proximo suo. hoc erat testimonium cessionis in Israel.

8 Dixit ergo propinquo suo Booz, **Tolle calceamentum tuum: quod statim soluit de pede suo.**

9 At ille maioribus natu & vniuerso populo, **Testes vos, inquit, estis hodie, quod pos federim oia quæ fuerunt Eli-melech & Chelion & Mahalon tradente Noemi:**

10 Et Ruth Moabitidem, vxorem Mahalon, in coniugiu sum pserim, vt suscitem nomen defuncti in hereditate sua, ne vocabulum eius de familia sua, ac fratribus de populo deleatur. Vos, inquam, huius rei testes estis.

11 Respondit omnis populus qui erat in porta, & maiores natu, **Nos testes sumus: faciat**

faciat Dominus hanc mulierem quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel & Liam, quæ edificauerunt domum Israel, vt sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem:

12 Fiatque domus tua sicut domus Phares, quem Thamar peperit Iudæ, de semine quod tibi dedit Dominus ex hac puella.

13 Tulit itaque Booz Ruth, & accepit vxorem; ingressusque est ad eam, & dedit illi Dominus vt conciperet, & pareret filium.

14 Dixeruntque mulieres ad Noemi, **Benedictus Dominus qui non est passus vt deficeret successor familie tuæ, & vocaretur nomen eius in Israel.**

15 Et habeas qui consoletur animam tuam, et enutriat senectutem.

nus mulierem, quæ venit in domum tuam, sicut Rachel & Lea, quæ edificauerunt ambæ domum Israel, & fac opes Ephraim, & voca nomē Bethlehemi.

12 Et sit domus tua sicut domus Phares, quem peperit Thamar Iudæ è semine, quod dabit Dominus tibi ex puella ista.

13 Et accepit Booz Rutham, & fuit ei in uxorem, & ingressus est ad eam, deditque ei Dominus conceptum, & peperit filium.

14 Et dixerunt mulieres ad Noemi, **Benedictus Dominus qui non destituit te vindice hodie, et vocetur nomen eius in Israel.**

15 Et erit tibi reducens animam, & sustinebit cansionem tuam, quoniam nu-

rus tua, quæ amat te, pe-
perit eum, quæ melior ti-
bi est septem filijs.

Et accepit Noomi pue-
rum, & posuit eum in si-
nu suo, & fuit ei in nu-
tricem.

Vocaverunt quæ ei vi-
cina nomen dicendo: na-
tus est filius Noomi, &
vocaverunt nomen eius
Obed. Ipse est pater Isai
patris Davidis.

Atque hæ sunt genera-
tiones Phares: Phares ge-
nuit Hefron,

Et Hefrō genuit Ram,
& Rā genuit Aminadab.

Et Aminadab genuit
Nahafon: & Nahafon
genuit Salma,

Et Salmon genuit Bo-
oz: & Booz genuit Obed.

Et Obed genuit Isai: &
Isai genuit Davidem.

de nuru enī tua natus
est, q te diliget: & mul-
tō tibi melior est quā
si septē haberes filios.

Susceptumq; Noe-
mi puerum posuit in
sinu suo, et nutricis
ac gerulæ fungebatur
officio.

Vicina autem mu-
lieres congratulantes
ei, & dicentes, Natus
est filius Noemi: vo-
caverunt nomen eius
Obed: hic est pater
Isai, patris David.

Hæ sunt generatio-
nes Phares: Phares
genuit Efron,

Efrongenuit Aram,
Aram genuit Amina-
dab,

Aminadab genuit
Nahafon, Nahafon
genuit Salmon,

Salmō genuit Booz
Booz genuit Obed,

Obed genuit Isai,
Isai genuit David.

I. DRVSI
COMMENTARIVS
IN
RVTH.

RVTH] id est, liber sive historia Ruth. inscri-
ptio est, ut Esther, ut Iudith, ut Tobias. Hunc
librum pars Ebreorum hagiographis annumerant,
compactum in volumina ea, quæ Ebraico voca-
bulo, quod à volvendo deductum, MEGILLOT
vocantur. Sunt autem, Canticum canticorum:
Cohemoth sive Ecclesiastes: Ruth: Lamentationes
sive Threni: Esther. Hieronymus præfatione in
Reges: *Nonnulli Ruth & EINOth inter hagiogra-
pha scriptitant.* Pars eum compingebant in librum
Iudicum: Idem ibidem: *deinde subtexunt SOPHE-
TIM* (de Ebræis loquitur) *hoc est Iudicum librum,*
& *in eundem compingunt Ruth.* ita quidem ut sub
nomine Iudicum, etiam hunc librum comprehen-
derent. Sic enim locus Eusebij, qui hoc indicat,
intelligendus, *Κεῖται, τὸ βιβλίον αὐτῶν ἐν τῷ σαφερίῳ.*
histo. Eccles. lib. 6. cap. 25. Fama tenet vtriusque
libri compositorum fuisse Samuelem. Isidorus de
etymologijs: *Iudicum librum & Ruth edidisse cre-
ditur Samuel.* Augustinus Eugubinus, *Credimus
cum Ebrais librum Iob à Mose esse conscriptum: Iosue
verò, librumq; Iudicum, & Ruth, à Samuele.*

I N
CAPVT PRIMVM.

Vers. 1.

FUIT in diebus cum indicarent Iudices, ut esset fames] in Ebræo habetur ad verbum, & fuit in diebus indicare Iudices, & fuit fames in terra.

ET fuit] copula, & otium agit ex Ebraismo, ubi tamen minimè otiosa est. nam futurum in præteritum mutat. Sic Esth. 1. 1. *Et fuit in diebus Aſveri.* satis enim, *fuit in diebus Aſveri.*

I N diebus] temporibus Iudicum. Iudices autem vocabant Rectores sive Præsides Iudææ; unde, *Liber Iudicum.*

IUDICARE iudices] vel quod magis arridet, *iudicare iudicum*, hoc est, iudicaturæ (liccat mihi sic loqui) sive rectoræ Iudicum. Vult dicere, quo tempore Iudices repub. Israelitarum iudicabant atque regebant. Quidam explanant, *cum Deus indicaret Iudices.* iudicaret, hoc est, puniret, fame afficeret. non placet. Vetus editio, *in diebus unius Iudicis, quando Iudices præerant.* longulè ab Ebræo divertit, sed nos in viam eam reduximus: nec dubitamus quin rectè.

ET fuit fames] abundat & fuit alijs interpretibus: mihi contra videtur: itaque exposui, *ut esset fames.* Sic infra 3. 8. *& fuit media nocte & contremuit,* Latine, accidit media nocte ut contremisceret.

FAMES] ortam hanc famem scribit Iosephus sub Eli sacerdote eo, cui Samuel successit: sed pugnat

pugnat cum hac sententia recensio maiorum Davidis, quæ in extremo huius libri: tum etiam Annales Ebræorum. In Seder Olam maiore cap. 12.

Nabason Aminadabi filius mortuus est anno secundo exitus Israelitarum ex Aegypto. Salmon ex ijs fuit qui terram ingressi sunt. Obijt post Iosnam tota ætas illa. Porro Elimelechus frater Salmonis fuit.

Hæc ibi. Ecce aiunt Salmonis fratrem fuisse Elimelechum, sub quo fames hæc orta fuit. Quod si est, vixit Elimelechus sub principatu Iosue, quo tempore frater ipsius uxorem duxit meretricem Rachab, quæ hospitio exceperat speculatores. Fatur Hieronym. proœmio in Hoseam, ita scribès:

Cur Salmon virum iustum Booz de Rachab meretrice generavit, qui Ruth Moabitem pinna pallij sui operiens, & iacentem ad pedes, ad caput ewangelij transulit.

Hoc concesso corrui opinio Iosephi: etiam illa, quæ tenet hanc famem accidisse sub principatu Abesan Iudicis, quem aiunt paululum immutato nomine in hac historia Booz nuncupari: logi, cui opinioni quo minus assentiar facit autoritas libri superius citati, qui annorum mundi seriem continet. In eo enim proditum hæc evenisse Eglonis ævo Regis Moabitarum. Et ut fortasse hoc ex facris litteris liquidò probari non possit; tamen habita ratione temporis, quo Elimelechus vixit, non dubito hanc sententiam, dum certiorum edoctus fuero, cæteris omnibus præferre.

IN terra] ἐν τῇ γῆ. de Iudæa κατ' ἐξοχὴν, ut 2. Reg. 8. *venit fames super terram.* ut Ioel. 1. 2. *omnes habitatores terra.* Vide quæ scripsimus Animad. lib. II. cap. III.

VIR] .i. quidam.

E Beth-lehem] constructio est hoc modo, *abijt è Beth-lehem Iuda*: vel hoc modo, *vir è Beth-lehem*, id est, Beth-lehemita quidam. Sed magis se probat animo meo, *abijs è Beth-lehem Iuda*, cum mox sequatur *Ephraim è Beth-lehem Iuda*. cæteroquin idem bis diceretur. *abijt è Beth-lehem*, Latine, *abijt Beth-lehem*.

BETH-LEHEM Iuda] Annotavit Hieronymus in Matthæo pro Iuda scriptum olim fuisse Iudææ librarij errore, cum Iuda hic tribum Iuda significet, non Iudæam.

BETH-LEHEM] sonat Latine, *domus panis*. Eadem Ephraim dicebatur à fertilitate.

IUDA] aut Iehuda. hoc adiectum differentia causa. Fuit enim altera Beth-lehem in tribu Zabulon: unde creditur fuisse Abesan is, de quo memoria usurpata à me superius.

AD peregrinandum] ut commoraretur advena & peregrinus. ea est vis verbi Ebraici.

IN agris] hoc alij referunt, *in agro*, alij, *in regione*. Cæterum promiscuè & pro eodem legimus, *in agris*, & *in agro*.

ET duo filij ipsius] *cum duobus filijs suis*, puto rectius, quàm quod in olim tralatis, *cū duobus liberis suis*. nam liberorū nomine etiā filia intelliguntur.

Elime-

W. 2. *Elimelech*] Si non fallunt Magistri, habuit in matrimonio filiam fratris sui. dicunt enim: *Elimelech & Salmon pater Booz*, & ἀδελφεὸς ille propinquus, de quo mentio in hoc libro, & pater *Noemi*, omnes illi fuerunt filij *Aminadabi*.

Ex scholijs Iarj ad vers. 23. huius capituli.

ELIMELECH] Græca & Latina forma nominis dicitur Elimelechus. Itaq; legendū spondeo apud Iosephū ἐλιμέλεχ, quod vitiosè in exéplari Græco ἀμιέλεχ. Quamvis hoc modo etiam legatur in Biblijs Græcis editione Complutensi. Vide notas nostras ad illam editionem. Pro Elimelech hodie quidam scribunt Elimelec cum c. simplici: quos non sequor. Nam obstat antiqua consuetudo: tum etiam analogia. præterea usus obtinuit ut huiusmodi nomina aliter scriberemus. exempla sunt Lamech, Moloch, & alia sexcenta, quæ nullo negotio peti ex utriusq; linguæ interpretibus possunt.

NOEMI] duplici oó. libri Græci meliores, quos secutus sum. Quamquam in nonnullis Noemi. Sic etiam legit autor Latinæ veteris. Hodie obtinuit ut scriberetur *Naomi*: fortè propter accentum. Eadem varietas in Oholibama, quod nunc scribunt ac legunt *Aholibama*.

MAHALON & Chelion] Sunt Verpi nonnulli qui hos nominari putant *Ioas & Saraph*, 1. Paral. 4. 22. quos valde errare arbitror.

Mabalom] vel si mavis, *Machlon*. Apud Iosephum Μαλλιον, vitiosum est, ut puto, legendumq; Μαλλον vel Μάλων, unica L. Malon pro Mahalon, ut

Iuda pro Ichuda.

CHELTON] talis lectio antiqua. hodie Chilon. estq; duarum syllabarum nomen.

ΕΡΗΡΑΘΗΑΙ] gentile ab Ephratha. est autem Ephratha, quæ alio nomine Beth-lehem Iuda, & Beth-lehem Ephratha dicitur.

E Beth-lehem Iuda] abundare videtur quibusdam. ego additum confirmo lucis caussa. Nam Ephrathæ etiam dicuntur, qui de tribu Ephraim. Iud. 12. 5. & 1. Reg. 11. 26.

Beth-lehem] cum virgula ἐφὲν, vel Bethlehem sine ἐφὲν ex analogia. nam similiter scribuntur Beelzebub, Haceldema, & alia non pauca. In Ebraicis tamen libris disinctim legitur Beth Lechem.

ET fuerunt ibi] commorati sunt ibi. Sic locutus est infra, egressa est è loco ubi fuerat. vers. 7.

W. 3. VIR] maritus.

RELICTA fuit] remansit in vita cum duobus filiis suis.

W. 4. ET assumpserunt] Si verum quod Iosephus narrat, duxerunt uxores vivo adhuc patre, Antiq. hist. lib. 5. cap. 11. Igitur vertendum, & assumpserant, videlicet ante obitum patris. Verba Iosephi, quibus hoc, quod dixi, significat, hæc sunt: καὶ προσχορεύτων αὐτῷ κατὰ νόον τῶν πατρῴων, ἄγεται τοῖς ἡγεῖς γυναικῶν Μααβιτίδας, χελλίαν μὲν Ορφῶν: τοῦθιν δὲ Μαλλίαν.

ASSUMPSERUNT] vetus, acceperunt. ἡρῳν. non omnino displicet. Accipere uxorem ductū ex vetusto more, quo sponsa tradebatur à parentibus sponso,

sponso, isq; eam accipiebat ab illis, comitatus parē tribus suis: qui propterea etiam accipere dicuntur filii uxores. Latine dicimus *ducere uxorem*, & *ducere simpliciter*. Sic NASUI, *assumens*, ὁ γάμος, qui uxorem duxit.

MOABITIDA S] An hoc eis licuit per legem Moſis? cū id nuſquam vetitum ſit, videtur licuiſſe. eſt enim matrimonium iuris, ut vocant, permiſſivi, neque quod legitur Deut. 23. 3. *Non veniet Ammonita & Moabita in Eccleſiam Domini, ne quidem generatione decima: non venient, inquam, in Eccleſiam Domini in aternum.* huic ſententię quicquam repugnat. Eſt tamen quod ei repugnet non nihil. Primum ratio Legis, Deut. 7. 3. *Nec filiam eius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum.* deinde quod habetur Ezræ 9, 1. *Ammonitarum & Moabitarum: cui ſubnectit, tulerunt enim de filiabus eorum ſibi & filiis ſuis, & commiſcuerunt ſemen ſanctum cum populis terrarum.* Adverſatur eidem ſententię Chaldaeus paraphraſtes claris verbis. nam in eo ſic legitur: *Transgreſſi ſunt ſtatutum verbi Domini, ducendo uxores peregrinas è filiabus Moab.* Idem paullò poſt ad locum: *morui ſunt ambo illi, ſic ſcribit: Eo quòd transgreſſi ſunt ſtatutum verbi Domini, affinitatem contrahendo cum populis extraneis, decurtati fuerunt dies eorum.* Quid ſi dicamus ambas profelytas fuiſſe? ita quidam opinantur, neque mihi id displicet.

ORPHA] de hac quærent Ebræi an profelyta fuerit. ego vix adduci poſſum ut credam, Elime-

lechum dedisse filiis suis uxores non colentes religionis, quam Moses instituit. Cæterum quia lectum infra, *rediit ad deos suos*, putant eam rursus descivisse ad patriam superstitionem, quod non est tamen admodum credibile, cum Noomi hortetur Rutham, ut eam sequatur. *Vade*, inquit, *post fratrem tuam*. Ego quædam attuli ad hunc locum lib. 1. quæst. 16. quibus hoc addo, fieri posse ut Noomi sic locuta sit tentandi gratia, nisi magis ut dicamus eam migrasse leges pietatis? certè in Antiquitatibus Biblicis Philo nescio quis ita scribit: *Ei elegit sibi Orpha deos Allophilorum, & abiit post eos. Ruth autem elegit sibi vias fortissimi*. Idem auctor ait Orpham & Ruth sorores fuisse. Item ex Orpha genus ducere gigantem Goliath, quem David occidit. Vide Observat. lib. 1. cap. xv.

ALTERIUS] ad verb. *secunda*.

RUTH] uxor Mahalonis. infra 4, 10. filia Eglonis Moabitarum reguli. Chaldæus paraphrastes; partim Ebræorum: quos tamen in eo errare arbitror, Videndus Nicolaus scholio ad hunc locû.

HABITARUNT] Tremellius & Iunius, *confederunt*. ad verb. *federunt*. Notum ut sedere Ebræi usurpent pro habitare. Notum & illud, *sedens* pro habitatione poni solere. Nihil usitatus.

CIRCITER decem annos] In Iosepho Ruffini, *decem & octo*. Mendum manifestarium, corrigendum ex hoc loco, & ex codice Græco, ubi rectè scriptum *δεδόντων δὲ δέκα ἔτην*.

IBI] in agro Moab.

¶ 5. ETIAMambo illi] *Dictio etiã referenda ad Elimelechum. neque enim placet Iarii commentum, qui scribit prius extinctos fuisse camelos & pecora ipsorum. delirat sæpè homo lunaticus: itaq; non nisi cum iudicio legendus.*

RELICTA fuit] remansit superstes.

MULIER illa] ἡ γυνή. articulus vim obtinèt pronominis hoc loco, κατ' ἀναφορὰν videlicet.

A duobus natis suis] orbata duobus natis & marito.

NATIS] sic malo, quàm, ut antè legebatur, *liberis*.

¶ 6. SURREXIT] Ut federe dicitur phrasi Ebraica, qui in aliquo loco manet; ita surgere intelligi potest, qui inde digreditur. Ion. 1, 3. *surrexit ut fugeret Tharsum*.

NUCUS ipsius] ambæ nurus ipsius.

ET reversa est] *Surrexit & reversa est*, valet hoc, surrexit ut reverteretur. Quidam exponunt, *reversa est*, reverti cogitavit. Quale illud, *pugnavit Israel cum Balac*. pro eo quod est, *pugnare instituit*. Item illud, *invenit navem eantem Tharsum*. Ion. 1, 3. Vetus interpres priorem expositionem confirmat. Nam sic retulit, *surrexit ut in patriam pergeret cum utraque nuru sua*.

EX agris Moab] è regione Moabide, idem interpres; & bene, meo animo.

QUONIAM audiverat] propter famem enim discesserat ex patria. ea sedata, rediit, & simul quia ferre non poterat desiderium amissorum libero-

rum, propter quos domo egressa erat, ut Iosephus scribit.

IN agro Moab] cum adhuc ibi consideret.

QUOD *visitasset Dominus populum suum*] quod subvenisset populo suo annonam levando. hoc significat cum ait, *dando eis panem*.

VISITASSET *dando*] benignè ac largiter dedisset. ea est vis verbi *visito*. Psal. 8, 4. *Quid homo ut visites eum?* Pro eodem usurpant *respicio*. itaq; vetus translator hic edidit, *quod respexisset populum suum, & dedisset ei escas*. Syrus quoque interpres *Deus visitavit populum suum*. posuit, pro eo quod in exemplari Græco *respexit*. Luc. 7, 16. Dicunt etiam *novi, & memin* eodem sensu: rectèq; est apud Paraphrastem hoc in loco, *quoniam memor fuisset populi sui Israel, dando eis panem*. Visitare secus denotat cum hoc modo construitur, *Visitabo contra domum Iehu*. sensus enim nunc est, animadvertam in domum Iehu.

POPULUM *suum*] Israel.

PANEM] frumentum ex quo panis conficitur, vel res ad victum necessarias, cibum ac potum. huc refer. *qui das panem omni carni, & lac caprarum pro pane suo*.

V. 7. E LOCO *ubi fuerat*] è loco agri Moab, ubi commemorata fuerat. suprâ, & *fuerunt ibi*. Vide quæ scripsimus ad locum illum. Vetus, *E loco peregrinationis sue*. hoc est, ubi peregrinata fuerat. placet.

REDEUNDO] eundo, pergendo. catachresis,

In

In terram Iudæ, siue Iudæ: vel in terram Iudæam. Terra Iudæa, ut, *terra Græcia, terra Italia*. in quibus exemplis terræ nomen sumitur pro regione.

V. 8. ITE, *redite*] agite dum redite. vel, abite, revertite, vt fit *ἀποδησῶν*.

VTRAQUE] vel *amba*, Tremellius & Iunius *quaq;*. placeret, si sermo esset ad plures. nunc cum duas alloquatur, videtur ad sententiam aptius esse *amba* vel *utraque*. ad verbum, *mulier in domum matris sue*. Non eruditi modò, quibus hæc omnia notissima sunt, sed neminem esse puto tam in his litteris hospitem, cui notum non sit nomen *אִמָּא* poni ab Ebræis pro eo quod Latini dicunt, *quisq;*, ambo, uterque. sic *אִמָּא*, quæque, *ambæ, utraq;*.

MAIRIS *sue*] maternam. in hoc verbo inest pondus. nam & maius solet esse desiderium matris quàm patris, & in eo minus sibi filii quàm filij temperant.

MISERICORDIAM] mallem *benignitatem*, vt hoc dicat, *faciat vobis benignè*.

CUM *mortuis*] cum filijs meis, maritis vestris, qui iam mortui sunt. Tremellius hunc locum sic convertit, *exerceat erga vos Iehova benignitatem, quemadmodum exercuistis erga mortuos, & erga me*.

MECUM] officium quod quis tribuit locui suæ, à Latinis propriè appellatur pietas. est enim pietas erga parètes, eosq; qui parentum loco sunt. Sed & officium quod marito præstatur ab uxore, Ebræis *אִמָּא* dicitur. latè igitur patet id nomen, neque uno Latino vocabulo exprimi satis com-

modè potest, cùm pietas usu loquendi non sit in Deo, sed erga Deum. Nemo enim ita opinor loqueretur, *faciat vobis Dominus piè*: aut, *exerceat erga vos pietatem*.

Ÿ.9. *DET Dominus vobis*] optat eis alias nuptias, & quidem feliciores, quàm quibus fuerant privatæ. Iosephus.

Ÿ.10. *VT inveniatis*] ad verbum, & *inveniatis*. figura loquendi Ebraica, qualem antè observavimus in illo, *surrexit & reversa est*, pro, surrexit ut reverteretur.

R E Q U I E M] quietum matrimonium, ut infrà, *quarum tibi requiem, qua tibi bene sit*. vide quæ notavimus ad hunc locum.

O S C U L A T A est eas] mos hic veterum fuit, cùm discedentes invicem valedicerent.

Ÿ.10. *T E C U M revertemur*] te comitabimur revertentem, neque enim ipsæ reverti poterant, unde non fuerant egressæ. Aut *valax, xenis, uas, revertemur*, dixit, pro, ibimus. Vide suprâ vers. 7. & infrâ vers. 22.

A D *populum tuum*] ad populares tuos Iudeos.

Ÿ.11. *F I L I A E meæ*] nurus meæ. aut est nomen blandè alloquentis iuniores natu.

C U R *iretis*] aut, *veniretis*, ut Tremellius habet.

A N *adhuc mihi filij*] quædam scitu non indigna notavi ad hunc locum, lib. 3. quæst. 16.

I N *utero meo*] ad verb. *in visceribus meis*.

Ÿ.12. *VT sint vobis viri*] qui vobis viri sint, secundum legem, quæ habetur Deut. 25, 5. Porro legem illam

illam intelligendam esse de fratribus germanis, secus quàm nonnulli scripserunt, ex hoc loco, hoc est è testimonio veritatis minimè dubio, satis probari potest. Conferendus etiam hic locus cum illo Leuit. 18, 16. *Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis*. Quanquam enim lex generaliter concepta, tamen excipitur hic casus. & rectè Nicolaus ad hunc locum, *Excipitur*, inquit, *casus, quando frater moritur sine liberis: tunc enim frater vivès non solum potest eam accipere in uxorem, sed etiam tenetur eam accipere, ut suscipiat semen fratri suo defuncto*.

V I R I] ad verb. *in viros*. Genus loquendi, ut, *ero ei in patrem: fuerunt hostes eius in caput*. Ebraismus est nusquam non obvius.

Ÿ.12. *QUAM ut sim viro*] quàm ut possim nubere, aut habere consuetudinem cum viro.

E S T *mibi spes*] prolis.

H A C *nocte*] ad verb. *nox*. pro noctu. Sic veteres etiam loquebantur.

V I R O] hic non tam nubere significat, quàm esse cum viro, hoc est, ut alias loquuntur, cognoscere virum, sive, rem habere cum viro. Sic Plautus, *Hac nocte mecum fuit in usu hospitii*. dixit, pro eo quod est consuetudinem habuit.

Ÿ.13. *A N propter eos expectabitis*] eos verti potest, vel *propter eos*, ut sit H E N pro H E M. nisi placeat magis *propter ea*, ut mox: *an propter ea præsolabimini?* Recens interpres, *nunquid retardabimini propter eos?* Mea sentètia, tardari alicui novè dixit

propæstolari. Nam verbum Ebraicum in communi sermonis usu est tardari: à quo nomen anchoram significans, quòd nauem sistat atque remoretur. exstat eo significato in iure Ebraico, Qui vendit velum, vendit anchoram, id est. פָּרָאָה.

DONEC adoleverim] donec crescant, & annos pubertatis impleant, interpres vetus.

UT non sitis viro] esse viro aliud nihil hic denotat, quàm nubere; alioqui unum virum simul habere non potuissent, cum duæ essent. Simile, & suspenderunt ambos in patibulo. vult dicere, patibulo aut crucis supplicio utrunq; affecerunt. Non enim hoc in loco per crucem singularem aliquam crucem denotat, sed magis genus supplicii, quod per crucem fiebat.

NEQUA QUAM filia mea] nolite differre nuptias vestras tamdiu. Vetus, nolite quaeso filia mi. Addidit quaeso ex Bibliis Græcis: quod tamen ex Ebræo abundabat.

QUONIAM amarè mihi est] ad verbum, amaritudo mihi est, vult dicere, ægrè mihi est.

NIMIS] nimis amarè, ut nimis faceret, nimis properè: signat, valde amarè. In eodem loco nimis quàm valet magis quàm. integer locus erit si legas, amariùs multò mihi est, quàm vobis.

QUAM vobis] posset reddi propter vos hac sententia, Auget dolorem meum quòd vos mihi adfatis videt & sine liberis. Sic editio vetus, quia vestra angustia magis me premit. Verùm potiùs se probat animo meo, quàm vobis, aut prægnam vobis, quod videtur aptius & sensui convenientius. hoc vult,

vult, maior mea quàm vestra ærumna. vos enim viris tantum, ego viro & liberis orbata sum. פָּרָאָה compendio dictum, pro פָּרָאָה, cuius compendii exempla & alia licet invenire. est præterea enallage pro פָּרָאָה.

QUONIAM egressa est] Tremellius, sed exeruit se contrame manus Domini. hac sententia: quòd à vobis discedam, id non facio mea sponte; cogor ita facere: urget enim manus Domini, qui me filiis privavit, vos maritis. proinde si vobis grave à me divelli, mihi multò gravius est vestro confortio privari. probo hanc sententiam.

MANUS] plaga.

V. 14. DENUO] alius interpres iterum, alius rursum.

OSCU LATA est] osculo dato valedixit ei, ut Genes. 31, 28. Non permisisti me osculari filios meos & filias meas: ut 1. Reg. 19, 20. Osculer nunc patrem meum, & matrem meam. talis mos hodieq; obtinet in quibusdam locis, ut videlicet discedentes valedicturi se invicem deosculentur.

ADHÆSIT ei] firmissimè, ut quæ glutine coniuncta sunt, est enim קָבַר adglutinari, quod Græci dicunt προσκολλῆσαι, quo significatur arctissima coniunctio, qualis est viri, & uxoris. Vetus eo verbo Moses Gen. 2, 24. & Christus Matth. 19, 5. & Apostolus ad Ephesios cap. 5.

V. 15. ET dixit] Noomi.

FRATRIA tua] uxor viri tui. Vetus, cognata tua. iuxta vulgare idioma Italorum cognatam vo-

cat, quæ à Græcis *συνήγες*, id est, uxor leviri. propriè loquendo Orpha & Ruth ianitrices erant, *συνήγες*, ἢ *σύννομοι*, hoc est, duorum fratrum uxores.

AD *populum suum*] ad populares suos Moabitæ.

AD *deos suos*] utrum hoc dicit, ad religionem deorum suorum? an hoc, ad locum ubi coluntur dii patrij ipsius? ut idem sit cum illo, quod Iosephus refert, *in patriam suam*. priorem expositionem cõfirmat illud, *Deus tuus, Deus meus*. Ex hoc loco colligat nonnulli Orpham à religione Moysis, quam vivo marito coluerat, descivisse ad religionem patriam. Ceterum pro *ad deos suos*, licet etiam vertere, *ad Deum suum*. Nam proprium erat numen ei genti, Chamos appellatum: unde illud, *popule Chamos*, de Moabitæ. Vide Animad. li. 1. cap. 56.

POST *fratrem tuam*] tentandi animo, & ut fidem eius exploret quidam hæc dici putant. Vide suprâ quæ notamus ad vers. 4.

V. 16. NE *adverseris mihi*] ita vetus interpres quem secutus sum. hoc vult, ne me urge rogando ut te deseram, ut à te discedam. Vide infrâ 2, 22. ad verb. *ne occurras in me*. Santes, *ne roges me*.

RECEDENDO] revertendo.

QUOCUNQUE *iveris*] quocunq; terrarum iveris, te sequar.

PERNOCTAVERIS] diversata fueris, mâferis.

POPULUS *tuus*] ego me in numerum tuorum popularium aggregabo.

DEUS *tuus*] eandem tecum religionem colam;

&

& gente, & religione Iudæa ero.

V. 17. VBI CUNQUE *morseris, moriar*] eodem loco moriar tecum, neque patiar me sepeliri alibi, quàm ubi tu sepulta eris.

SIC *mibi Deus faciat*] formulâ iurandi apud Ebræos. nos diceremus, ita habeam Deum propitium, ita me Deus adiuvet, vel amet. hoc significat, ita me Deus amet, ut propositum est manere apud te, quam, nisi mors, nulla res à me divellet.

FACIAT] utrum benè an malè?

ADDAT] pergat facere.

MORS] ἢ *θάνατος*, cum articulo. mors sola. ac si diceret, dum vivam, à te non divellar.

V. 18. QUOD *obfirmasset*] Tremellius, *videns eam fortiter instare, ut pergeret secum*.

DESTITIT *loqui ad eam*] nō simpliciter loqui, sed sic loqui, ut hactenus locuta fuerat: quasi diceret, destitit ei suadere reditum in patriam.

V. 19. AMBÆ] in Ebræo est, *ambæilla*, & D⁷ pro ⁷ enallage generum.

COMMOTA *fuit*] & *fuit & commota est*. Latine sic, accidit ut tota civitas ad eas effusa quasi cū tumultu accurreret.

TOTA *civitas*] omnes cives. Figura loquendi, ut Matth. 2, 3. *Herodes rex turbatus est, & tota Ierosolyma cum eo*.

ET *dixerunt*] mulieres Beth-lehemiticæ.

AN *hæc Noomi?*] non tam interrogant quàm mirantur.

V. 20. NE *vocate me Noomi*] nam hoc nomen

tueri non possum marito ac liberis orbata.

NOOMI] id est, iucundam, amœnam. Vetus *pulchram*. Ferri potest; præoptem tamen prius, quod non ita est alienum à contrario MARA: ad sententiam certè est multò aptius. quanquam vox Ebræa utrumque significat.

VOCATE ME MARA] potiùs vocate me MARA, id est, amaram, tristem, horridam, animi ægram. Metaphora.

AMARITUDINE] tristitia, horrore.

OMNIPOTENS] SADDAI, de quo lib. 2. Quæst. 1. à Græcis interpretatur hoc loco δίκαιός, id est sufficiens, aut potens.

Ψ. 21. PLENA] maritum habens ac liberos. huius contrarium, *vacuè reduxit me Dominus*: orbam liberis, orbam marito.

VACUE] Santes & alii, *vacuam*. non ita placet. nam esset RECA, cuius masculinùm REC; unde RECIM, homines vacui & inanes. Malo igitur RECAM vacuè, adverbialiter, ut דַּרְבֵּי gratis, frustra. Nam quæ sic terminantur apud Ebræos, naturam habent adverbiorum, qualia sunt apud auctores Latinos, Palam, protinam, promiscam, properam, & alia eiusdem generis.

TESTIFICATUS sit in me] Sic Tremellius vertit. Fuit aliquando cùm vertendum esse opinarer *affluxerit me*. Nunc opinionis meæ ob stare duo animadverto. primùm obstat genus constructionis, *in me*: deinde quia lectum נַפְשָׁא נָא. nam *affluxerit*, id est, נַפְשָׁא INNA. Eadem obstant inter-

pre-

pretationi antiquæ *humiliavit me*, nisi probetur verbum Ebraicum in ea coniugatione sic constructum talem significationem habere. de quo amplius quærendum censeo. Nam *testificatus est in me*, ut liberè dicam, non admodum arridet.

ET Omnipotens malis affecerit me] allevamentū quoddam doloris est, in rebus adversis credere nihil fortuitum; sed mala omnia à Deo esse: ipsum verò, cùm omnipotens sit, posse, si velit, eadem in melius commutare.

Ψ. 22. ET reversa est] hinc & valet igitur, aut tale quid.

QUÆ REDIERAT] quæ venerat. Ita Iosephus explicat ἰλθῶσαν δὲ ῥέθιν κτ' τῆς περιτεράς εἰς τὴν Βηθλεέμω, Βαόζ & Ελιμελέχου (vulgo perperam Αβιμελέχου) συγκυρίας ἄν, ζενίζει.

MESSIS hordeorum] quæ ante messem triticeam. Porrò messis inchoabatur secunda Azymorū, nempe sexto decimo mensis Nisan, qui Martio respondet ex parte. Durabat autem dies XLIX, sive hebdomadas septem integras, videlicet usq; ad V. I. mensis Sivan, hoc est Maij.

I N

CAPVT SECVNDVM.

Verf. 1.

ET ipsi Noomi] Metabasis ad narrationem sequentem. Quare non assentior ijs, qui hinc finem faciunt capitis primi. magis probò, ut sit initium capituli secundi, cuius rei firmandæ libri Ebræi me-

liores, quos secutus sum;

ERAT] desideratur hoc in textu Ebræo.

COGNATUS] Vetus interpres, *consanguineus*. Hoc vult, Noomi habebat cognatum ex parte viri sui: aut hoc, habebat cognatum, qui idem erat cognatus viri ipsius. potest verti, *אב* Noomi erat cognatus, viro ipsius, pro *et viro ipsius*, ut sit *אביו*. Vide quæ notamus cap. 1. vers. 2.

VIR *opum potens*] vox Ebraica *אִישׁ, מְלִיחָה* est. Nam *איש* opes significat, & exercitum, & robur; unde variæ in hunc locum interpretationes. ego eam posui, quam præ cæteris probo, & quam puto germanam esse. Vetus, *homo potens et magnarum opum*. integer locus erit, si addideris, *de cognatione Elimelech*. Quamquam causa est cur credam hanc partem ab ipso interprete omissam fuisse, & non à librariis.

E familia Elimelechi] Si erat cognatus *אב* Noomi, cur dicit è familia Elimelechi? & opinor quia scemina non habent propriè familiam: transeunt enim in familiam & nomen viri. Sed fortasse cognatus ei erat duntaxat per virum. id si conceditur, falsum est, quod tamen Ebræi memoriæ prodiderunt, ut patet ex verbis adductis suprâ cap. 1. vers. 2. falsum, inquam, est Noomin & Boozum patruales fuisse.

Booz] vel Boaz, ut critici Ebræorum legunt. ex Booz forma nominis Græca apud Iosephum *Βοός* legitur, id est, Boozus. Hic à nonnullis putatur esse Abesan, de quo Iud. 12, 18. sed mihi non vide-

videtur. Videnda sunt quæ scripsimus ad versum primum capitis primi.

V. 2. IN agrum] utrum hoc dicit, *ibo in agros? an, in unum aliquem agrum?*

ET colligam] licebat hoc viduæ & peregrinæ ex lege quæ habetur Deut. 24. 19. *Quum messeris messera tuam, & oblitus manipulum reliqueris in agro, non reverteris ut tollas illum: sed advenam, pupillum, & viduam auferre poteris.*

SPICAS] melius fortasse, *de spicis*. in Ebræo ad verbum, *in spicis*.

CUIUS in oculis invenero gratiam] cui sic grata ero, ut me colligentem non impediatur.

V. 3. ET collegit] spicas relictas à messoribus.

ACCIDIT casus eius] casu incidit in agrum Booz, cum illum Boozii esse minimè sciret. alioqui respectu divinæ providentiæ, qua hæc omnia gubernata fuerunt, nihil est fortuitum. Sic Luc. 10. 31. *Fortè autem sacerdos quidam descendit per eandem viam.*

E familia] prius erat *de cognatione*. mihi placuit, è familia. Non enim eadem est vis huius & illius verbi. nam è cognatione alicuius esse possunt, qui tamen non sint è familia ipsius, cum scemina sequantur familiam viri, ut diximus. Præterea familia Ebraicè *המשפחה*: cognatio *העמית* dicitur.

V. 4. BENEDICAT tibi Dominus] formula bene precandi, ut Psal. 128. *Benedicat tibi Dominus ex Sion: & 129. 9. neque dicent viatores, Benedictio Domini super vos.* valet autem, bene tibi faciat Do-

minus, bene faueat.

V. 5. PUERO *suo*] famulo suo, seruo suo, ut Matth. 14. 2. & dixit pueris suis. Esth. 6. 5. dixerunt ei pueri regis.

QUI *constitutus erat supra messorum*] Iosephus hunc ἀρχοκόμον vocat: quæ vox significat curatorem agri.

CUIUS *est puella hæc?*] *filia* subaudiendum, aut *vidua*, aut tale quid.

V. 6. QUI *constitutus erat*] qui præerat messoribus ipsius.

QUÆ *redijt*] quæ venit: aut, quæ comitata est Noomin redeuntem ex agris Moab.

V. 7. ET *dixit*] Ruth.

LEGAM] simulac venit in agrum tuum, petijt sibi dari licentiam legendi spicas.

NUNC] *quæso*, habent aliquot editiones, quorum ego interpretationem non sequor. non enim ANA est in Ebræo, sed NA: quod *nunc* interpretatus sum ex scholijs Ebraicis, & ex Chaldaica paraphrasi: tamen alteram illam interpretationem non planè damno.

ET *colligam*] liceat mihi colligere.

INTER *manipulos*] ad verbum, *in manipulis*. Ebraïsmum Græcus interpret retinuit *ἐν τοῖς σάχυσι*, *ἐν τοῖς δεσμάσι*. Quid si vertatur, *legam de spicis*, & *colligam de manipulis*? ut aliud sit, legere spicas, & de spicis. item, colligere manipulos, & de manipulis. Sic differunt, comedere panem, & de panis: bibere vinum, & de vino: aquam, & de aqua. fed

sed hoc dubitans pono, non affirmo.

Ex *eo manè*] quo primùm huc venit. ad verbū, *ex tunc manè*. aut dictio *tunc παρέλκει*.

HÆC *sessio ipsius*] locus hic & diu & acriter metorsit. utrum hoc significat, modo sedet domi paululum? an hoc, ideo sedet domi paululū: ob hanc causam tam parum domi manet. aut sensus est, hinc mansio ipsius: domi parum, ut subintelligatur est, vel sedet.

IN *domo*] vel domi.

V. 8. AUDI *mi filia*] in Ebræo legitur ad verbum, *An ne audis filia mi?* ego sensum expressi, nisi fallor.

MI *filia*] hinc colligunt Boozum ijs temporibus ætate proveciorem, Rutham verò adulescentulam fuisse. Sanè quidem nomen *filia*, vox est, qua uti solent, qui minores natu compellant.

NE *rueris*] vel, *ne isto*. & mox, *ne discedis hinc*, *sed hæreo* &c.

AD *legendum*] ad spicilegium faciendum. Iosephus non optima fide hunc locum expressit. nam in eo sic legitur, *καλαμάσθαι μὲν αὐτὴν σπῆκ ἡλίωσεν*. *θέρσειν δὲ πᾶν ὅτι καὶ δύναται καὶ λαμβάνειν ἐπιτρέψει*. Quibus otium est, expendent, iudicabunt.

HÆRETO] *καλλήθητι*. verbum est à nomine, quod viscus sive gluten significat, deductum.

CUM *puellis meis*] apud famulas & operarias meas.

V. 9. O CULI *tui*] subaudi, *intenti sunt*. ac si dicat, habeto semper oculos intentos in partem agri,

ubi metent.

Eos] יָן pro וְיָן , ut referatur ad messorum. eadem enallage usus est supra 1. 13. aut vertendum, *sequeris eas*. ad verbum, *ibis post eas*. vult dicere post puellas meas spicilegium facientes.

PUERIS *istis*] τοῖς παιδαγωγοῖς. articulus vim habet ἀναφορῆν. ideo cum per pronomen expressimus.

NE *tangerent te?*] *tangerent* dixit pro læderent, violarent: ut in illo Gen. 26. 11. *quicumque tetigerit virum istum aut uxorem eius*. Figura est, quam *πέρας* vocant. ea qui uti volunt, ubi quis aliquem percussit, aut etiam insigniter læserit, tetigisse dicunt. Ea causâ est, ut nonnunquam ipsum tangendi verbum idem valeat quod lædere. Psal. * *nolite tangere unctos meos*. Catullus, *flos tactus aratro*, id est, læsus, percussus.

Ex eo quod *hauserint*] verbum è verbo, *ex quo hauserint*. integrum est, ex aqua, quam hauserint.

V. 10. CECIDIT *super faciem*] præstare opinor ut legamus, *procidit in faciem*, & illud, *super*, repudiemus.

ET *adoravit*] summissè illum venerata est corpore in terram inclinato. humilis & abiectæ venerationis gestus civili adoratione, quæ in oriente olim frequens. eius exemplum habes, Matth. 18. 26. *procidens adorabat eum*.

CUR *invenio gratiam*] cur in gratia sum apud te aded. Luc. 1. 30. *Ne time Maria: invenisti enim gratiam apud Deum*. di&io merè Ebraica.

UT *me agnoscas*] ut mei tantam rationè habeas. infra

infra 18. *fit cognitor tuus benedictus*. Eadem verbis in illo, *Quid homo ut agnoscas eum?* in alijs, *ut noscas eum*. nosse sive cognoscere in his & similibus locis, est eum, quem noveris, amare, eique bene velle, & commodorum ipsius rationem habere.

CUM *sim peregrina*] causâ est cur malim, *cum sim ignota*. ad verbum, *et ego ignota*. Nota figuram, *ut noscas me, cum sim ignota*: paranomasia est. Porro *ignota*, id est, peregrina. Ebraicè NO CHRIA. sic vocantur peregrinæ mulieres per antiphrasin, quod peregrinæ dum sunt, earum genus ac parentes ignorentur: vel quod peregrino habitu & vultu facilè alijs innotescant.

V. 11. INDICANDO *indicatum est*] legitur in quadam editione, *planè indicatum est*: nec malè. nam talem vim habet geminatio Ebraica in verbis.

QUICQUID *fecisti*] qualem te præstiteris erga Noomi socrum tuam, post obitum viri tui Mahalonis.

TERRAM *nativitatis*] natale solum, patriam tuam.

AD *populum*] Iudaicum.

HERI *nudius tertius*] χθὲς ἡμέρη πρὶν, id est, antea. proverbiale.

V. 12. OPUS *tuum*] quæcunque fecisti socru & marito. ac si diceret, quemadmodum tu maritum & socrum bene habuisti: ita vicissim Dominus bene tibi faciat, bene te habeat.

SIT *merces tua perfecta à Domino*] cumulatifsimè te remuneretur Dominus: plenam mercedem

recipias à Domino. In paraphrasi Chaldaica, *Rependat opus tuum*, in hoc seculo: *Sit merces tua perfecta*, in seculo venturo. hoc vult, digno præmio afficiat bonum tuum opus in hac vita, & sit merces tua perfecta in altera vita, sive in seculo, quod post hoc venturum est.

PERFECTA] integra, plena, cumulata.

VENISTI recipere te] venisti, ut te reciperes, ut confugeret ad eum, spem collocando in tutela ac præsidio ipsius.

SUB alas eius] alarum nomine tutelam ac præsidium denotat. tralatio à pullis avium, qui sub alis matrum delitefcunt: aut respexit ad alas cherubimorum, quibus arca tegebatur. hoc veriùs videtur.

V. 13. ET dixit] *Qua dixit*, est in alijs quibusdam editionibus: & rectè, meo animo. quanquam in Ebræo ad verbum, & dixit. Quod de Rutha intelligendum esse indicant non solum sequentia, sed ipsum etiam verbũ, quod in Ebræo scemininũ est.

INVENIO gratiam] q. d. agnosco me in gratia apud te esse, qui sic me consolatus, animumq; meũ ita allocutus sis, idq; nullo meo merito, cùm digna non sim, quæ numeret inter ancillas tuas.

ME] peregrinam, viduam, pauperem. ea vis in pronomine.

LOCUTUS es ad cor] Quid sit loqui ad cor, explicatum satis superque à me, in Observationibus, lib. VIII. cap. 1. inde igitur, qui volet, petat sensum huius loci, quem satis habeo indicasse, quia piget eadem repetere.

AN-

ANCILLÆ tuæ] ad cor ancillæ tuæ, dixit: ut in Cantico Mariæ Luc. I. 48. *respexit ad humilitatem ancilla suæ*. eodem modo serui nomine utuntur, quando de viris sermo. 2. Sam. 9. II. *sicut insisti Domine mi rex seruo tuo, sic facies servus tuus*. sermo plenus modestiæ & demissionis animi.

Cùm ego non sim] ad verbum, & ego non sum. Tremellius & Iunius, *at ego non sum futura ut una ancillarum tuarum*. hac sententia, satis gratiæ consecutus mihi videor apud te, dum me viduam & peregrinam verbis tam humanis consolatus es: aliud nihil à te exspecto. Quin indignam me duco, quæ beneficium illud accipiam, quod domesticorum tuorum proprium est. ac si diceret: non sum digna, quæ colligam inter ancillas tuas. per placet hæc sententia.

NON sum] præstare opinor ut addatur futura: vel potius ut vertatur, *at ego non ero*. hoc mihi serò admodum in mentem venit.

V. 14. DIXIT ei tempore cibi] constructio est hoc modo, *tempore cibi accede huc*: vel hoc modo, *Dixit ei tempore cibi, accede huc*. utro modo construas parum interest. tamen sententia posterior magis placet.

TEMPORE cibi] cùm cibum sumeret ipse & messorum, & famulæ ipsius. intelligit autem tempus prandij, quantum ex sequentibus colligere possum. Cœnabant enim sole occaso, cùm ab opere cessarent, ut patet ex 3. 3. Aliter, *Tempore cibi*] cùm tempus advenisset capiendi cibi. & incertũ, utrum tempus prandij fuerit, an tempus cœnæ: nisi quod d

D 4

sequentia docent hæc potius intelligenda esse de hora prandij. tamen si quis dissentiat hic à me, nolim cum eo multum contendere.

DE pane] vetus, *comede panem*: sed differunt. aliud enim est *comedere panem*, aliud cum dicimus, *de pane*. sic *bibero vinum*, & *de vino*. hoc pono, non statuo.

BUCCELLIAM tuam] Tremellius, *bucceam tuã*. alius interpres, *bucellas tuas*.

IN aceto] propter æstum. nam acetum refrigerat.

SEDIT igitur] verbum è verbo, & *sedit*.

A latere messorum] iuxta messorum.

ET porrexit] Booz; aut unus aliquis è pueris, qui aderant. potest verti, *porrecta ei fuit polenta*. Tale est, *reputavit ei pro iustitia*: id est, *ελογισθη* reputatum fuit, ut Apostolus ipse declarat.

POLENTAM] polentam Ebræi CALI vocant à torrendo, itaque alij *far tostum*: alij interpretantur, *aristas tostas*.

ET fecit reliquum] Cum saturata esset, tamen reliquum fecit. plus enim ei porrectum fuit, quam edere posset. itaque superfluit.

Ū. 15. ET surrexit] Rutha.

AD legendum] spicas.

PUERIS suis] servis suis, vel certè famulis suis; quod Latina lingua utentes antiquitus dixissent, *hominibus suis*. homines enim peculiariter nominabant servos. Sic Gallico idiomate dicimus, *nostre homme*, cum servum significamus.

INTER manipulos] supra exposui, *in manipulis*, de

de manipulis. sed præstare videtur ex hoc loco ut exponamus, inter manipulos, ut *in accipiatur pro inier*. docti expendent.

NE pudefacite eam] nolite ei reprobrare pauperiam, aut viduitatem, vel etiam sterilitatem, aut quòd orbata sit marito: summa, nè afficite illam ulla ignominia sive dicto sive facto.

EXTRAHENDO extrahite] in alijs, *dimittendo dimittere*: in alijs, *solvendo solvite*: quidam, *de industria omittere*. ego interponere me in istam dissensionem non audeo, donec certius aliquid de hoc verbo cognovero.

EMERGITIBUS] hoc malo, quam quod alij, è *manipulis*. Nam manipuli supra *עמרית* vocantur. Quidam, *de fasciculis manualibus*.

ET relinquate] relinquate ei mergites illos, vel, sanite eam colligere mergites, quos extraxeritis.

Ū. 17. ET legit] collegit spicas.

EXCUSST] *virga cadens & excutiens*, interpres vetus.

EPHA *hordeorum*] Epha sive Ephì (nam utroque modo dicitur) mensura est rerum aridarum tria sata capiens, tantum videlicet quantum batus capit in liquidis. Hieronymus libro quarto & decimo commentariorum super Ezechielem in principio.

Epha, que in Græco sermone ὄπι, ad mensuram pertinet variarum frugum, verbi gratia tritici, hordei, leguminum. Porro batus, qui Ebraicè appellatur Bath, eadem mensura est, qua & Ephì: sed in speciebus tantum liquidis, vini, olei, & istiusmodi.

Haecenus Hieronymus. Quin tria fata contineat, non dubitabit, qui adibat ad translationem Chaldaicam Exod. 16. 35. Sed & Ebraei scriptores ad unum omnes huic sententiae suffragantur; cui firmandae est, quod apud Prophetam Ezechielem,

Decima pars cori batus, & decima pars cori Ephraim. Nam corus triginta sata capiebat, cuius partem decimam faciunt tria. hac de re plenius dicam in libro de mensuris sacris, quem adfectum apud me domi habeo, & seruo.

EPHRA] vetus editio, *Ephi mensuram.* In eadem est scholion, quod sententiam nostram superius adductam mirabiliter firmat, *id est tres modios.* nam *tres modios* idem cum illo *tria sata.* Sic usurpant eam vocem interpretes antiqui.

V. 18. ET TULIT] Ephraim hordei videlicet. Pro tulit alij reponunt, *detulit:* alij *portavit:* eadem sententia.

IN urbem] Bethlehemum.

NURUS eius] emenda, *socrus eius.* vitium ex scriptoris.

ET vidit] *וַיִּרְאֵהָ* *וַיִּרְאֵהָ* *וַיִּרְאֵהָ*, pro *וַיִּרְאֵהָ*. nam *וַיִּרְאֵהָ* radix.

ET protulit & dedit ei] proferens reliquias ciborum, quae saturata fuerat, dedit eas socru suae: vel, protulit Ephraim hordei, simulque ei dedit cibatum, qui super fuerat.

QUOD reliquum fecerat] ut supra, & reliquum fecit. Sed si verbum neutrum HOTHIR, qualia multa sunt in hac coniugatione, vertendum, *quod super fuerat.* item, & *superfuit.* ita quidam vertunt: neque mihi

mihi explicatum adhuc est ultra versio melior sit.

EX *saturitate sua*] ex cibo, unde saturata fuerat. supra lectum, & *comedit,* & *satiata fuit,* & *reliquum fecit.*

V. 19. VBI operata es] in cuius agro fecisti opus, ad verb. *ubi fecisti.* Facere dicunt pro operari: ut mox, *quicum operata sum,* in Ebraeo, *quicum feci.* Sic Proverb. 10, *Pauper sit, qui facit manu ignava.* sensus postulat, qui operatur. Hunc Ebraisimum retinuit Evangelista, Matth. 20, 12. *Isti ultimi unam horam fecerunt.* Hinc *facere aurum,* id est, opus ex auro.

COGNITOR tuus] qui tui rationem habuit, benefactor tuus. Vide quae scripsimus ad versum 9. huius capituli.

BENEDICTUS] bene illi sit.

QUICUM operata sum] in cuius agro spicilegium feci.

V. 20. BENEDICTUS Domino] pro, à Domino. aut, *Benedictus Domino,* ter quaterque benedictus; ut, *civitas magna Deo.* Simile est, *urbanus Deo.* potest verti, *benedictus ipse Domini.* hac sententia: beatus sit atque felix, eumque Dominus beneficiis suis cumulet. Sic Matth. 25, 24. *Venite benedicti patris mei,* quos pater meus beneficiis affecit.

MISERICORDIAM suam] vel potius *benignitatem suam,* sive ut alij malunt, *beneficentiam suam.*

CUM vivis] erga vivos. Quidam exponunt, *erga me & te, quae vive sumus.* sed dubito an bene. nam sic potius dixisset, *erga vivas.* Vtrum igitur

est enallage generum?

CUM *mortuis*] erga natos meos, qui iam pridem mortui sunt. hoc ait quia spem conceperat de Boozo, fore videlicet ut Rutham uxorem duceret, ex eaq; semen filio suo Mahaloni, qui absque liberis è vita discesserat, excitaret.

PROPRIO uis] affinis, consanguineus.

VIR ille] *id est* vir. articulus vim habet pronominis, quod honorificè positum, quasi diceret, vir ille benignus aut potens. hoc primum: deinde nobilius ac plenius quiddam sonat *vir*, quàm quod in veteribus *homo*.

E *vindicibus nostris*] unus ex iis, qui iure propinquitatis te superstitem filii mei debent uxorem ducere. In Ebræo *וְיָצִיטְוּ*, desideratur ioth, ut sit, *וְיָצִיטְוּ* in numero multitudinis. plures enim erant, in quos ius illud competebat. Aut est eterosis numeri, ut cum militem dicimus pro militibus, ranam pro ranis. solens figura Ebræis. Sic è *Cantico* alibi est pro, è *Canticis*.

¶. 21. CUM *pueris meis*] cum operis meis, cū famulis meis. Vide suprà 15. ad verb. *cum pueris qui mihi* sub. sunt. Est & illud notandum, quod nescio an alius animadverterit, haberi versu 8. huius capituli, *sic habebis cum puellis meis*; puellis inquam, non pueris. Quibus otium est, quærant causam mutati generis.

OMNEM *messem*] tam triticeam, quàm hordeaceam.

QUÆ *mih*] id est, meam.

Verf.

Verf. 22. BONUM est ut ex eas, & non obversentur] Latine hoc dicas non inconcinne, melius est ut ex eas, quàm ut obversentur tibi in agro alio.

UT ex eas] vetus interpres addidit, *ad metendum*. malim ego *ad colligendum*. ~~ut non obversentur tibi in agro alio, ut non obversentur tibi in agro alio, ut non obversentur tibi in agro alio, ut non obversentur tibi in agro alio.~~

NON obversentur tibi] planius ac manifestius erit, si legas, *ne adversentur tibi*. Antea etiam posuimus *ne adverseris mihi*. 1, 16. ubi idem verbum in textu Ebræo. Quidam, *ne occurrant tibi*, sed male, ut puto. Nam occurrere eodem quidem verbo enuntiant, sed aliter constructo: transit enim in accusativum, cum ita significat. Hoc pariter mecum sciunt, quicunq; his litteris haud vulgariter imbuti sunt.

TIBI] colligenti in agro alio.

Verf. 23. AD legendum] ad spicilegium faciendum. Qui cum hoc loco vetustam declarationem conferre voluerit, facile animadvertet errorem interpretis, qui hic habet *messum* pro collegit: quem etiam historia ipsa satis arguit, ut necesse non sit bonas horas in eo refutando consumere.

DONEC absoluta esset] messis finiebatur quinto mensis Sivan, qui respondet Maio magnam partem. Cæterum fieri potest, ut messis, de qua hic agitur, antè illud tempus perfecta fuerit. Non enim omnium messes ad dies XLIX durabant.

MESSIS *hordeorum*] messis hordei, & messis tritici.

ET *sedu*] id est, mansit. Santes, & *reversa est*, nimis quàm inscite oscitanterq;. Sedendi verbum hoc significatu Ebræis mirè usitatum est. Suprà *hac sessio ipsius domi*. Psal. * *Mons Sion in perpetuum* ~~manet.~~ *est*, manet. Vetus interpret, *reversa est ad suam suam*, puto eum legisse *אשר*. Nam anceps planè lectio, cùm vocales absint.

I N

CAPVT TERTIVM.

Vers. I.

ANNE *quæram tibi requiem?*] affirmat per interrogationem, ut sapè Ebræi; ac si diceret, omnino mei officij est, ut tibi prospiciam de comoda ac quietâ aliqua conditione.

QUÆRAM *tibi requiem*] Latinè hoc dicas eleganter, *quæram tibi conditionem*. Iampridem admonui per requiem significari statum matrimonij, quoniam, ut Aben-ezra inquit, mulieri nulla requies, donec nupserit: rectèq; Plutarchus (qui vir & quantus?) matrimonium appellat portum iuventutis. Vide Quæstion. meas, & notata ad vers. 8. cap. I. in hoc ipso libro.

QUA *tibi bene sit*] secundum illud, *non est bonum homini ut sit solus*. Nam in matrimonio innumerè commoditates, quibus carent eius expertes, quos cælibes dicimus.

BENE] commodè, facilè, iucundè.

¶ 2. COGNATIO *nostra*] ut servitium pro servo dicimus, hospitium pro hospite, necessitudi-

nes pro necessarijs: sic cognationem hîc pro cognato accipimus. Nam ut fit enallage generum MODAATH pro MODA, quemadmodum è contrà MODA invenitur pro MODAATH, tum mihi sanè persuaderi patiar, cùm aliis persuasero. Partim interpretum sudaudiunt præpositionem, ut sit, *de cognatione nostra*, ego non dubito quin rectum sit, *cognatio nostra* pro cognatus noster. Quod genus locutionis, quia rarum, studiosos valde observare volo. Sic Levit. 18. *nativitas patris tui*, id est, nata patris tui. & errant, qui aliter exponunt.

CUIUS *cum puellis fusti*] in agro cùm spicas colligeres.

VENTILAT] statuit ventilare. sic alibi, *Pugnavit cum Balac*. & in hoc libro, *reversa est Noomi*, cùm sententia postulet, in animo habuit reverti.

AREAM *hordeorum*] hordeum, quod in area. modus loquendi, ut, *gehenna ignis*, pro, ignis gehennæ: solens locutio Ebræis.

¶ 3. LAVABIS & *unges*] desideratur utrobique pronomen; ut sit, *lavabis te: unges te*. potest etiam verti; *lava te, & ungito te, & pone vestes tuas*.

ET *unges*] more antiquo, quo utebantur, cùm se componerent ad venustatem, non solum scæminæ, sed aliquando etiam viri. Scholiastes Ebræus alter, *ungebant se oleo boni odoris magnates terra Israhel, iam viri quàm scæmina*. Exemplum huius moris invenies in historia Iudith, quæ profectura ad Holofernem prius unguento faciem inunxisse legitur.

PONES *supra te*] indues.

VESTES *tuas*] honestiores ac magis cultas, quã quotidiana erant: hunc sensum expressit interpres vetus: in eo enim legitur, *induere cultoribus vestimentis*. Alibi vox *SEMLA* latè significat: sed nunc, ut ita interpretemur cogit nos sententia. neque enim nuda erat, cùm hæc diceret. Vide quæ scriptimus lib. I. quæst. 3.

IN *aream*] ubi Booz hac nocte hordeum ventilaturus est.

VIRO] *וְאִשְׁרָאֵל*, hoc est Booza: aut *viro* dixit pro cuiquam. sed prius magis placet. sequitur enim *donec absoluerit comedere*, quod perspicuè ad Booz referendum. ea causa est cur libentiùs vertirum *viro illi*. in quo pronome honorificè positum.

DONEC *absoluerit comedere & bibere*] ac si dicat, noli te ei patefacere antequam sumpto cibo ac potione cubitum iverit.

V. 4. Cùm *cubabis*] quando cubitum iverit.

RETEGES *pedes eius et cubabis*] ad pedes eius, postquam eos detexeris, cubabis. signum, ut apparet, cum summa demissione matrimonium ambientis.

PEDES *eius*] MARGELOTH valet pedes, & sic Daniel usus est ea forma nominis. proinde non recta videtur sententia eorum, qui *pulvinar pedum* exponunt, aut, *à parte pedum*, tanquam *MEM* præpositio esset, quod mihi absurdissimum videtur, & pugnare cum usu idiomatis sacri.

QUID *facias*] quid facere debeas ut matrimonium,

nium, quod ambis, legitimum sit, hoc est, legi, quæ lata de hac re, consentaneum. Nam certi quidam ritus observandi erant, priusquam duceretur per vindicias uxor defuncti, ut sequentia docent.

V. 5. QUICQUID *dixeris mihi*] Scriptum in Ebræo *quicquid dixeris*: lectum *quicquid dixeris mihi*, addito pronomine. ex notis Malforitarum.

V. 6. IN *aream*] hordei, quam ea nocte Booz ventilabat.

SECUNDUM *omnia*] idem cum illo, *fecit omnia*. itaque in olim translatis legitur, nec malè.

QUA *præceperas*] *וְיָצִיאָהּ* pro *וְיָצִיאָהּ* esset *וְיָצִיאָהּ* ob accentum. sed placuit corripere. accessit deinde daghes euphoniæ causa. ita mihi videtur. Similia sunt *וְיָצִיאָהּ* & *וְיָצִיאָהּ*. Vide scholia Abenezræ.

V. 7. BONUM *fuit cor eius*] vel, *bonus fuit corde*, hoc est, animo hilari ac læto. Sic alibi, *quum bonum esset cor eius vino*, quum vino esset factus hilarior.

IVIT *cubitum*] ad verbum, *venit ad cubandum*. sed *וָיָצִיאָהּ* etiam *eo* denotat, ut in illo, *invenit navem euntem Tharsis*, id est, *בְּנָה*.

IN *extremitate acervi*] vel, *in extremo acervi*. fateor me nescire utrum dicat, in extremo acervi alicuius, an potius, in eo acervo qui extremus erat. sed prius animo meo magis arridet: & certè tam magis cogito, tam magis germanum videtur.

CLANCULUM] cum silentio, tacitè, latenter.

RETEXIT *pedes eius & cubavit*] cubavit ad

pedes eius, quos retexerat ablato integumento: factum specie parum honestum, nec imitandum castris hoc tempore.

¶ 8. MEDIA nocte] in medio noctis, id est, media nocte, sive, ut veteres loquebantur, meridie noctis. nam meridies τὸ μεσονυκτίον.

ET contremuit] & fuit & contremuit. prius expositui, accidit ut contremisceret. expositio certa, & cui probandæ verbum faciendum non est.

ET huc illuc se vertit] Chaldæus explanat, emolita fuit sicut rapa caro eius præ metu. ita autem cum explanaret interpret ille, videtur mihi respexisse ad nomen, quod est מִלֶּפֶת LAPHATH, quo rapam indignant in lingua magistrorum.

CUBANS] sub. erat, id est, cubabat.

¶ 9. QUIS tu es?] vel, quanam es?

EXPANDE] in alijs, & expandas: in alijs, ut expandas. ego & redundare puto: quanquam in Ebræo non penitus redundat: sed præter. in fut. mutat: quod hic, ut aliàs sæpè, pro imperativo usurpatur.

ALAM tuam] alam vocat oram pallij, vel ipsum pallium *וּמֵרָא סוּמְדוֹךְ*. & tacitè innuit cupere se ut matrimonium secum contrahat. Hoc significat Chaldæus per hæc verba, *voceatur nomen tuum sicut ancillam tuam.* sensus enim est horum verborum, ac si diceret, duc me ancillam tuam in matrimonium. Confer cum hac interpretatione quæ scripsimus, lib 2. cap. 20. Animad. Quidam opinantur metaphoram esse ab alis avium, quibus pul-

los

los tegunt. Id si est, malè vertit interpres, qui vertit, *expande pallium tuum.* sed ne laboremus admodum de interpretatione, modo constet de sensu. est autem sensus, quem diximus: nam honestè petit, ut se uxore ducat. Sic locutus est Moses Deut. 22. 30. *ne regeat alam patris sui.* vult dicere, ne rem habeat cum uxore patris sui. Huc refer ex eodem libro, *maledictus qui concubuerit cum uxore patris sui, cum detexerit alam patris sui:* vel, *quoniam detexit ala patris sui,* ut alia tralatio habet, Deut. 27. 20

VINDEX es] unus è vindicibus.

¶ 10. ET dixit] qui dixit. sunt verba Boozi.

BENEDICTA tu Domino] etiam atque etiam benedicta: ut antè, *benedictus Domino:* ut אֲשֶׁר־נָשָׂא. aut vertendū, à Domino: vel, *benedicta Domini:* ut, *venite benedicti patris mei.* nondum constitui, quam ex his tribus, alijs duabus præferre velim.

MELIOREM fecisti] vicisti posteriore pietate priorem. priorem autem pietatem vocat, qua usa erat erga maritum & socrum suam.

POSTERIOREM] qua contempsisti alias nuptias, ut restitueres marito defuncto in familia nomen, quod in morte ipsius, cum prolem masculam nullam relinqueret, extinctum erat.

NON eundo post iuvenes] quòd non sis secuta ullum iuvenem, sive pauperem sive divitem.

TENUES sive divites] In Ebræo, *si tenuis si dives.* Latinè hoc dicas, *si tennes sive divites.* vel hoc modo, *sive tennes sive divites:* vel ita, *tenues sive divites,* omisso altero *sive.* Sic Catullus, *Lava sive dextera.*

usitatius enim fuisset, *sive leva sive dextera.*

¶ II. QUI QUID dixeris] vel potius, *quicquid dicis.* hoc vult, alam meam super te expandam: matrimonium cum vindice, cuius meministi, procurabo.

VNIVERSA porta] aut tota curia, aut universa civitas. Nam sic loquuntur sæpè Ebræi, portam ponunt pro ipsa urbe. Sic Deut. 17. 2. *in una portarum tuarum.* Sic Genes. 22. 17. *possidebis semen tuum portas hostium suorum.* Abd. 11. & *extranei venissent in portas tuas.* Deut. 28. 57. *in portis tuis.* Rectè igitur editio vetus habet, *omnis populus qui habitat intra portas opidi mei.* & causa est cur hanc sententiam præferendam existimem: quamquam non negem portarum nomine etiam curiam denotari. sic enim vocatur nonnunquam curia Iudicum: & meritò. siquidem antiquitus in portis ius dicebant. itaque Chaldæus hunc locum *וּנְוֹנָה* verbis, quæ nos ex Ebræo vertimus, huiusmodi. *sciunt omnes qui sedent in porta synedrii magni Berthehemitici te esse mulierem iustam* (hoc est, probam, virtute præditam) & *ea fortitudine, qua posses ferre iugum præceptorum Domini.*

TE mulierem virtutis esse] exponunt mulierem virtute præditam, cum hac expositione congruere videtur nomen virtutis. sed sciendum eam eius nominis significationem non facile reperiri apud interpretes veteres. non enim virtus apud illos vitio opponitur, sed virium infirmitati, ut in illo, *vox Domini in virtute.* est igitur cur malim mulier strenua,

nua, & animi quadam fortitudine prædita. nam mulier opulenta, ut ingenuè dicam quod sentio, meo palato non sapit. Græcè verò verterim, *ῥυθὶ ἀνδρείᾳ.*

¶ 12. QUIA verè] Tremellius, *quia verum est,* sed malè, ut opinor.

LICET vindex] in Ebræo, *quia vindex.* Scriptū *quia s,* non tamen lectum. & observa geminationem particulæ, *quia vere, quia vindex.* nos diximus, *quia verè licet vindex.* sententia ita postulante.

EST vindex me propinquior] nèpe frater Elimelech, cum ego tantū sim filius fratris ipsius: Ebræi.

¶ 13. SI vendicabit te] aut redemerit te, hoc est, propinquitatis iure duxerit uxorem. hoc autem redimere dicitur, quia redimebant unà relictam à fratre hæreditatem.

BENE est] sunt ex Ebræis, quorum tamen me adscribi nolo sententiæ, qui hunc locum ita legunt, *Si redemerit te Tob, redimat sanè:* ut TOB sit nomen proprium vindicis eius, qui Booze propinquior erat, quem aiunt fuisse fratrem Elimelechi, & per consequens patrum Boozi. Nam Booz filius Salmonis, qui idem erat frater Elimelechi. itaque ROSA homo Ebræus filius Levi, *Salmon,* inquit, *Elimelech, & Tob fratres fuerunt.* Contra hanc sententiam sumi potest argumentum ex versu primo capituli sequentis. & certè si hoc fuit nomen eius, cur eum sic alloquitur Boozus, *Accede huc N?* Apparet enim ex ijs verbis compositorem huius historie, aut hominis nomen omnino ignorasse,

aut ob certam causam edere noluisse.

VIVIT Dominus] formula iurandi tam usitata tam certa, ut eam probare velle, sit lucernam accendere in meridie.

Verf. 14. PRIUS QUAM agnosceret vir socium suum] ante lucem cum adhuc tenebræ essent.

VIR socium suum] alter alterum.

ET dixit] & dixit positum hoc loco videtur pro dixerat enim, sententia id mirificè comprobante. Videnda sunt quæ antecedunt.

Verf. 15. ET dixit] hoc amplius dixit: rursus dixit.

PEPLUM] editio Chaldaica SUDAR, id est sudarium. Sudarium autem dixit, quod scriptores novi fœderis σουδάριον, linteum, quo antiquitus faciem velabant. Græca tralatio, φέρε τὸ περιζώμα, id est, cingulum. intelligit, opinor, succinctorium muliebre, quod & semicinctium dicitur, id est, περιζώμιον, Actor. 19, 12. Belgicè, eenen boozschoot. à Græcis etiam περιζώμα vocatur. Probat se animo meo hæc interpretatio. volo igitur (neque enim dissimulare id possum) ut prior illa deleatur, & hæc in eius loco reponatur.

QUOD super te] quo operiris interpretet vetus. nec malè. Quidam quo capiet velas. ego mihi persuadeo rectum esse, quo tegeris cubans in lecto. tamen hæc libera opinaturis relinquimus. Si quis meliora attulerit, audiemus: non ero pertinax.

SEX hordeorum] subaudiunt, *mensuras*: alij *sata*, ut Chaldaus. In Latina vetere *sex modios hordei*.
modios

modios appellat sata, ut in illo, *Ephi mensuram, id est, tres modios*. Sed quæritur, an mulier tantum oneris portare possit. Negat Salomo Scholiastes Ebræus: cui assentit Nicolaus. Sed rectè nec ne, viderint alij. Hoc dico, quæstionem hanc facile solvi posse, si sciamus, quæ sit ratio sati ad nostrum modium. Hoc igitur ante omnia quærant, quibus otium est; mihi nunc non vacat.

POSUIT super illam] imposuit capiti, aut humeris illius.

VENIT in urbem] ingressus est urbem. quod à viro docto Pagnino verum esse miror, & *ingressa est*. genere enim hæc apud Ebræos distinguuntur.

Verf. 16. ET venit] Quæ venit, Rutham intelligit.

QUÆNAM tu es?] vel ut antea vertimus, *quis tu es?* Quis pro quæ: sic usurpant autores Latini: Plautus, *Quis tu es mulier?* Apparet autè Rutham, quæ egressa erat ante lucem, domum rediisse, cum adhuc tenebræ essent, sic ut agnosci à focu non potuerit.

ET indicavit] Rutha.

VIR ille] δ' αὐτοῦ. Boozum significat.

Verf. 17. SEX hordeorum] sex mensuras sive sata hordei.

NAM dixit mihi] desideratur pronomen in textu Ebræo. sed addendum ex notis Massoriticis.

VACUÆ] ריקים ad instar תנם gratis ריקים interdiu: ריקים verè. Alij, *vacua*, id est, ריקה.

NE venito] vel, si placet, *ne ito*. vide supra verf. 7.

Ŵ.18. ET dixit] Noomi videlicet.

SEDE] mane, expecta, quiesce.

RES] verbum. *Quomodo cadet verbum:* Latinè, quo cadat res. Sic, *donec perfecerit verbum*, id est, nisi re perfecta. Verbum pro re usitatum a deo Ebraeis ut nihil magis: hinc illud *non est impossibile apud Deum omne verbum*. planum erit si explices ulla res, explicatio tam certa, quam quæ in Evangelio.

REM illam] rem nuptiarum, quas tibi

I N

CAPVT QVARTVM.

Verf. 1.

IN portam] præpositio desideratur in codice Ebræo. Similis ellipsis est apud Varronem, *Cum portam*, inquit, *sessum venissemus*, pro, *in portam*. Cæterum portam dicit, ubi iudices conveniebant; non ipsam urbem, ut antea. Vide potata in versum undecimum capituli præcedentis.

ET *sedu sibi*] accipiendum ut sonat. nam quod apud Nicolaum, *sedu tanquam iudex*, non satis adducor ut probem. nam ut concedatur fuisse Boozum ex senioribus illius opidi, non tamen in hac causa sedere potuit iudex: non magis sanè quàm aliter ille propinquus, de quo tamen infra, & *accessit & sedu*.

TRANSIBAT] præteribat portam iudicum.

ACCEDE] *וּבָרַח* ut Proverb. 9. 4. *si quis imperitus, accedat huc*. Verbum Ebraicum aliquando absc-

abscedere significat, ut Thren. 4. 15. *Abscedite, abscedite, ne tangite:* & tum semper, cum præpositio, A, sequitur, ut Psal. 6. *abscedite à me omnes*.

DE quo locutus fuerat Booz] supra 3. 12.

SEDE hic N.] PHLONI ALMONI, est in Ebræo. sic enim loquuntur, cum certum aliquem hominem significant, quem tamen nominare nolunt. *Multigiam est apud iniquos* ~~ΕΒΡΑΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΝ, ΕΒΡΑΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΝ, ΕΒΡΑΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΝ, ΕΒΡΑΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΝ~~ *quæ in Græcū sermonem eleganter convertes, καὶ δὲ οὐδὲ ὁ δέειν.* sic Matth. 26. 18. *πρὸς τοῦ δέειν*, ad quendam. *אל פלני אל פלני* EL PHLONI ALMONI.

Ŵ.2. ASSUMPSIT decem viros] adhibuit decem è senioribus testimonij causa, & simul quia lex ita iubebat.

E *senioribus urbis*] è senatu urbis Bethlehem: nam civitates suos quæque senatores habebant, ab illis, qui universi populi erant, diversos. Hi senes vocabantur: quod est nomen dignitatis, non ætatis. nam eos designat, qui urbem regebant: quos similiter à senio senatores Latini appellant.

SEDETE hic] locum designat in curia, qui senatoribus proprius erat.

Ŵ.3. FRATRIS nostri] consanguinei sive cognati nostri: hoc est, fratris tui revera, mei autem patruī. Porro fratrem vocat consanguineum more Ebraico. Sic est apud Moysen, *Audivit autem Abraham captum fuisse fratrem suum*. erat enim Lot, de quo ibi sermo, filius fratris Abrahami, ergo fra-

trem suum appellat, cui patruus erat.

VENDIDIT] vendere instituit: ut, *pugnauit cum Balac*, pugnare instituit. neque enim dum vendiderat, ut quidam volunt; quos refellunt verba textus, quæ leguntur infra vers. 5. Tremellius & Iunius, *alienauit, hoc est*, inquit, *in filium Mahalonem transtulit, quo mortuo ad Rutham uxorem devoluta est.*

V. 4. ET ego dixi, *Revelabo aurem tuam*] hoc vult, visum est te eius admonere. Revelare aurem Latinè & eleganter dicitur, *aurem vellere*: unde illud:

Cynthius aurem vellit & admonuit.

David eodem significato dixit, *aurem perforare*, Psal. 40. 7.

CORAM *assidentibus*] coram iis, qui hic nobis assident in porta.

ET *coram senioribus*] est ne hic & positum *ἐγγυνησῶς*? an potius assidentes vocat alios omnes præter seniores? ego arbitror generale esse de omnibus, qui ibi sedebant, & ipsos quoque seniores comprehendere, quorum deinde particulatim meminit eo modo locutionis, quo sic dicimus, *Uniuersa Iudæa & Ierosolyma*. Animadvertis credo eandem phrasim, cum Ierosolyma sub generali nomine Iudææ contineatur.

POPULI *mei*] non dicit *populi* simpliciter, quomodo aliud significaret; sed *populi mei*: sensus est, *popularem meorum Bethlehemitarum*. Igitur seniores *populi mei*, idem cum illo, *seniores urbis*

urbis meæ.

SI *non vendicabis*] scriptum in Ebræo, *si non vendicaverit*: postulat autem sententia ut accipiamus pro illo, *non vendicaveris*, siue enallage sit, siue subita apostropha, siue subaudiendum *vindex alius*, aut aliquid tale.

V T *sciam*] Vetus, *ut sciam quid facere debeam.*

NON *est præter te*] qui te sit propinquior.

EGO *post te*] mihi post te ius cõpetit vendicãdi.

QUI *vendicet*] qui emat agrum illum iure propinquitatis. De hac re lex exstat in Levitico his verbis concepta: *si præ egestate consanguineus de possessionibus suis vendiderit, propinquo vindici rem à consanguineo venditam redimendi ius esto.*

V. 5. A *Ruthâ Moabitide*] non damno hanc interpretationem, præoptem tamen, & *Rutham Moabitidem uxorem defuncti emes*. sic infra locutus est versu 10. *Atque etiam Ruth Moabitem uxorem Mahalon comparavi mihi in uxorem.*

VXOREM *defuncti comparabis*] secundum legem, de qua mentio usurpatur, Matth. 22. 24. *Moses dixit, Si quis mortuus fuerit non habens filios, eius frater duceat affinitatis iure uxorem eius, & suscitabit semen fratri suo.*

DEFUNCTI] Mahalonis.

COMPARABIS] scriptum, *comparavi*: lectum *comparasti*, id est, *comparabis*. fut. pro præter. quasi dicat, cum emes agrum defuncti, unã tibi habenda est uxor eius.

AD *excitandum nomen*] idem valet, *ad suscitandum*

dum semen defuncti. Suscitare nomen, est restituere nomen fratri suo in familia, quod unà cum prole ipsius mascula extinctum erat: nam soli filij numerabantur in familia; unde scæminæ appellatæ vocabulo Ebraico, quod ab obliuiscendo deductum, quoniam, quo ad familiæ rationem attinet, qui filias duntaxat reliquerit, perinde habetur, ac si nullam prolem reliquisset: in iis enim nomen familiæ obliteratur: transeunt enim in familiam viri.

NE CORRUMPAM possessionem meam.] hoc dicit, quia uxorem habebat & liberos, quorum patrimonium plerumque imminuitur, cùm pater alias nuptias init. Quòd uxorem habuerit testis Chaldæus paraphrastes: quòd uxorem & liberos, Iosephus. Verba Chaldæi, si quis fortè ea requirat, modò interpretari Latine nobis concedatur, hæc sunt:

Non possum redimere mihi, quia uxorem habeo: ad quam non licet mihi assumere aliam: ne fortè oriatur iurgium in domo mea, & corrumpam hereditatem meam: redime tu, qui uxorem nullam habes.

Hæc ille. Cæterùm in mente habuit, ut apparet, locum Levit. 18, 18. quem ex Ebræo quidam sic transferunt, *Non assumes mulierem unam ad alteram ad laceſſendum*, sive ut alij, *ad angendum*. quo hoc vetatur, ne is, qui uxorem habet, aliam ducat hac fini ut priori ægrè faciat: quod accidere necesse fuisset in hoc casu, cùm liberos etiam haberet, quorum patrimonium novo connubio non parum imminutum fuisset, si alios insuper liberos ex alia uxore, & quidem pro fratre defuncto, genuisset. frustra

frustra ergo ex hoc loco quidam conficere conantur, non licuisse per legem Moſis duas simul uxores habere. Nam id simpliciter ea lege vetitum non fuit, ne regi quidem, aut ego in magno errore sum. Verba Iosephi Græca: *συγγενεὶ μὲν ὄντι καὶ αὐτῷ ἢ τελευτηκότων, εἶναι ἢ καὶ γυναίκα λέγων αὐτῷ καὶ παῖδας ἤδη.*

VENDICA tu vindicias meas] quæ iure vindiciarum mihi redimenda sunt, ea velim te redimere. adito igitur hæreditatem, & duc uxorem superſtitem defuncti, cùm id facere sine magno incommodo meo non possim.

¶.7. ET hoc olim erat] hic mos antiquitus obtinebat.

IN permutatione] cùm res invicem permutarent, ut verbi gratia agrum cum agro, aut aliquid huiusmodi: vel, in emptione ac venditione. Permutare enim pro eo usurpatur, quod est emere & vendere, ut Græcum ἀλλάσσειν. eo autem id fit, quia vetus contrahendi ratio, permutatio erat, quæ Aristoteli συνάλλαγμα, & pro quovis contractu sumitur.

EXUEBAT homo calceum suum] in quæſtione est, utrum id fecerit qui cedebat iuri suo, an verò is, qui ius alterius redimebat. De hac re magna dissensio est inter magistros. Cæterùm posterior ætas pro calceo in contractibus usa est panno, quem *SUDAR* vocât. de quo Elias Thesbite in hæc verba.

Hodie in usu est, ut contrahant per Sudar: is est pannus, quem tenent duo testes, in quorum præsentia exponuntur verba contractus: quibus expo-

sitis uterque testis explicat oram vestis suæ, quam deindeprehendunt partes contrahentes rei firmandæ: atque hæc est, quæ dicitur emptio Sudar, sive linteata.

Huc refer quæ scripsimus lib. i. quæst. 46. quæ brevitatæ causâ, & simul quia iam in omnium manibus versantur, omitto.

TESTIMONIUM] magis placet ut vertatur, *testificatio*. hoc faciebant, inquit, ut testificarentur de facta redemptione, aut permutatione.

V. 8. *Et exiit calcem suam*] quanquam incertum quo hæc pertineant: tamen quia sequitur, & *dixit Boos*, videtur non absurdè posse referri ad vindicem, qui calcem suam exuerit, ac dedit Boozo. Sed fuit tempus, cum existimarem hæc referenda potius ad Boozum, qua de re fusè dixi in Quæstionibus meis. non repeto. Quod autem obijciunt ex sequentibus, ei nullo negotio responderi potest. Nam nihil absurdi, si dicamus in ijs verbis pleonasmum esse nominis Booz, qualis supra 2. 20. ubi otiosè lectum, & *dixit Noomi*, cum idem in eodem versu paullo antè præcedat.

V. 9. *Cuncto populo*] omnibus in porta sive curia Beth-lehemitica sedentibus.

COMPARASSE] vel *emisse*. alij, *possedisse*. non probo.

OMNIA *quæ Chelionis*] sub. *fuere*. omnes facultates Chelionis & Mahalonis.

E manu Noomi] vet. *tradente Noemi*. Tremellius & Iunius, *alienata à manu Noemi*.

Verf.

Verf. 10. *IN uxorem*] hoc loco *IN* præpositio *κατά* ex Ebraismo: ut paullo post, & *fuit ei in uxorem*: Latine, fuit ei uxor. Hoc modo phrasis est, *ero ei in patrem*, & *ipse mihi erit in filium*.

NOMEN *defuncti*] an in vindicijs eadem consuetudo fuerit, ac in iure ducendi superstitem fratris, quod vocant *IBBUM*, nescio. Hoc scio, in hoc iure, qui fratrem ducebat, non tam sibi, quam alteri generabat, eiusque proles primogenita defuncti fratris nomine censebatur, ut apparet ex Deut. 25. 6. Idem statui posset de iure vindiciarum, nisi obstaret locus, qui est infra 4. 2. ubi Obed censetur filius Boози, non autem Mahalonis. De hac igitur re, qui volent, & quibus otium est, diligentius inquirent.

DEFUNCTI] In Chaldaicis libris *דומי* *dormientis*, id est, mortui: elegans dictio. nam & mors somni nomine sæpè afficitur: unde à nostræ religionis hominibus sepulchreta Græco vocabulo, quod à dormiendo inflexum est, *κοιμητήρια* nominantur.

SUPER *possessionem eius*] vel, *in possessionem eius*. vide Deut. 25. 5.

A fratribus suis] de gente sua, aut de cognatione sua.

A porta loci sui] de curia popularium suorum, an potius de porta urbis suæ? Chaldæus habet, *è porta synedry, quæ in loco eius*. Quo significari videtur familiæ dignitas. hanc excitandam, quæ præfides, qui ad gubernacula reipub. sedeant, submini-

stret. Quod in Davide impletum, & eius posteris constat.

Vt non excindatur] ut seculis perpetuis memoretur nomen eius inter eos, qui in porta sedent, aut qui Bethlehemi habitant.

Verf. 11. In porta] in curia.

TESTES] qui testes erant: vel, si placet, testes nos sumus, ut integrum sit עֲרִים אֲנִי וְיָנִי

Quæ venit in domum tuam] quam uxorem ducturus es.

Sicut Rachel & Lea] tam fecundam, quam Rachel & Lea fuerunt.

LEA] Lia, non Lea: libri veteres. sed critici Ebraeorum elegerunt Lea. ego parum referre arbitrator hoc an illo modo id nomen scribas.

Quæ edificaverunt] edificare dixit pro sobole instruere vel procreare, more Ebraico, ut Gen. 16. 2. *Ingrede ad ancillam meam, foris edificabor ex ea.* pro eo quod est, liberos consequar. Verba sunt Sarai ad Abrahamum. huc facit ex Plauti Mostellaria Scena, *Recordatus multum:*

— nunc etiam volo

Dicere, ut vos homines adiu esse similes arbitremini, Primum dum parentes fabri liberum sunt, & fundamentum

Liberorum substruunt, &c.

Et fac opes] פִּירָה singulariter dici pro eo, quod opes pluraliter dicimus, notum est. eadem vox exercitum significat, & robur: unde illud, *fac virtutem in Ephratha.* de quo Animad. lib. 2. cap. 29.

Quin

Quin ipsum potentiae nomen pro opibus sumitur, ut Proverb. 31, 29. *multa filia fecerunt potentiam:* proinde interpretatur à Hieronymo, *congregaverunt divitias.* Libri Græci, ut hoc obiter notem, *πολλὰι θυγατέρες ἐκίσταντο πλῆτον, πολλὰι ἐποίησαν δυναμιν:* ubi duæ interpretationes coaluerunt, quorum prior verbum è verbo reddit: altera superest ex alia quapiam editione: aut est scholion, quod ex margine in contextum migravit.

EPHRATHA] non, *opes Ephratha*, sed *fac*, sive *mavis, para Ephratha opes*, hoc est, in urbe Ephratha. hoc Ebraicè dicitur sine ulla ambiguitate, *in Ephratha.*

EPHRATHA] Beth-lehemi. nam Ephratha, & Beth-lehem, eiusdem urbis vocabula sunt, ut Hieronymus scribit. Sunt tamen quibus Ephratha regio dicitur, in qua Beth-lehem, non ipsa Beth-lehè. hinc *Bethlehem Ephratha:* quod mēdosè legitur in Biblijs Græcis, Βηθλεὴμ ὁ οἶκος ἐφραθῶν. legendum sine ullo dubio ὁ οἶκος ἐφραθῶν, vel ex Augustino de civitate Dei lib. 18. cap. 30. Porro Ephratha, ut ait Hieronymus, in nostra lingua sonat, *καρποφόρον*, id est, uberem atque frugiferam. In eodem est, *Ephratha, furor.* miraris? mirari desine, sono enim convenit cum עברתה forma nominis inusitata à עברה furor. solet autem Hieronymus tali sæpè confundere.

Voca nomen] mirum genus loquendi, & vix alibi usurpatum, quod equidem meminerim. exponunt, *fac ut nomen tuum celebretur ac prædi-*

cetur: ac si scriptum esset, vocetur nomen tuum Beth-lehemi. Sic locutus est infra tertio ab hoc versu, & *vocetur nomen eius in Israel.*

BETH-LEHEM] in opido Beth-lehem, sive, ut hîc critici legunt, Beth-lahem.

¶. 12. PHARES] antiquè lectum pro Pheres, ut Habel pro Hebel: sic Lahem pro Lehem. de facili enim hæ vocales in talibus permutantur.

QUEM peperit Thamar Iude] historia ex primo libro Moïsis notissima est.

E *semine*] ex prole, quam suscipies.

EX *puella ista*] Rutha. ex hoc loco & alijs similibus colligimus Rutham, licet vidua esset, tamen adhuc adolescentulam fuisse, cum nuberet Boozo. dico adolescentulam, quia dictio Ebraica non tam puellam denotat, quàm adolescentulam.

¶. 13. ACCEPIT] duxit domum suam.

FUIT *ei in uxorem*] Latine sic, fuit ei uxor. Tale est, *ero ei in patrem*. Ebraismus valde frequens.

INGRESSUS *est ad eam*] honestè dictum, pro concubuit, sive rem habuit cum ea. æquè eadem modestia *cognoscere uxorem*. dicunt: ut, *Adam cognovit uxorem suam*.

DEDIT *ei conceptum*] fecit ut conciperet.

¶. 14. MULIERES] Beth-lehemiticæ.

BENEDICTUS] laudandus.

NON *destituit te*] vel potius nulum tuam.

VINDICE] qui eam iure propinquitatis in matrimonium acciperet.

ET *vocetur*] potest exponi, ut vocetur. sensus est,

est, ut nomen ipsius prædicetur inter Israelitas. Etenim nomen eius, qui sine liberis discedit, quasi extingui & obliterari videtur. Alia interpretatio, vocabitur atque celebrabitur nomen eius. Alia, *vocetur nomen eius*, sit nomen eius, hoc est, nominetur in Israel. Vocare pro esse notum ijs, qui hæc litteras, aut mea scripta triverunt.

¶. 15. REDUCENS *animam*] animam recreans ac reficiens, vel, si placet, vitam instaurans. ad verbum, *erit tibi in reducentem animam*. genus loquendi, ut, *fuit ei in uxore*: de quo iam diximus.

SUSTINEBIT] vel sustentabit. ad verb. & *ad susstendū*. Tremellius & Iunius, *idq̄, susstendo*.

MELIOR] gratior, acceptior.

SEPTEM *filys*] *quàm si septem filios haberes*, interpretres vetus, & rectè.

¶. 16. ACCEPIT & *posuit*] acceptum posuit.

PUERUM] infantem.

IN *nutricem*] pro nutrice: aut simpliciter, fuit ei nutrix: ut supra, *fuit in uxorem*.

¶. 17. VICINÆ] non vicinæ hoc ei nomen imposuerunt, si Iosepho credimus; sed Noomi: idque *ἡ συμβελίαν τῶν γυναικῶν*, hoc est, de consilio & sententia mulierum.

OBED] id est, *δουλόω*: sic interpretatur à Iosepho. ratio nominis ex eo quod præcedit, *sustinebit canitiem tuam*.

ISAÏ] aut *Iesai*. in libris latinis veteribus Iessæ, videlicet ex Græco *Ἰεσσαί*: ut *Αἰεῖας*, Æneas. minus sincerum est. Isai, ut *Isaias*, ex consuetudine anti-

qua, quæ hoc auribus dedit, ut potius Isaias sonaret, quàm Iesaias.

¶ 18. GENERATIONES] recensio eorum, qui ex Phares descenderunt. & est figura sermonis generatio pro genito, ut nativitas pro nato, captivitas pro captivo, custodia pro custodibus ipsius.

PHARES *genuit*] sic antiquitus semper legébant. nunc legunt *Pheres*, cum id nomen extra pausam ponitur. pausam voco accentum maiorem distinguentem, qualis in illo, *generationes Phares*. itaque libri Ebræi hic Phares habent, non ut mox Pheres.

SALMA] ita legendum, non, ut in veteribus, Salmon. utroque enim modo dicitur Salma & Salmon. itaque mox sequitur.

ET *Salmon genuit*] Salmon, inquam, non Salma. Hoc notare volui, ut, si quem fortè hæc varietas in eodem nomine offendet, sciat non mendum esse operarum; sed ita scriptum nos reperisse in libris Ebræorum.

GENUIT *Booz*] ex Rachab meretrice, ut habetur Matth. 1. 5.

DAVIDEM] ad quem genus suum referunt reges Israel, & ipse Messias.

F I N I S.

TRALATIO

G R A E C A

Ad exemplar Complutense.

I. DRVSI in eam castigationes,
sive notæ.

Ρ Ο Υ Θ

TRALATIO GRAECA

Ad exemplar Complutense.

Κεφάλαιον α.

Verf. 1.

ΚΑΙ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν τῷ κρί-
νειν τὰς κριτάς, καὶ ἐγένετο λιμὸς ἐν τῇ
γῆ, καὶ ἐπορεύθη ἀνὴρ ἀπὸ Βηθλέεμ τῆ
Ισδαίας τὸ παρεπιῆσαι ἐν ἀγρῷ Μααβ αὐτὸς,
καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ.

I I.

Καὶ ὄνομα τῷ ἀνδρὶ Ελιμέλεχ, καὶ ὄνομα τῇ
γυναικὶ αὐτοῦ Νοομί. καὶ ὄνομα τοῖς δυσὶν υἱοῖς
αὐτοῦ Μααλὼν καὶ Χελεῶν, ἐφεσθαῖοι ἐκ γῆς
Ισδα. καὶ ἦλθον εἰς ἀγρὸν Μααβ, καὶ ἦσαν ἐκεῖ.

I I I.

Καὶ ἀπέθανεν Ελιμέλεχ ὁ ἀνὴρ τῆς Νοομί,
καὶ κατελείφθη ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ.

IV.

Και ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκα Μωαβίτιδας, ὄνομα τῇ μιᾷ Ορφα, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Ρέθ. καὶ κατώκησαν ἐκεῖ ὡς δέκα ἔτη.

V.

Και ἀπέθανον καὶ γε ἀμφοτέροι Μωαβίων ἑλίων. καὶ κατελείφθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῶν δύο υἱῶν αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τῶ ἀνδρῶν αὐτῆς.

VI.

Και ἀνέστη αὐτῇ, καὶ αἱ δύο νύμφαι αὐτῆς, καὶ ἀπέστρεψαν εἰς ἀγρῶν Μωαβ, ὅτι ἤκουσαν ἐν ἀγρῶν Μωαβ ὅτι ἐπέσειπεν κύριος τὸ λαὸν αὐτῶν τῶ δῆναι αὐτοῖς ἄρτους.

VII.

Και ἐξῆλθεν ἐκ τῶ τόπου ὃ ἦν ἐκεῖ, καὶ αἱ δύο νύμφαι αὐτῆς μετ' αὐτῆς, καὶ ἐπορεύοντο ἐν τῇ ὁδῷ τῶ ἐπιστρέψαι εἰς γῆν Ἰσρα.

VIII.

Και εἶπεν Νοομί ταῖς δυσὶ νύμφαις αὐτῆς, πορεύθητε δὴ, ἀποστράφητε ἐκαστὴ εἰς οἶκον μητρὸς αὐτῆς. ποιήσῃ κύριος μεθ' ὑμῶν ἔλεος, καθὼς

καθὼς ἐποίησατε μετὰ τῶν τεθνηκότων, καὶ μετ' ἐμῶν.

IX.

Δὴν κύριος ὑμῖν, καὶ εὔροιτε ἀνάπαυσιν ἐκαστὴ ἐν οἴκῳ ἀνδρῶν αὐτῆς. καὶ κατεφίλησεν αὐτάς, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, καὶ ἔκλαυσαν.

X.

Και εἶπον αὐτῇ, μετὰ σὲ ἐπιστρέψομεν ἐπὶ τὸν λαόν σου.

XI.

Και εἶπεν Νοομί, ἐπιστρέψατε δὴ θυγατέρες μου, ἵνα τί πορεύεσθε μετ' ἐμῶν; μὴ ἔτι μοι υἱοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ μου, καὶ ἔσονται ὑμῖν εἰς ἀνδρας.

XII.

Ἐπιστρέψατε θυγατέρες μου, πορεύθητε δὴ ὅτι γεήρακα τῶ μὴ εἶμι ἀνδρῖ. διότι εἶπα, ἔστι μοι ὑπόστασις τῶ γεννηθῆναι με ἀνδρῖ, καὶ τέξομαι υἱούς.

XIII.

Μὴ αὐτὰς προσδέξεσθε ἕως ἢ ἀνδρωθῶσιν; ἢ αὐτοῖς καταχεθήσεσθε τῶ μὴ γλυέσθαι ἀνδρῖ;

μη θυγατέρες με, ὅτι ἐπιπράνθη μοι σφόδρα
ὡς υἱαῖς, ὅτι ἐξῆλθεν ἐν ἐμοὶ χεῖρ Κυρίου.

XIV.

Καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, καὶ ἔλασαν
ἔτι. καὶ κατεφίλησεν Ορφαὶ τὴν πενθεράν αὐτῆς,
καὶ ἀπῆρξεν εἰς τὸν λαὸν αὐτῆς. Ρούθ δὲ
ἠκολούθησεν αὐτῇ.

XV.

Καὶ εἶπεν Νοομί πρὸς Ρούθ, ἰδοὺ ἀνῆρ
ῥέξεν ἢ σύνυμφός σου πρὸς τὸν λαὸν αὐτῆς, καὶ
πρὸς τὰς θεὰς αὐτῆς· ὅπισθραφην δὴ καὶ σὺ
ὀπίσω τῆς συννύμφης σε.

XVI.

Εἶπεν δὲ Ρούθ, μὴ ἀπαντήσω μοι τοῦ
καταλιπεῖν σε, ἢ ἀποσρέψαι ὀπισθῆν σου,
ὅτι σὺ εἶ ἐὰν πορεύθῃς, πορεύσομαι, καὶ εἶ ἐὰν
αὐλισθῇς, αὐλισθήσομαι· ὁ λαός σου, λαός
με, καὶ ὁ Θεός σου, Θεός με.

XVII.

Καὶ εἶ ἐὰν ἀποθάνῃς, ἀποθανῆμαι, κἀκεῖ
ταφῆσομαι· τὰ δὲ ποιήσω Κύριός μοι, καὶ
τὰ δὲ

τὰ δὲ πορεύθῃ, ὅτι θάνατος ἀπελεῖ ἀνα-
μέσον ἐμῆ καὶ σῆ.

XVIII.

Ἰδοῦσα δὲ Νοομί ὅτι κραταίεται αὐτῇ τῆ
πορεύεσθαι μετ' αὐτῆς, ἐλόπασεν τῆ λαλήσασθαι
πρὸς αὐτὴν ἔτι.

XIX.

Ἐπορεύθησαν δὲ ἀμφοτέραι ἕως τοῦ πα-
ραγενέσθαι αὐτὰς εἰς Βηθλέεμ. καὶ ἐγένετο ἐν
τῷ ἐλθεῖν αὐτὰς εἰς Βηθλέεμ, καὶ ἤχησεν
πᾶσα ἡ πόλις ἐπ' αὐταῖς. καὶ εἶπαν, εἰ αὐτὴ
ἔστι Νοομί;

XX.

Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὰς, μὴ δὴ καλεῖτέ με
Νοομί, καλέσατέ με πικράν· ὅτι ἐπιπράνθη
ἐν ἐμοὶ ὁ ἱκανὸς σφόδρα.

XXI.

Ἐγὼ ἐπορεύθην πλήρης, καὶ κενὴ ἀπέ-
σρεψέ με Κύριος, καὶ ἵνατί καλεῖτέ με Νοομί,
καὶ Κύριος ἐταπείνωσέν με, καὶ ὁ ἱκανὸς ἐκά-
τωσέ με;

Καὶ ἐπέσρεψε Νοομί, καὶ Ρεθ ἡ Μωαβίτις
ἢ νύμφη αὐτῆς μετ' αὐτῆς ὅπως ῥέψασα ὄξ ἀγρῆ
Μωαβ. αὐταὶ δὲ παρεγενήθησαν εἰς Βηθλεέμ
ἐν ἀρχῇ θερισμῶ κριθῶν.

κεφάλαιον β.

Vers. I.

Καὶ τῇ Νοομί ἀνὴρ γνῶριμος τῷ ἀνδρὶ αὐ-
τῆς, ὁ δὲ ἀνὴρ δυνατὸς ἰσχυρὸς ἐκ τῆς συγγενείας
Ελιμέλεχ. καὶ ὄνομα αὐτῶ Βοόζ.

II.

Καὶ εἶπεν Ρεθ, ἡ Μωαβίτις πρὸς Νοομί,
πορευθῶ δὴ εἰς ἀγρὸν, καὶ συναΐξω ἐν τοῖς
σάχυσιν κατόπισθεν οὗ ἂν εὕρω χάριν ἐν
ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. εἶπεν δὲ αὐτῇ, πορευέου
θύγατερ.

III.

Καὶ ἐπορεύθη, καὶ ἐλθῆσα συνέλεξεν ἐν τῷ
ἀγρῷ κατόπισθεν τῶν θεριζόντων. καὶ περιέπεσεν
πυπτώματι τῇ μερίδι τῆς ἀγρῆ Βοόζ, ἐκ
συγγενείας Αβιμέλεχ.

IV.

IV.

Καὶ ἰδὲ Βοόζ ἦλθεν ἐκ Βηθλεέμ. καὶ εἶπεν
τοῖς θεριζοῦσιν, Κύριος μὴ ὑμῶν. καὶ εἶπον αὐ-
τῷ, εὐλογίσαί σε Κύριος.

V.

Καὶ εἶπεν Βοόζ τῷ παιδαρίῳ αὐτῆ τῷ
ἐφεσῶτι ἐπὶ τοὺς θεριζοντας, τίνας ἢ νεάνις
αὐτῆ;

VI.

Καὶ ἀπεκρίθη τὸ παιδάριον τὸ ἐφεσός.
ἐπὶ τῶν θεριζοντας, καὶ εἶπεν, ἡ παῖς ἡ Μωα-
βίτις ἐστὶν ἡ δασυραφεῖσα μὴ Νοομί ὄξ ἀγρῆ
Μωαβ.

VII.

Καὶ εἶπεν, συλλέξω δὴ καὶ συναΐξω ἐν τοῖς
δράγμασιν ὀπισθεν τῶν θεριζόντων. καὶ ἦλθεν
καὶ ἔση ἀπὸ πρῶτ' ἕως ἑσπέρας, ἐκ ἀπέσπασ-
σεν ἐν τῷ ἀγρῷ μικρὸν.

VIII.

Καὶ εἶπεν Βοόζ πρὸς Ρεθ, ἐκ ἡκιστας θύ-
γατερ. μὴ πορευθῆς συλλέξαι ἐν ἀγρῷ ἑτέρῳ,

κὴ σὺ ἐ πορεύση ἐν τεύθειν, ὡδὲ κολλήθητι
μετὰ τῶν κορασιῶν μου.

IX.

Καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς τὸν ἀγρὸν οὗ ἄν
θερίζωσιν, καὶ πορεύση κατόπισθεν αὐτῶν.
ἰδοὺ ἐνετείλαμην τοῖς παιδαρίοις τοῦ μὴ
ἀψασθαί σου. κὴ ὅτε διψήσεις, κὴ πορεύση
εἰς τὰ σικυῖα, καὶ πῖσαι, ὅθεν ὑδρεύονται
τὰ παιδάρια.

X.

Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτῆς, κὴ πορο-
σεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν,
τί ὅτι εὔρον χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς σε τῆ ἔβηγνῶ-
ναί με, κὴ ἐγὼ εἰμι ξένη;

XI.

Καὶ ἀπεκρίθη Βοδζ καὶ εἶπεν αὐτῇ, ἀ-
παγγελεῖα ἀπηγέλι μοι πᾶντα ὅσα ποποίη-
κας μετὰ τῆς πνευθεῖας σου, μετὰ τὸ ἀπο-
θανεῖν τὸν ἄνδρα σου; καὶ πῶς κατέλιπες
τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου, καὶ
τὴν γῆν γενέσεάς σε, κὴ ἐπορεύθης πρὸς λαὸν,
ὃν ἐκ

ὃν ἐκ ἡδης χθῆς καὶ ξίτης.

XII.

Αποτίσαι Κύριος τὴν ἐργασίαν σου, καὶ
γένοιτο ὁ μισθός σου πωλήρης παρὰ Κυρίου
τῆ Θεοῦ Ἰσραήλ, πρὸς ὃν ἦλθες πεποίθηναι
ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆ.

XIII.

Ἡ δὲ εἶπεν, εὔροίμι χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς σε
Κυρίε μου· ὅτι παρεκάλεσάς με, καὶ ὅτι
ἐλάλησας ἐπὶ καρδίαν. τῆς δούλης σου, καὶ
ἰδὲ ἐγὼ ἐκ ἔσομαι ὡς μία τῶν παιδισκῶν σε.

XIV.

Καὶ εἶπεν αὐτῇ Βοδζ τῇ ὄρα τῆ φαγεῖν,
πρὸςελθε ὡδὲ, καὶ φάγεσαι τὸν ἄρτον, καὶ
βάψεις τὸν ψωμόν σου ἐν τῷ ὄξει. καὶ ἐκά-
θισε πρὸ ἐκ πωλαγίων τῶν θερίζοντων, καὶ
ἐβένισεν αὐτῇ Βοδζ ἄλφιτον, καὶ ἔφαγεν, καὶ
ἐνεπλήσθη, καὶ κατέλιπεν.

XV.

Καὶ ἀνέστη τῆ συλλέγην. κὴ ἐνετείλατο Βοδζ
τοῖς παιδαρίοις αὐτῆ λέγων, καὶ γε ἀναμέσον

τῶν δραγμάτων συλλεγέτω, καὶ μὴ καταισχύ-
νητε αὐτήν.

XVI.

Καί γε ὠδραβαλλόντες παραβαλεῖτε αὐ-
τῇ ἐν τῶν βεβενισμένων, ἃ ἄφετε αὐτήν, καὶ
συλλέξει, καὶ ἐκ ὑπιτιμήσετε αὐτῇ.

XVII.

Καὶ σωμέλεξεν ἐν τῷ ἀγρῷ ἕως ἑσπέρας, καὶ
ἐβράβησεν ἃ συνέλεξεν, ἃ ἐφεινήθη ὡς οἴφι κριθῶν.

XVIII.

Καὶ ἦρεν, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. καὶ
εἶδεν ἡ πενθερὰ αὐτῆς ἃ σωμέληξεν, καὶ ὄξε-
νέγκασα Ρεθ ἔδωκεν αὐτῇ ἃ κατέλιπεν, ὅξ-
ῶν ἐνεπλήσθη.

XIX.

Καὶ εἶπεν αὐτῇ ἡ πενθερὰ αὐτῆς, ποῦ
σωμέλεξας σήμερον, καὶ πῶς ἐποίησας; εἶπὶ ὁ
ἐπιγινέας σε εὐλορημένος. καὶ ἀπήγειλεν Ρεθ
τῇ πενθερᾷ αὐτῆς ποῦ ἐποίησεν. καὶ εἶπεν,
τὸ ὄνομα τῆ ἀνδρὸς μεθ' ἐ ἐποίησα μετ' αὐ-
τοῦ σήμερον, Βοόζ.

XX.

XX.

Καὶ εἶπεν Νοομί τῇ νύμφῃ αὐτῆς, εὐλο-
γητός ἔστι τῷ κυρίῳ, ὅτι ἐκ ἐγκατέλιπεν τὸ
ἕλεος αὐτοῦ μετὰ τῆς ζώντων, καὶ μετὰ τῶν
τεθνηκότων. καὶ εἶπεν αὐτῇ Νοομί, ἐγγίξει ἡμῖν
ὁ ἀνὴρ, ἐκ τῶν ἀγχισιούοντων ἡμῖν ἐστίν.

XXI.

Καὶ εἶπεν Ροῦθ πρὸς τὴν πενθερὰν αὐ-
τῆς, καί γε ὅτι εἶπεν πρὸς με, μετὰ τῶν
παιδαρίων τῶν ἐμῶν προσκολλήθητι, ἕως
ἂν τελέσωσιν ὅλον τὸν ἀμνητὸν, ὃς ὑπάρ-
χει μοι.

XXII.

Καὶ εἶπεν Νοομί πρὸς Ρεθ τὴν νύμφην
αὐτῆς, ἀγαθὸν θύγατερ, ὅτι ἐξῆλθες μετ'
τῶν κορασίων αὐτῆ, καὶ ἐκ ἀπαντήσουσίν σοι
ἐν ἀγρῷ ἑτέρῳ.

XXIII.

Καὶ προσκολλήθη Ροῦθ τοῖς κορασίοις
Βοόζ συλλέγειν, ἕως σμωτετέλεσεν τὸ θερισμὸν
τῶν κριθῶν, καὶ τὸν θερισμὸν τῶν πυρῶν.

G

Vers. I.

Καὶ ἐκάθησεν μετὰ τῆς πενθεραῖς αὐτῆς,
καὶ εἶπεν αὐτῇ Νοομί ἡ πενθερὰ αὐτῆς, θύ-
γατερ, οὐ μὴ ζητήσω σοι ἀνάπαυσιν, ἵνα εὖ
γένηταί σοι;

II.

Καὶ νῦν ἐχὼ Βοδὸς γνῶριμος ἡμῶν ἔστι μετὰ
τῶν κορασίων αὐτῆ; ἰδὲ αὐτὸς λιμᾶ τὸν
ἄλλωκα τῶν κριθῶν ταύτη τῇ νυκτί.

III.

Σὺ δὲ λούσῃ, καὶ ἀλείψῃ, καὶ περιθή-
σεις τὸν ἰματισμὸν σου ἐπὶ σεαυτῇ, καὶ ἀνά-
βηθι ἐπὶ τὴν ἄλω, μὴ γνωρίσθῃς τῷ ἀνδρὶ
ἕως τοῦ σωτελέσασθαι αὐτὸν τοῦ φαγεῖν καὶ
πινεῖν.

IV.

Καὶ ἔσαι ἐν τῷ κοιμηθῆναι αὐτὸν, καὶ γνώσῃ
τὸ τόπον, ἔστι κοιμᾶται ἐκεῖ, καὶ ἐλεύσῃ, ἵνα ἀπο-
καλύψῃς τὰ πρὸς ποδῶν αὐτῆ, καὶ κοιμηθήσῃ,
καὶ αὐτὸς ἀπαγγελεῖ σοι ἅ ποίησεις.

V.

V.

Εἶπεν δὲ Ρεθ πρὸς αὐτὴν, πάντα ὅσα ἂν
εἴπῃς μοι πρὸς με, ποιήσω.

VI.

Καὶ κατέβη εἰς τὴν ἄλω, καὶ ἐποίησεν
κατὰ πάντα ὅσα ἐνετέλεστο αὐτῇ ἡ πενθε-
ρὰ αὐτῆς.

VII.

Καὶ ἔφαγεν Βοδὸς, καὶ ἔπιεν, καὶ ἤγα-
θύνθη ἡ καρδία αὐτῆ, ἵνα ἦλθεν τοῦ κοιμη-
θῆναι ἐν μερίδι τῆς σοιβῆς· ἡ δὲ ἦλθεν κρυφῶ
καὶ ἀπεκάλυψεν τὰ πρὸς ποδῶν αὐτοῦ, καὶ
ἐκάθευδεν.

VIII.

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ μεσονυκτίῳ, καὶ ὤξεσθαι ὁ
ἀνὴρ, καὶ ἐταράχθη, καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἐκοιμᾶτο
πρὸς ποδῶν αὐτοῦ.

IX.

Εἶπε δὲ, τίς εἶ συ; ἡ δὲ εἶπεν, ἐγὼ εἰμι
Ρεθ ἡ δέλη σε, καὶ περιβαλεῖς τὸ πτερύγιόν
σου ἐπὶ τὴν δέλην σε, ὅτι ἀγχιστεὺς εἶ σύ.

G 2

X.

Καὶ εἶπεν Βοόζ, εὐλογημένη σὺ τῷ Κυρίῳ, θύγατερ, ὅτι ἠγάθυνας τὸ ἑλεός σε τὸ ἔσχατον ὑπὲρ τὸ πρῶτον τοῦ μὴ ποροῦθῆναι σε ὀπίσω νεανιῶν, ἥτοι πῶχος, ἥτοι πλέσιος.

XI.

Καὶ νῦν, θύγατερ, μὴ φοβῆ, πάντα ὅσα ἂν εἴπῃς πρὸς με ποιήσω σοι. οἶδεν γὰρ πᾶσα φυλὴ λαῶν με, ὅτι γυνὴ δυνάμεως εἶ σύ.

XII.

Καὶ νῦν ἀληθῶς ἀγχισεύς εἰμι ἐγὼ, καὶ γε ἔσῃ ἀγχισεύς ἐν γῇ ὧν ὑπὲρ ἐμέ.

XIII.

Αὐλίθητι τὴν νύκτα, ἢ ἔσαι τὸ πρῶτ' εἰάν ἀγχισεύσῃ σε, ἀγαθόν, ἀγχιστεύτω. εἰάν δὲ μὴ βέλῃται ἀγχισεύσαί σε, ἀγχιστεύσω σε ἐγώ. Ὁ Κύριος, κοιμήθητι ἕως πρῶτ'.

XIV.

Κατέκοιμήθη πρὸς ποδῶν αὐτῆ ἕως πρῶτ'. ἢ δὲ ἀνέστη πρὸ τοῦ ἐπιγνῶναι ἄνδρα τὸν πωλισίον αὐτῆ καὶ εἶπεν Βοόζ, μὴ γνωσθήτω ὅτι

ὅτι ἐλήλυθε γυνὴ εἰς τὴν ἄλω.

XV.

Καὶ εἶπεν αὐτῇ, φέρε τὸ περιζῶμα τὸ ἐπάνω σου, καὶ κράτησον αὐτό. ἢ δὲ ἐκράθησεν αὐτὸ, καὶ ἐμέθισεν ἐξ κριθῶν, καὶ ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτήν, Ἐ εἰσήλθεν εἰς τὴν πόλιν.

XVI.

Καὶ Ρούθ εἰσήλθεν πρὸς τὴν πενθεράν αὐτῆς. ἢ δὲ εἶπεν, τί σὺ θύγατερ; καὶ ἀπήγειλεν αὐτῇ σύμπαντα ὅσα ἐποίησεν αὐτῇ ὁ ἀνὴρ.

XVII.

Καὶ εἶπεν τὰ ἐξ τῶν κριθῶν ταῦτα ἔδωκέν μοι ὅτι εἶπεν πρὸς με, μὴ εἰσέλθῃς κενὴ πρὸς τὴν πενθεράν σου.

XVIII.

Ἡ δὲ εἶπεν, κάθου, θύγατερ, ἕως τοῦ ἐπιγνῶναι σε πῶς ἐπισημαίνεται ῥῆμα. ἢ γὰρ μὴ ἡσυχάσει ὁ ἀνὴρ ἕως ἂν τελέσῃ τὸ ῥῆμα σήμερον.

Κεφάλαιον δ.

Vers. 1.

Και Βοδζ ανέβη ἐπὶ τὴν πύλιν, καὶ ἐκάθη-
σεν ἐκεῖ, καὶ ἰδὼς ὁ ἀρχιεὺς παρεπόρευετο,
ὃν εἶπεν Βοδζ, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν Βοδζ,
ἐκκλίνας κάθησον ἄδε, κρύφιε· καὶ ἔξεκλι-
νεν, καὶ ἐκάθησαν.

I I.

Καὶ ἔλαβεν Βοδζ δέκα ἀνδρας ἀπὸ τῶν
πρεσβυτέρων τῆς πόλεως, καὶ εἶπεν, καθή-
σατε ἄδε, καὶ ἐκάθησαν.

I II.

Καὶ εἶπεν Βοδζ τῷ ἀρχιευτῇ, τὴν μερίδα
τοῦ ἀγροῦ, ἣ ἔστιν τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ
Ελιμέλεχ, ὃν ἀπέδοτο Νοομί ἡ ἐπιστρέψασα
ἔξ ἀγροῦ Μωάβ.

I V.

Κἀγὼ εἶπα ἀποκαλύψω τὸ ἔς σε λέγων,
κτῆσαι ἐναντίον τῶν καθιμένων, καὶ ἐναντίον
τῶν πρεσβυτέρων τῶ λαῶ μου. εἰ ἀρχιεὺς,
ἀρχιεὺς· εἰ δὲ μὴ ἀρχιεὺς, ἀνάγειλόν
μοι,

μοι, καὶ γνώσομαι, ὅτι ἐκ ἔσιν παρῆξ σοῦ
τῶ ἀρχιεῦσαι, κἀγὼ εἶμι μετὰ σέ· ὁ δὲ
εἶπεν, ἐγὼ εἶμι, ἀρχιεῦσω.

V.

Καὶ εἶπεν Βοδζ, ἐν ἡμέρα τοῦ κτήσασθαι
σε τὸν ἀγρὸν ἐκ χειρὸς Νοομί, καὶ παρὰ Ρεθ
τῆς μααβίτιδος γυναῖκος τοῦ τεθνηκότος, καὶ
αὐτὴν κτήσασθαι σε δεῖ, ὥστε ἀναστήσασθαι
τὸ ὄνομα τοῦ τεθνηκότος ἐπὶ τῆς κληρονο-
μίας αὐτῆς.

V I.

Καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιεὺς τῷ Βοδζ, ἐ δυνήσο-
μαι ἀρχιεῦσαι ἑμαυτῷ, μήποτε διαφθείρω
τὴν κληρονομίαν μου. ἀρχιεῦσον σεαυτῷ
σύ τὴν ἀρχιεῖαν μου, ὅτι ἐ δυνήσομαι ἀρ-
χιεῦσαι.

V II.

Καὶ τῆτο τὸ διαίωμα ἐμπαροσθεν ἐν τῷ
Ἰσραὴλ ἐπὶ τὴν ἀρχιεῖαν, καὶ ἐπὶ τὸ ἀν-
τάλλαγμα τοῦ ζῆσαι πάντα λόγον ὑπελύετο
ὁ ἀνὴρ τὸ ὑπόδημα αὐτοῦ, καὶ ἐδίδου τῷ

πλησίον αὐτῆ τῷ ἀγχισεύοντι τὴν ἀγχιστεῖαν αὐτῆ. καὶ τῆτο ἦν μαρτύριον ἐν Ἰσραήλ.

VII I.

Καὶ εἶπεν ὁ ἀγχιστεὺς τῷ Βοόζ, κτήσαμ σε αὐτῷ τὴν ἀγχιστεῖαν με, καὶ ὑπελύσατο τὸ ὑπόδημα αὐτῆ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ.

I X.

Καὶ εἶπεν Βοόζ τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ παντὶ τῷ λαῷ, μάρτυρες ὑμεῖς σήμερον, ὅτι κέκτημαι πᾶντα τὰ τῆ Αβιμέλεχ, καὶ πάντα ὅσα ὑπάρχει τῷ Χελεὼν καὶ τῷ Μααλὼν ἐν χειρὸς Νοομί.

X.

Καὶ γε Ρούθ τὴν Μωαβίτην τὴν γυναῖκα Μααλὼν κέκτημαι ἑμαυτῷ εἰς γυναῖκα, τῆ ἀναστῆσαι τὸ ὄνομα τῆ τεθνηκότος ἐπὶ τῆ κληρονομίας αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔξολοθροθήσεται τὸ ὄνομα τοῦ τεθνηκότος ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς πύλης τοῦ τόπου αὐτοῦ, μάρτυρες ὑμεῖς σήμερον.

X I.

Καὶ

Καὶ εἶπεν πᾶς ὁ λαὸς οἱ ἐν τῇ πύλῃ, μάρτυρες, καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον, δῶν Κύριος τὴν γυναῖκά σου τὴν εἰσπορευομένην εἰς τὸν οἶκόν σου ὡς Ραχήλ καὶ ὡς Λίαν, αἱ ἠποδόμισαν ἀμφότεραι τὸν οἶκον Ἰσραήλ. καὶ ποιήσαμ δύναμιν ἐν ἑφραθά, καὶ ἔσαι ὄνομα ἐν Βηθλεέμ.

X I I.

Καὶ γένοιτο ὁ οἶκός σου ὡς οἶκος Φαρές, ὃν ἔτεκε Θάμάρ τῷ Ιούδα: ἐκ τοῦ σπέρματος σου δῶν σοι Κύριος ἐκ τῆς παιδείσης ταύτης τέκνα.

X I I I.

Καὶ ἔλαβε Βοόζ τὴν Ρούθ ἑαυτῷ γυναῖκα καὶ εἰσηλθεν πρὸς αὐτήν. καὶ ἔδωκε Κύριος αὐτῇ κήσιν, καὶ ἔτεκεν αὐτῷ υἱόν.

X I V.

Καὶ εἶπον αἱ γυναῖκες πρὸς Νοομί, εὐλογητός Κύριος ὃς ἐ κατέλυσέ σοι σήμερον τὸν ἀγχιστεύοντα. καὶ καλέσαι τὸ ὄνομά σου ἐν Ἰσραήλ.

XV.

Καὶ ἔσαι σοι εἰς ὄπισθροντα ψυχὴν, καὶ τοῦ διαθρέψαι τὴν ψωλιάν σου, ὅτι ἡ ῥύμφη σου, ἡ ἀγαπήσασά σε, ἔτεκεν αὐτὸν, ἡ ὄπισθρον ἀγαθή σοι ὑπὸ ἑπτὰ μῆσιν.

XVI.

Καὶ ἔλαβε Νοομί τὸ παιδάριον, καὶ ἔθνηκεν αὐτὸ εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς, καὶ ἐγενήθη αὐτῷ εἰς τιθνήον.

XVII.

Καὶ ἐκάλεσεν αὐτῷ αἱ γείτονες ὄνομα, λέγουσαι, ἐτέχθη υἱὸς τῆ Νοομί, καὶ ἐκάλεσαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ωβήδ. Ἰδὼ πατήρ Ἰεσσαί, πατὴρ Δαυίδ.

XVIII.

Καὶ αὐταὶ αἱ γενέσεις Φαρές· Φαρές ἐγέννησε τὸν Εσρών·

XIX.

Καὶ Εσρών ἐγέννησε τὸν Αράμ· καὶ Αράμ ἐγέννησε τὸν Ἀμιναδάβ·

XX.

Καὶ

Καὶ Ἀμιναδάβ ἐγέννησε τὸν Ναασαὼν· καὶ Ναασαὼν ἐγέννησε τὸν Σαλμών·

XXI.

Καὶ Σαλμών ἐγέννησε τὸν Βοόζ· καὶ Βοόζ ἐγέννησε τὸν Ωβήδ·

XXII.

Καὶ Ωβήδ ἐγέννησε τὸν Ἰεσσαί· καὶ Ἰεσσαί ἐγέννησε τὸν Δαυίδ·

· FINIS.

I. DRVSII
IN EDITIONE M
COMPLVTENSEM

NOTÆ.

IN
CAPVT PRIMVM.

Verf. 1. ἐν τῷ κρῖνειν] placet ut est in alio codice τῷ κρῖνειν. nam ὁ τῷ κρῖνειν, id est וְשָׁבַב בִּישְׁפּוֹתָה. secus est in Ebræo.

Ἐν ἀγρῷ] id est, בְּיַרְדֵּן בִּישְׁדֵּה. sic locutus est infra verf. 6. nam ἀνδύεται in agro Moab; ut parum interesse videatur hocne modo reddas, an illo, in agris Moab. sensus enim idem.

τῆς Ἰουδαίας] Sic Matth. 2. 1. ἐν Βηθλαέμ τῆς Ἰουδαίας, neque mendum est, ut Hieronymus opinatur. Quanquam non male etiam legeretur, ἔξ Ἰούδα, ut mox ἐκ Βηθλαέμ τῆς Ἰουδαίας. Nihil temerè affirmaverim, sed si antiquus liber me adiuuaret, dicerem nunc etiam interpretes scripsisse ἔκ τῆς Βηθλαέμ τῆς Ἰουδαίας, potius quàm Ἰουδαίας.

Verf. 2. Νοομί] lectio varians Νοομμείν. ex hac lectione, partim etiam ex libris Latinis videtur scribendum Νοομί, siue, quod eodem recidit, Νοομεί. sed Νοομί magis animo meo placet.

Μααλών] Μααλλών habet alius codex ἄλ γεμινάτα, quod minus arridet. In Iosepho contra Cuius scriptum Μααλών: in quo character antiquitatis elegans Malon pro Mahalon. Scilicet antiquos elidere solitos heth in medio.

Χελεών] in alio exemplari Χελαίων. placeret Χελιών, per consonantem.

Ἐκ γῆς Ἰούδα] Repone ygram lectionem ἐκ Βηθλαέμ τῆς Ἰούδα

Ἰούδα: quæ lectio in meo codice invenitur, & cum Ebræo convenit.

Verf. 3. ἡ γυνὴ αὐτοῦ] à libris Ebræis, & à meo exemplari abest ἡ γυνή: quod mihi videtur glossēma alicuius esse.

Verf. 4. Καὶ ἐλάβοσαν] meus liber καὶ ἔλαβον.

Verf. 5. Ἀπὸ τῶν δύο ἡμῶν αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς] ita legitur in Ebræo. Germanicum exemplar habet. ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς καὶ ἀπὸ τῶν δύο ἡμῶν αὐτῆς. Verba transposita à scribis.

verf. 6. Ἀπέστρεψαν] meus liber ὑπέστρεψαν.

Ἀστῆς] in Ebræo ἄστῶν singulariter.

verf. 7. Οὐ ἦν ἐκεῖ] meus ἔην ἐκεῖ αὐτοῦ, minus bene.

verf. 8. Πορεύθητε δὴ] abest δὴ à codice Ebræo: tamen & infra legitur non semel, ut additum esse ab interpretibus ipsis suspicari quis possit.

Εἰς οἶκον τῶν πατρῶν αὐτῶν] legendum ex meo libro εἰς οἶκον μητρῶν αὐτῶν: de qua lectione dubitare nos non finit veritas Ebraica.

verf. 10. Μετὰ σὺ ἐπιστρέψομεν] in meo, οὐχί, μετὰ σὺ ἐπιστρέψομεν. Fortè interpretes scriperat ἔτι μετὰ σου. Sic enim est in Ebræo. ἔτι hic valet sanè quidem, certè, utique, videlicet ex Ebraismo.

Ἐπὶ τὸν λαὸν σου] lectio varians εἰς τῶν λαὸν σου.

verf. 11. Μὴ ἔτι μοι] meus legit μετὰ μοι υἱοί. probè.

Ἐπιστρέψῃτε δὴ] vide supra verf. 8. fortè an decepti fuerunt syllaba ultima imperativi Πῶν ΝΑΗΕ quæ si per Aleph scribatur hoc modo Πῶν ΝΑ, sonat δὴ. sed tum verbum singularare esset Πῶν σο β. Malo igitur ut sit glossēma. nam in libris melioribus quandoque illud δὴ abest, ut infra verf. 11. Complutensibus.

Εἰς ἄνδρας] id est, ἄνδρες. vide Commentarium.

verf. 12. Ἐπιστρέψῃτε δὴ] in meo, ἐπιστρέψῃτε δὴ. hinc apparet δὴ glossēma esse.

Πορεύθητε δὴ] scriptura mei codicis διὰ τῆτο pro πορεύθητε habet. nec temerè. διὰ τῆτο, id est, דָּבַר, LACHEN: quod nunc legunt iisdem consonis, sed alijs vocalibus דָּבַר LACHENA, id est, πορεύθητε. Post hoc verbum additum est δὴ, ad verbum obsecrandi: sed non legitur in Ebræo.

Διότι ἔπα] in meo ἔτι ἔπα. placet.

Υπόσπασις] Cur non potius verterunt ἐλπίς, ut Proverb. II, 7? In Lexico Constantini, ὑπόσπασις, fiducia.

Τὴ γενεθὴν αὐτοῦ] post hæc verba legitur in editione qua domi utor, τῆ γενεθὴν λελακομένην ἀνδρὶ: idem alijs verbis. Quis autem non animadvertit duas hic interpretationes coaluisse? Caterum suspicor pro λελακομένη scriptum aliquando fuisse ταύτη τῆ νυκτὶ, ut hoc dicat, καὶ ἐγενόμενη ταύτη τῆ νυκτὶ ἀνδρὶ, id est, & fuero hac nocte viro. hæc est germana interpretatio huius loci. ταύτη τῆ νυκτὶ פֶּלֶא לַיְלָא, H A L A I L A; ut in hoc ipso libro cap. 3. vers. 3.

vers. 13. Ἀνδρὸν δ᾿ αὐτῶν] ἀνδρὸν δ᾿ αὐτῶν meus liber habet; non ἀνδρὸν δ᾿ αὐτῶν.

Ἡ αὐτοῖς] meus καὶ αὐτοῖς. Veritas μὴ αὐτοῖς;

Κατασχέθησαν δὲ] verbum Ebraicum קָטַף, valde controvertum est. alij enim deducunt à radice קָטַף. Sed quid קָטַף? an idem quod קָטַף? est autem tardare, sive detinere, unde קָטַף I G G V N, anchora dicta, quod navem detineat. Aliqua pars Grammaticorum censent קָטַף ἀνομάτως esse pro קָטַף. ita radix erit non קָטַף; sed קָטַף. Sed hæc magistrellis discutienda relinquamus.

vers. 14. Καὶ ἀπέστρεψεν ἐς τὸ λαὸν αὐτοῦ] totum hoc abest à codice Ebræo, & videtur glossēma alicuius esse.

Καὶ ἀπέστρεψεν] in libro, qui apud me καὶ ἀπέστρεψεν: quod magis placet.

Ἡ κολλήθησεν αὐτῇ] recte legendum ἐκολλήθη ἐν αὐτῇ, vel potius ἐκολλήθη ἐν αὐτῇ, id est, adhæsit ei. Infrà 2, 8. κολλήθητι μετὶ κορσίων μου.

vers. 15. Καὶ ἔπεν Νοομὶ πρὸς τὸν] in Ebræo καὶ ἔπεν. reliqua superant à glossēmate: nisi addita ab ipsis interpretibus, qui tanquā scholio hunc locum isto modo illustrare voluerint.

Ἡ σύννυμφός σου] ἡ ἐναγτέρ σου. hoc est, uxor leviri tui. Erant enim Orpha & Ruth inter se ἐναγτέρες, ianitrices. Nam Orpha uxor leviri Ruth, & contrā Ruth, uxor leviri Orphæ: & fratria hæc quidem Chelionis: illa verò Mahalonis. nam fratria propriè loquendo, id est, uxor fratris mei.

Τὸς σύννυμφός σου] liber meus, τῆς σύννυμφου σου. & mox καὶ ἔπεν, pro ἔπεν ὅ.

vers. 16. ἢ ἀποστρέψαι ὀπισθὲν σου] in meo est ἢ ἀποστρέψαι με

ψαί με ἀπὸ ὀπισθὲν σου. Ἀπὸ ὀπισθὲν pleonasmum Ebraicum redolet.

Καὶ ἔϊάν] liber, quo domi utor, καὶ ὅπου ἐάν. sed hoc leve, & pleraque ista.

vers. 18. Ἰδῶσα ὃ Νοομὶ] nomen Νοομὶ neque in Ebræo codice, neque in meo reperitur.

Πρὸς αὐτὴν ἔτι] abest ἔτι à libris Ebræis.

vers. 19. Ἐως τῆ] aliter ἕως ἡ. & statim post τῆς Βηθλεὲμ, pro ἐς Βηθλεὲμ.

Πικράν] liber meus ἡ πικρά.

ὁ ἱκανός] vide commentarium.

vers. 22. Ἐπιστρέφουσαι] malim ἔπιστρέφουσα, quomodo fortasse interpres ipse edidit; aut ἀποστρέφουσα, ut 2, 6. vel ἔπιστρέψουσα, ut 4, 3.

I N

CAPVT SECVNDVM.

vers. 1. Ἀνὴρ γινώριμε] id est, συγγενής. sed ἀνὴρ exulat à codice Ebræo.

Δυνατὸς ἰσχυί] in meo legitur δυνατὸς ἐν ἰσχυί. In Ebræo verò δυνατὸς ἰσχυί. Sed vox Η Α Ι L hic potius opes significat. fortè & ἰσχύς imitatione Ebræorum, ut alibi δυναμεις. est enim δυναμεις potentia: sed pro divitijs sumitur in illo πολλά θουγατέρες ἐποίησαν δύναμιν, id est, congregaverunt divitias. Sic δυνατὸς ἰσχυί potens opum. hoc pono, non statuo.

vers. 2. Θύγατερ] in Ebræo θύγατέρες. sed pronomen ferè abest à libris Græcis.

Ἐν τοῖς σάχυσιν] vide commentarium.

vers. 3. Καὶ ἔλθουσα συνέλεξεν.] ad verb. καὶ ἦλθεν καὶ συνέλεξεν.

Περιπλώματα] Ebraica lectio περίπλωμα αὐτῆς, id est casus eius. videtur interpres legisse פֶּלֶא לַיְלָא, ΜΙ C R E H, pro eo quod nunc legunt פֶּלֶא לַיְלָא ΜΙ C R E H A, alijs vocalibus.

Αβιμέλεχ] suprà erat rectè scriptum Ελιμέλεχ. Cur igitur nunc scribunt Αβιμέλεχ? Sciendum mendam esse in hac scriptura, legendum quæ Ελιμέλεχ, ut suprà: quæ lectio confirmatur autoritate mei codicis: tum etiam veritate Ebraica, quæ hoc nomen aliter non scribit. Notum ex libris à me in

lucem editis, quàm sæpè Græci librarij nomina hoc modo permutarint. Sic alibi Αβιμέλεχ lectum pro Αχιμέλεχ. item Ιδὰ pro Ιηδ, id est Ichi. Sic εὐφραδα pro Εφραθα in hoc ipso libro.

vers. 5. Τίνθη ἢ νεῶνις] lectio melior quàm quæ in meo exemplari, τίς ἢ νεῶνις.

vers. 6. Εξ ἀγγρῆ] in Ebræo ad verbum ἐξ ἀγγρῶν. vide I, I.

vers. 7. Ἀπὸ προῖ καὶ ἔως] meus habet ἀπὸ προῖδεν καὶ ἔως.

Οὐκ ἀπέπαυσεν] idem liber ἢ κατέπαυσεν. locus corruptus, si quis alius in hac editione. legerim ἢ κατέπαυσεν ὃν τῷ οἰκωρικόν. sed nihil mutò. Nam libri omnes, quos vidi, ὃν τῷ ἀγγρῆ cui illud ἔ aptari commodè non potest. Sententia scripturæ vulgaris hæc est, non requievit in agro paullulum, ac si diceret, diu ac multum in agro isto mansit.

vers. 8. Καὶ σὺ] malim καὶ γέ.

vers. 9. Καὶ πορεύσῃ] πορεύσῃσῃ habet meus liber, & ἕδεν εἰαν ὑδραῖσιαι pro ἕδεν ὑδραῖσιαι.

Κατόπισθεν αὐτῶν] τῶν κορασίαν με δηλονότι.

Ἰδὲ, συνετελέμενη] veritas interpretationis οὐ συνετελέμενη τοῖς παιδαγῆγοις μὴ ἀψαυδαίσει; nisi mavis ἔ μὴ, vel ἔχλ, ut 3, 1.

vers. II. Ἀπαγγελίαν ἀπηγγέλη μοι] ut ἀκοῆ ἀκηκόαμεν, id est, nuntiando nuntiatum est, audiendo audivimus.

Ἐποίησας] lectio mei libri, ἐποίησας, & paullò post ἀπὸ ἐχθρῆς καὶ τρέψης quod elegantius dicunt χθρῆς καὶ πρῶν, pro antea.

vers. 13. Καὶ ἰδὲ ἐγὼ οὐκ ἔσομαι] in libro, qui apud me, abest negatio οὐκ. Sic enim in eo legitur, καὶ ἰδὲ ἐγὼ ἔσομαι. locus vitij manifesti, quem sic restituit ex Ebræo, καὶ ἐγὼ ἐκ ἔσομαι ὡς μία τῶν παιδικῶν σου. Cæterum ἰδοὺ pro ἐκ, & supra vers. 9. reperitur, ut facillè appareat mendum esse ab imperito aliquo librario.

vers. 14. Τῆ ἄρα] in alijs est ἦδη ἄρα sed malè, ut videtur.

Τὸν ἄρτον] ἄρταν με habet liber meus. Sed in Ebræo ἐκ ἄρτα, vel, si placet, ἐκ ἄρταν. nam familiare interpreti ἄρτα dicere pro ἄρτον. prononien με rectè abest à Compluten.

Καὶ ἐκάθησε Ρᾶθ] nomen Ρᾶθ desideratur libris Ebræis: sed ibi verbum foemininum, ut, quin de Ruth intelligendum sit, ambigi nullo modo possit.

Εκ

Εκ πλαγίαν] in Ebræo ad verbum ἐκ πλευράς, à latere.

Καὶ ἐβύβισεν] porrexit ei cumulatè, ac largiter.

Ἀλφίον] polentam, hordeum tostum.

vers. 16. Καὶ γέ παραβάλλοντες] ante hæc verba legitur in libro, qui apud me, καὶ πασάσοις βασιάσαι: quod mihi superesse videtur ex editione alicuius: aut est glossa, quæ ex margine in textum irrepsit.

Εκ τῶν βεβυνισμένων] ergο βεβυνισμένα? potius mergites denotat. est autem merges manipulus spicuum, qui à Græcis κόμης vel δέσμη vocatur. Sed interpreti libuit ita transferre vocem illam. Sic supra וַיִּבְרַחְוּ καὶ ἐβένισε, ubi tamen Teth in scriptura Fbraica. Τὰ ἐβουτισμένα sunt acervi manipulorum, σωροὶ δραγμάταν, nisi fallor.

Καὶ ἄφισ ἐαύτην] in Ebræo καὶ καταλείπει, id est, relinquit, absq; pronomine; ut referri etiam possit ad mergites.

vers. 17. ὡς οἴφῃ] legitur & οἴφῃ, nec malè, ut puto. Οἴφῃ five οἴφῃ, id est Ephā mensura, quæ & Ephī. dictio merè Ebraica.

vers. 19. Πᾶ ἐποίησας] sub. ἔργον, ubi opus fecisti? Sic Matth. 20, 12. ἔτοι οἱ ἐσχατοὶ μῖαν ἄραν ἐποίησαν, id est, ἐργάσαντο operati sunt. Ebraicè הָיָו ע, non הָיָו ע, ut vir doctissimus censet.

Πᾶ ἐποίησεν] melius ad veritatem Ebraicam, μεθ' ἔ ἐποίησεν, vel ἔ ἐποίησε μετ' αὐτῆ. ut mox

Μεθ' ἔ ἐποίησα] additum in meo μετ' αὐτῆ. fortè ex Ebraismo, in quo ἔ ἐποίησα μετ' αὐτῆ, id est, quicum opus feci. Figura nota.

Ὁ ἐπιγνῶς σε] τσίεσι, δ' εὐεργετῶν σε. Εβραϊσῶδ.

vers. 21. Καὶ ἐπὶν Ρᾶθ] addendum ex Ebræo ἢ Μωαβίτις.

Πρὸς τὴν πινθερῶν αὐτῆ] glossema est à librarijs, aut à scholio aliquo textui insertum.

Παιδικῶν ἐμῶν] in alijs κρασίαν ἢ ἐμῶν.

vers. 22. Οὐκ ἀπαντήσομαι σοι] meus legit ἔ κωλαπατήσαν) σε. parum aptè ad verbum, quod hic in Ebræo. Credo ego ita locum interpolatum esse ab ijs, qui ἐκ ἀπειθήσουται σοι quid esset, non intelligent.

vers. 23. Συλλέγειν] lectio alia Ἐ συλλέγειν.

Εὖς συνετέλεσεν] & hic variat meus liber. habet enim εὖς

Ἔ συντελείται, & statim post ἧ κριθῶν καὶ ἧ πυρῶν: pro, ἧ κριθῶν, καὶ ἧ ἑρισμῶν ἧ πυρῶν quomodo etiam ex Libro translati habent.

I N

CAPVT TERTIVM.

Verf. 1. Καὶ εἶπεν] εἶπε ῥ̄ meus codex. eadem varietas cap. 2. versu 20.

vers. 2. γνώριμῳ ἡμῶν] placet magis γνώριμῳ ἡμῶν, ut est in meo libro.

Λικμῶ] ventilat, id est, ventilaturus est, aut ventilare cogitat, vide comment.

vers. 3. καὶ περιθήσεις] meus codex, καὶ περιθήση, & statim post, ἀναθήση, pro ἀνάβηθι. & ἐπὶ τὸν ἄλω. pro ἐπὶ τὴν ἄλω.

vers. 4. Τὰ πῶδος ποδῶν αὐτῆ] vel τὰς ποδῶς αὐτῆ, id est, pedes eius. Sic libri Ebraei.

vers. 5. εἶπης μοι πῶδος με] satis erat, εἶπης πῶδος με. In meo, εἶπης ἐμοί. Hic Ebraeorum critici annotant legendum esse ἤλαϊ, πῶδος με, vel ἐμοί quod tamen in scriptura Ebraica desideratur.

vers. 7. ἐν μερίδι ῥ̄ σοιβῶς] alius malit, ἐν ἐσχάτῳ ῥ̄ σωρῆ. est enim ἤλαϊ ῥ̄ non σοιβῶ; sed σωρὸς δραγμαῶτων, pro quo δράγμα interpretantur, Nehem. 13 15

Κρυθῆ] ἐν κρυθῆ meus, & sic est in Ebraeo.

Ἐκἀθευθεν] in meo, κοιμήθη, id est, dormivit.

vers. 8. καὶ ἐξέστη] attonitus fuit. interpres malè. Ἐξurrexit. verti etiam potest, extra se fuit.

vers. 9. Τὸ πλερόν] Hieronymus in comment. Fzec 16. Sive amittitum expandit pro alis. hoc enim interpretatur πλερόνιον, quo operata est Ruth ad pedes dormiens Boaz. Et in ora, id est, περιστερίῳ vestimenti nostri, iubentur hyacinthinas fimbrias alligare.

Ἀγχισεὸς] aliter, ἀγχισεῶν, quod idem est.

vers. 10. Τῷ Κυρίῳ] delendum Θεῷ ex libris, in quibus τῷ Κυρίῳ Θεῷ.

Ἦτοι πῶχος, ἦτοι] in alijs, εἴτε πῶχος, εἴτε.

vers. 11. Ὅσα ἀνείπης πῶδος με] non legitur πῶδος με nec in Ebraeo

Ebraeo, nec in meo exemplari Græco.

Πᾶσα φυλή] suspicor legendum πᾶσα πύλη: siquidem proclivis lapsus de πύλη in φυλή. sed hæc suspicio tantum est: nulla codicum autoritate nititur.

vers. 12. Ἀληθῶς] habet meum exemplar ὁ ἀληθῶς. dubito an legendum ὅτι ἀληθῶς, ut ὅτι hic sit *quamquam*, ex idiotismo linguæ.

Ἐν γῆ ἄν] locum hunc scædè corruptum, commodè restitues ex meo codice, si legas ἐγγίαν unica distinctione, pro ἐν γῆ ἄν. emendatio tam certa, quam quæ apud Sagram.

vers. 14. ἡ ῥ̄ ἀνείση] in meo adiectum πρῶσι. manifestum glossema.

Ἐς τὴν ἄλω] & hic & alibi semper est τὸν ἄλω in meo exemplari, de quo quid sentiam, dicam aliàs.

vers. 15. καὶ εἶπεν αὐτῆ] pronomen non est in Ebraeo.

Περὶ ζῶμα] vide commentarium nostrum. alij κάλυμμα ἢ κελεύπρωμα quorum sententiam iuvare videtur membrum sequens, τὸ ἐπάνω σου. Sed quid si intelligamus τὸ ἐπάνω σου, καθεύδοντῶν? viderint doctiores. mihi interpretamentum vulgare supra modum placet.

vers. 16. Τί σὺ θύγατερ] alibi est, τί ἐστὶ θύγατερ. legendum puto, τίς σὺ θύγατερ. sed repugnant edita exemplaria. In Ebraeo, τίς σὺ θύγατῆς με, quis tu, mi filia.

Σύμπαντα] πάντα in alijs.

vers. 17. καὶ εἶπεν] libri alij, καὶ εἶπεν αὐτῆ, addito pronomine, quod non reperitur tamen in Ebraeo.

vers. 18. Κάθῃ] in alijs κάθισον.

Ὅ πεσέται ῥῆμα] fide mei codicis legendum πῶς ἂν πεσέται ῥῆμα, quod probō.

Συντελέση] in eodem est συντελεσθῆ.

I N

CAPVT QVARTVM.

Verf. 1. Ὅν εἶπεν Βοῶζ] scriptum est in meo libro ὄν ἐλάω λησι. In Ebraeo בּוֹזַ דִּיבְרַע: cui respondet καλέω, id est, loqui. ὄν εἶπεν, id est, ἤκουσεν.

Πρὸς αὐτὸν Βοῶζ] totum hoc additum lucis causa, an à scribis, an ab interpretibus?

116 I. DRVSII NOTÆ

Κεφάλιε] In meo libro hoc desiderabatur. mihi non displicet, ut sit interpretamentum τῶ ΠΗΛΟΝΙ ΑΛΜΟΝΙ. Sic etiam interpretatur cas voces, qui Prophetas in Chaldaicum sermonem convertit. In eo enim legitur, כְּסִיבִי חֲסִי וְתִמִּיר. In scholijs Iarj Ebraei ad hunc locum, ΠΗΛΟΝΙ, *oculus, latens, abditus.* πωρὰ τὸ ΠΗΛΑ; unde כְּסִיבִי חֲסִי *an absconditum est à Domino quicquam?* tamen est cur malim ὁ δένειν. vide comment.

vers. 3. Αρχισευτή] leg. ἀρχισευτή. vitium operarum. In alijs est ἀρχισεύοντα.

vers. 4. Ἐγὼ εἶμιλ, ἀρχισεύω] Qui ex Ebraeo hanc historiam nostra ætate interpretati sunt, absque dubio legunt Ἐγὼ ἀρχισεύω sine interpuncto: sed potest etiam legi hoc modo, *ego, redimam, ut subaudiatur, sum propinquus.* hoc significat, fateor me propinquum esse: ideo paratus sum eam redimere.

vers. 5. καὶ αὐτὴν κήσασαί σε δεῖ] pro eo habet meus liber, ἐπὶ τῆς κληρονομίας αὐτῆς κήσασαί σε αὐτῆς. locus haud dubiè mendosus.

vers. 6. Τῷ Βαδδ] delendum autoritate mei libri, cum non sit in archetypo.

vers. 7. καὶ τῆσο τὸ δικαίωμα] τὸ δικαίωμα glossēma est, ut apparet, ex nota marginali: nisi additum ab interpretibus ipsijs.

ὑπελύετο ὁ ἀνὴρ] in alijs καὶ ὑπελύετο ἀνὴρ. legerim ὑπελύετο ἀνὴρ, deleteo articulo.

Τῷ ἀρχισεύοντι τὴν ἀρχισείων αὐτοῦ] glossēma esse videtur.

vers. 8. Τὴν ἀρχισείων μου] & hæc absunt libris Ebraijs, ut verba, quæ sequuntur, καὶ ἐδάκεν αὐτῶ. neque dicere possumus quisnam ea addiderit. adducor tamen ut credam glossēmata alicuius librarij esse.

vers. 9. Αβιμέλεχ] legendum Ελμιέλεχ, vel ex autoritate mei libri.

vers. 10. ἐκ τῆς πόλης] mirum unde irrepserit in meum codicem ἐκ τῆς πόλης. ne autem putes erratum esse operarum, scias in tralatione Latina haberi, *ex lumbo loci sui.*

vers.

vers. 11. καὶ ἔπον πάς ὁ λαὸς οἱ ἐν τῇ πόλει] liber meus καὶ ἀπεκρίθησεν πάς ὁ λαὸς, καὶ ἔπον οἱ ἐν τῇ πόλει. prior lectio placet.

Καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπον] Ex Ebraeo emendandus hic locus hunc in modum, καὶ ἔπον πάς ὁ λαὸς οἱ ἐν τῇ πόλει, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, μάστρες.

Καὶ ποιῆσαι δύναμιν] fac opes, ut in illo, πολλὰί θυματέρες ἐποίησαν δύναμιν. Perperam est in meo, καὶ ἐποίησαν: camque scripturam ipsa sententia repudiat.

Καὶ ἔσαι ὄνομα] In Ebraeo, κάλει ἡ κάλειον ὄνομα.

* vers. 12. δώσῃ σοι] in alijs, δάσει σοι.

ἐκ τῆς σπέρματος σε] hanc interpretationem in viam, unde deflexit, reduces hoc modo, ὁ δώσει σοι Κύριε ἐκ τῆς παιδείας ταύτης, expuncta voce τέκνα: quam imperitior librarius de suo adiecit.

vers. 13. Τὴν Ρὰθ εἰαυτὸ γυναικῶ] legendum fide mei libri, τὴν Ρὰθ, καὶ ἐγενήθη αὐτῶ εἰς γυναίκα.

Καὶ ἔτεκεν αὐτῶ] pronomen αὐτῶ non legitur neque in Ebraeo, neque in meo libro.

vers. 14. ἀρχισεύοντα] in alijs ἀρχισεία.

* vers. 15. ἔτεκεν αὐτὸν] malè in meo pro αὐτὸν legitur ἦδν.

vers. 17. Ἰεσσαί] quidam pro Ἰεσσαί reponunt Ἰεσσαί; ut sit triffyllabon.

Ἐπὸς ἦδες] *septem filios*, hic valet multos filios: ut Iesa. 4. 1. *Apprehendent septem mulieres unum virum.* & Ierem. 15. 9. *Deblitata est quæ peperit septem*, vide Animad. libro secundo, capite primo.

vers. 18. Εσρών] In libro meo est Εσρώμ, ultima μ. & ita scriptum hoc nomen Matth. 1. 3. sed Ebrai scribunt ἰσρών, cum aspiratione & ultima ν: eodemque modo Syrus interpretis novi foederis. Est ergo σφάλμα manus imperitæ in Εσρώμ: quale in Μαδιὰμ, in Εδὲμ, & similibus.

vers. 19. Αράμ] libri Ebrai Ράμ. sed Αράμ legitur Matth. 1. 3. non modo in libris Græcis, sed etiam apud interpretem Syrum. Libri Latini Aram. notatum autem in uno manuscripto pro Aram legi Ram: quæ lectio in omnes partes melior est. nam Aram aliud est.

vers. 20. Ναασσών] necessitatis est ut scribant Naasson pro

Nahasson, Matth. 1. 4. In Syriacis Nachsum legitur ultima M. sed malè, ut puto.

Σαλμών] In Ebræo Σαλωμ. vide quæ scripsimus ad hoc nomen in commentario.

vers. 21. Βαδζ ἐγέννησε τὸν Ωβιδ] Syrus hæc duo nomina mutavit in Baaz & Vbid, Matth. 1. 5. Idem Reuth scribit pro Ruth.

vers. 22 Δαυιδ] In quibusdam libris Latinis additum *re-* *geti*, ut opinor, ex Matth. 1. 6. Ωβιδ ἢ ἐγέννησε ἢ Ἰεσσαί. Ἰεσσαί ἢ ἐγέννησε ἢ Δαβιδ βασιλεία. Pro Δαυιδ in alio loco Δαυιδ cum diæresi scriptum animadverti: sicut & in aliò Δαβιδ. ex quo liquet, in ijs verbis, quæ mediam vau haberent, certam non fuisse scribendi rationem, cum alij pro vau, scriberent β, alij υ.

F I N I S.

TRACTATUS

An per DVDAIM mandragora
significentur: superq̄ ea voce Interpretum sen-
tentia expensa.

Ex omissione o ffij st Inquisitionis
liber iste expurgatus est in die xxij
an. 1707. Perorato Edie Tunklan. W. H.
Emanuel Sadal

DVDAIM aũt, ut ex Solomone colligitur, odorem gratum & suavem exhalant: deinde quo tempore Ruben hanc plantam in agro invenit, hoc est tempore messis triticeę, eo Mandragorę nondum maturę sunt. Postremo, haud credibile est, Rachelem sterilem concipiendi desiderio expetivisse mandragoras, quę frigidissimę sunt, & conceptibus maximę infestę: hęc illi. Quę etsi non omnino levia videantur, tamen tanti non sunt ut me de priore sentētia dimoveant. Sed age expendamus ea. Quod aiunt, mandragoras odore carere, falsum est. immò, ut apud Dioscoridem legimus, iucūdē cū gravitate quadam olent. Sed demus odorem gravem habere. Quid tum postea? objiciunt locum Solomonis. Atqui Solomo non dicit exhalare odorem suavem. verba sunt Cantic. 7. *Mandragorę dederunt odorem suum.* urrum me animus fallit, an aliud est dare odorem simpliciter? aliud dare odorē suavem? Iam quod secundo loco de tempore objiciūt, ei nullo negotio respōderi potest. Primū enim nō legimus Mandragoras maturas: deinde, ut concedatur maturas fuisse, quas Ruben patri attulit, quis tam imperitus ut nesciat fructus

ctus multò citiùs maturefcere in calidis regionibus, quàm in frigidis? hoc est, in Iudea quàm apud nos. Cū igitur apud nos mala mandragorę matura inveniūtur circa messē, cur idem olim fieri nō potuit in Iudea tempore messis, & quidem tritici, quę post messē hordei erat? sed de hac re satis dictū. Venio ad tertium argumentū. Non est credibile, inquiunt, Rachelem sterilem cōcipiendi desiderio expetivisse mandragoras, quę frigidę sunt & conceptibus multum inimicę. Hęc quomodo illis venerint in mētem conjicere nequeo. neque enim scriptura disertē hoc dicit, cōcipiendi desiderio Rachelem mandragoras expetivisse, neq; ex textu ullo modo clarē id colligi potest. Cur igitur inquires, eas tanto operē cōcupiverit? si Iosepho credendum, cibi causa. ait enim Ραχὴλ δὲ τῆ πρῶτῃ τῶν παίδων τῶν υἱῶν Λείας μανδραγόρας μῆλα κομίζοντος τῇ μητρὶ, Ραχὴλ θεασαμένη παρεκάλεθ' ἐπιθυμίας τῆ βρώματος γλυκομένη. Sed & fieri potest, ut eas cōcupiverit ob pulchritudinem fructus: vel etiam propter raritatem, ut Augustinus censet: aut quia præcoces erant. solent enim primi fructus gratiores esse, & ob hanc for-

tasse caussam adiecit, *tempore messis triticea*. nam qui contendit eam medicinae rationem habuisse, mihi non persuadent: tamen, ut hoc etiam concedatur, habet sane hic frutex in Medicina suum usum. Nam & odor somnum conciliat, & semen potum vulvam purgat, & succus appositus menses ciet, & emortuos partus; nimia rursus profluvia sistit semen cum vino. Nec desunt qui affirmant mandragoram etiam ad conceptum conferre. Quanquam enim, ut à Galeno proditum est, facultatem habeat refrigeratorem, adeoque tertij sit ordinis refrigerantium; tamen & caliditatis cuiusdam particeps est, & nihil absurdi, si dicamus, quibus in terris mulieres calidae sunt, in ijs vulvae constitutionem facultate frigida temperari, eoque modo ad conceptum aptam effici: non solum enim nimia frigiditas conceptum impedire potest; sed etiam nimius calor. Itaque ut frigiditas calore: ita calor contra frigiditate temperandus est. Sed haec medici discutiant. Age verò nunc eorum quoque interpretationes pensitemus, qui vulgatam, usumque receptam nobis sollicitare iam incipiunt: inter quos primus occurrit Iarius Ebraeus, & qui eius

au.

autoritatem secuti DVDAIM Graeca illa quidem, sed tamen apud Arabes usitata voce IESEMIN interpretantur, id est, ieseminum vel gelseminum. Sed quoniam huius interpretationis suae nullam probabilem rationem adferunt, nos otium, quo minimè abudamus, in ea confutanda non infumemus. Franciscus Georgius venetus ait, quae Ebraeis autoribus DVDAIM vocantur, à Latinis dici Lilia. ea calida esse, & conceptui valde propria: sed quis tam hospes in hac lingua ut nesciat lilia *Sofanim* appellari? Emmanuel Tremelius, & Franciscus Iunius (~~quorum~~ ~~quorum~~) interpretantur DVDAIM dicentes vocem generalem esse ad flores oēs amabiles, grati; ac iucundi odoris: ipsum aut nomen ab amore aiunt ductum, quod dilectum eo modo DVDA Ebraei appellent, acutè: sed non persuadent, primùm quòd nullam certam herbam explanant: deinde quòd ab ezymo non rectè colligunt, ut si quis dicat *Malluchim* significare herbas quaslibet salvas, quod eius radix *Malach*. Quid? Cum ollas *Dudim* dicimus nomine quidem utimur ab eadem radice: sed eequem tam amentem esse putemus, ut id nomen dicat ab amoribus appel-

latum, significareq; vasa quælibet amabilia? Quid? an ignorarunt Etymologiam testem fallacem esse? Quod si inde argumentum ductum valet, cur non potius *Dudaim* pro mandragora accipiunt? quã scimus *κίρκαιον* ideo dictam, quod amoribus ac veneficijs inferviat. Atque de nuperis quidem interpretationibus hæcenus: nunc Ebræorum quoq; sententias expendamus. David igitur Camius in libro significationũ, quæ ad vetus testamentum pertinent, de voce *Dudaim* ita scribit: *DUDAİM* appellatur radix cuiusdã herbæ, quæ formam hominis habet tam maris quàm sceminae, quã vulgo mandragoram vocant.

Hic quod ait radicem mandragoræ formam hominis habere, non omnino vanũ est, si rectè intelligatur. Nam & Pythagoras eam *ἀνθρώπου πρόμορφον* appellavit, & Columella semihominem, credo, quoniam à medio ad imum bifurcata effigiem repræsentat humanã, saltem umbilico tenus. hoc tam plebisque incompertum, atque ignotum est, ut vulgus credat mandragoram esse eam radicem, quam circulatores & agyrtæ quidam circumferunt, & sæpè magno prætio divendunt. Nos de eo invenimus apud doctissimum

num medicum Mathiolum, ubi hanc imposturam per hæc verba detexit: *Sed profectò vanum ac fabulosum est, quod mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræsentent, ut ignarum vulgus, & simplices mulierculæ certò credunt & affirmant. Quibus etiam persuasum est eas effodi haud quaquam posse, nisi cum magno vitæ periculo, cane qui effodiat radicibus alligato, & auribus pice obturatis, ne radices clamorem audiant effodientes, quòd audita voce periclitentur pereant quæ fossiores. Quippe radices illæ quæ humanam formam referunt, quas impostores ac nebulones quidam venales circumferunt infœcundas mulieres decepturi, factu atæ sunt ex harundinum bryoniæ, aliarumque plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc viventibus tam virorum, quàm mulierum, formas, infixis hordei, & milij granis ijs in locis, ubi pilos exoriri volunt: deinde facta scrobe tam diu tenui sabulo obruunt, quousque grana illa radices emittant: id quod fiet viginti ad summum dierum spatio. Erruunt eas demum & adnatas è granis radices acutissimo cultello scindunt, apt int quæ, ita ut capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant.*

Hæcenus Mathiolum. Ex hac igitur vulgi opinione Camius infert, *maris aut sceminae*. In eodem errore versatur Moses filius

Namanis. Nec melius sentit Abraham Hispanus Ezra filius, quod ipfius hæc verba apertè declarant:

D V D A I M, id est, *Mandragora humanam repræsentant effigiem, habent enim similitudinem capitis & manuum.*

Non me fugit sic posse excusari Camium, si dicamus, quod etiam Medici annotant, Mandragoram aliam marem, aliam foeminam esse, sed non est dignum eis, qui hoc dixerint, responderi.

F I N I S.

VERBORVM ET RERVM

I N D E X.

A.	verbum obsecrandi, 50.
A Besan, alius à Booz. pag. 31. ex qua tribu fuerit. 32.	Ancillæ vocabulo quomodo utantur Ebrai, 55.
Αβιμέλεχ perperam lectum pro Ελιμέλεχ , 112. & pro Αχιμέλεχ . ibid.	Ανήρ γινώριμ , 111.
Α Accipere uxorem unde ducum, 34.	Ανθραπόμορ mandragora cur dicta, 126.
A acetum refrigerat, 56.	Από σπισθεν , 111.
A Adorandi mos civilis in Orientem olim frequens. 52.	Aram pro Ram, 117.
A Edificare pro sobole instrere, aut liberos procreare, 80.	Area hordeorum, 63.
A Gan prima Ain, tardari, 42. & 110. ab eo ΙΓΓΥΝ , anchora: dicta quòd navè remoretur. ibid.	Articulus quandoq; vim habet pronominis, 37. & 52.
Αγροκίμ , 50.	Αρτυς pro ἄρτον, 112.
Αλα , pro ora pallij, 66.	Assumere uxorem, 34.
Alam expandere quid denotet, ibid.	Aurem revelare, v. ellere, perforare, 74.
Alam reterege, 67.	B.
Alarum metaphora unde ducta, 54.	B & v veteres pro vau scripsisse, 118.
Αλφίτον , 113.	Batus in liquidis quod epha in aridis, 57.
Αλας cum articulo masculino, 115.	Βιβουσιμείνα , 113.
A M A R , dico. ibid.	Bene pro commodè, 62.
Amarum & amaritudo, 46.	Benedicat tibi Dominus, <i>for mula bene precandi</i> , 49.
A N A , prima Ain, <i>tebificor</i> , ibid.	Benedicta Domino, Domini, aut à Domino, 67.
A N A , prima Aleph, quod reliquis scripseris A N N A , ad-	Benedictus , <i>laudandus</i> , 82.
	Benedictus Domino vel Domini, 59.
	Benedicti patris mei, ibid.
	Beth-lehem , <i>domus panis</i> , 32.
	eadem Ephratha dicebatur à fertilitate, ibid. eius nominis scriptura, 34. dicitur & Beth-lahem in pausa, 82.

Beth-lehem Iuda, 32. Conditionem quærere, 62.
 Beth-lehem altera in tribu
 Zabulon, ibid. Contrahendi mos Ebræorum
 qualis, 76, & 77.
 Bibere vinum & de vino, 56. Cor bonum, 65.
 Boaz & Booz, qui & Boozus
 48. fallitur qui hunc eun-
 dem faciunt cum Abefan
 iudice, ibid. D A B A C verbi propria sig-
 nificatio, 43.
 Bonus corde, 65. Δαβὶδ & Δαυὶδ, 118.
 Booz, vide Boaz, D I E B E R, liquor, 115.
 Booz & Noomi patruelis fu-
 isse, 33. & 48. Dies pro tempore, 30.
 Booz, apud Syrum Baaz le-
 gitur, 118. Dormire pro mori, & dor-
 miens pro mortuo, 79.
 C. D V D A I M, mandragoræ, 121.
 CALI, polenta, 56. Δύναμις, opes, 81.
 Chamos, numen Moabita-
 rum, 44. Δυνατὸς ἰσχυρῶ, potens opum,
 111. E.
 Chelion & Chilion, 34. E vindice, pro, è vindicibus,
 uxorem duxit Orpham, vi-
 vo patre, ibid. 60.
 χθὴς καὶ πρὸς ἄλλο, proverb. 112. E cantico, ibid.
 Cœna tempus, 55. Ebraei per interrogationem
 Cœmiterij nominis etymon,
 79. affirmant, 62.
 Cognata, pro eo quod est, Eδὴμ pro Eδὴν, 117.
 uxor leviti. 43. Εἰσαρέτης, 110.
 Cognatio pro cognato, 63. Elimelech, sive Elimelechus,
 63. quando vixerit, 31. in
 Cognoscere, pro, quem no-
 veris, amare. 53. matrimonio habuit filiam
 Cognoscere virum, 41. fratris sui, si credendum
 Cognoscere uxorem, 82. Ebraeis, 33. eius nominis
 Cognitor, benefactor, 59. vera scriptura, ibid.
 Colligere licebat viduæ & pe-
 reginæ in agro, ubi metre-
 bant, 49. Emptio Sudar, sive linteata,
 77.
 Comedere panem & de pa-
 ne, 56. Εὐφράθιν, pro, ἑφράθιν, 115.
 tria sata continens, 58.
 decima pars cori, ibid.
 Ephra-

zphratha & Beth-lehem alij
 eadem esse, alij differre pu-
 tant, 3x. perperam Euphra-
 tha legi bibliis Græcis, ibi.
 quid Latine denotet, ibid.
 error Hieronymi in ca vo-
 ce patefactus. ibid.
 Ephrathæi, qui Ephrathæ ha-
 bitant, & qui de tribu E-
 phraim, 34.
 Ἐφραθῶν pro multis, 117.
 Ἐφραθῶν pro Ἐφραθῶν, 117.
 Esse pro commorari, 34.
 Esse in virum, 41.
 Esse viro, pro, nubere, 42.
 Esse cum aliquo, pro, consue-
 tudinem habere, 41.
 Et, pro, ut, 37. pro, nam, 70.
 Et fuit. abundat, 30.
 Eterosis numeri, 60.
 Exemplum facti cuiusdam
 Ruth non imitandum ca-
 stis, 66.
 F.
 Facere, pro, facere opus, sive
 operari, 59.
 Facere aurum, ibid.
 Facere omnia, & secundum
 omnia, 65.
 Facere opes, 81.
 Facere potentiam, ibid.
 Familia quomodo Ebraicè
 appelletur, 49.
 ut differat à cognatione, ib.
 Familiæ nomen extingui in
 mulieribus, 48.
 Filia, nomen blandè alloquē-
 tis iuniorcm natu, 40. & 51.
 Fœmina cur N A S I M dicta,
 76. sequuntur familiam
 viri, 49.
 Fortuitum nihil respectu Dei
 49.
 Formula bene precandi apud
 Ebræos, ibid.
 Franciscus Georgius, 125.
 Fratris, uxor leviti, 43.
 propriè uxor fratris, 110.
 Frater, pro consanguineo, 73.
 Fructus citius maturefcere in
 calidis regionibus quàm in
 frigidis, 123.
 Fut. pro præter. 75.
 G.
 Gehenna ignis, 63.
 Geminatio in verbis quam
 vim pro HEN, 45. & con-
 trà HEN pro HEM, 41,
 & 52.
 Gelseminum, 125.
 Generatio pro genito, unde,
 generationes Phares, 84.
 H.
 H A I L, prima Heth, vox πρὸ-
 λόγημα, 48.
 H A I L, opes, 80.
 H E M pro HEN, 45. & con-
 trà HEN pro HEM, 41,
 & 52.
 Heri nudius tertius, pro an-
 tea, 53.
 H E S E D, benignitas, item
 pietas, 39.
 Hieronymi error, quem erra-
 vit in nomine Ephratha, 81.
 Homines pro lervis, 56.
 Hospitium pro hospite, 62.
 H O T H R, 58.

I. IABROA & IABROACH 121.
 Iantrices, 44.
 Iarij scholia cum iudicio se-
 genda, 36.
 Idæ pro ἐκ, 112.
 I E S E M I N, Ieseminum, 125.
 Iessæ & Iessai, 83.
 I G G Y N, anchora unde dicta
 42. & 110.
 In præpositionis ellipsis, 72.
 In agris & in agro idem, 32.
 In manipulis colligere, 57.
 In uxorem esse, 79.
 Ingredi ad uxorem, 82.
 Invenire gratiam, 52.
 Iosephi opinio refutata, 31.
 Iosephus correctus, 36.
 notatus, 51.
 Iosua homo Ebræus appella-
 tus, 69.
 Ἰσχυεὶ & δύναμις pro opibus,
 111.
 Isai, ut Isaias, pro Iessai, 83.
 Israelitis an licuerit ducere
 uxores Moabitidas, 35.
 Iudæis cōcessa lege Mosis po-
 lygamia, etiā regibus, 77.
 non tamen licebat ijs mu-
 lierem unam ad alterā as-
 sumere laceffendi ergo, 76.
 in hanc rem Chaldæi tra-
 ductoris locus adductus, &
 explicatus, ibid.
 Iudicare, regere, 30.
 & punire, ibid.
 Iudices, rectores, 30.

I V F A H A, mandragora Ara-
 bicè, 121.
 Iurandi formula, 70.
 Ius ducendi superstitem fra-
 tris, 79.
 Ius vindiciarum, ibid.
 K.

Καλύπτει & κάλυμμα, 115.
 Κιρκαία, 126.
 Καλλήθητι verbum vnde du-
 ctum, 51.
 Κοιμητήρια unde appellata, 79.
 Κρύψις, 116.

L. LACHEN, διὰ τῆς, 109.
 LAHEM, panis, pro LEHEM,
 82.

LAPHATH, rapa, 66.
 Lea sive Lia, 80.
 L E C H N A, πορεύθητε, 109.
 Legere spicas & de spicis, 50.
 Lex, qua iuberetur frater du-
 cere superstitē fratris, quo-
 modo intelligenda, 41.
 Lex, non assumas mulierem ad
 alteram, explicata, 76.
 Liberorum nomine etiam fi-
 lia intelliguntur, 32.
 Liberorum patrimonii, cum
 pater alias nuptias init, im-
 minuitur, 76.
 Loqui ad cor, 54.
 M.

Mahalon & Malon, 33.
 MALLVCHIM, 125.
 Mandragora, semihomo cur-
 dicta, 126 an formam, 127.
 beat maris aut scemine, 127.
 eius

usuf in medicina quā-
 tus, 124. cur eas Rachel
 expectaverit, 123. an odo-
 rem habeant, 122. quan-
 do maturæ sint, 123. eius
 appellatio Ebraica & Ara-
 bica, 121.

Manus, plaga, 43.
 MARA, amara, 46.
 MARGELOTH, pedes, 64.
 Matthioli locus, 127.
 Matrimonium portus iuven-
 tutis, 62.
 MEGILLOTH, 29.
 Μῆλα μανθόγα γόρυ, 121.
 Memini, pro, curam habeo,
 38.
 Mensuræ nomen subauditum
 70.

Merces perfecta, 54.
 Meridie noctis, 66.
 Messis hordeorum, 47.
 Messis quando finiretur, 61.
 quando inchoaretur, 47.
 MODA, ultima Ain, pro M O-
 DAATH, 63.
 Modius pro fato, 58 & 71.
 Mors sæpè somni vocabulo
 afficitur, 79.
 Mos osculo valedicendi, 43.
 Moses Namanis filius, 127.
 Mulier pro quæque, utraque,
 39.
 Mulieri non est requies donec
 nupserit, 62.
 Mulier iusta, 68.
 Mulier virtutis, ibid.

N. N A, 109. & nunc, 50.
 Naasson Græci scribunt, pro
 Nahasson, 117.
 Namanis filius, is est, qui ab
 alijs Nahamanides voca-
 tur, 128.
 Naomi, rectius Noomi dici-
 tur, 33.
 NASVI, ὁ γήρας, 35.
 Nativitas, pro nata, 63.
 Nimis, pro valde, 42.
 Nisan, mensis quis, 47.
 NOCHRIA, peregrina cur-
 dicta, 53.
 Noomi & Noemi, 33.
 quid significet, 46.
 Nolle, curare, rationē habere, 53.
 Novi, 38.
 Nox, pro noctu, 41.

O. Obed nominis interpretatio,
 83.
 Occurro verbum quomodo
 construatur, 61.
 Oholibama, 33.
 Οἰφί vel οἰφῆ, 113.
 Orpha an profelyta fuerit, 35.
 unde genus duxerit, 36.
 rursum ad patriam religio-
 nem rediisse creditur, 44.
 Osculari, pro osculo valedi-
 cere, 40. & 43.
 Oti, sanè quidem, 109.
 quanquam, 115.
 P. Panis vocabulo quid Ebræi
 significant, 38.

Pannus Sudar,	77.	Ram, qui & Aram, sed an re-
Peregrina, NOCHRIA	cur	ctc, dubito. 117.
dicta,	53.	RECAM, vacuè, 46.
Peregrinari quid,	32.	Redimere quid, 69.
Perforare aurem,	74.	Redire, ire, 40, item venire,
Περὶ ζῶμα,	115.	47.
Permutatio, pro quovis con-		Reducere animam, 83.
tractu,	77.	Requies pro matrimonio, 40.
Phares & Pheres. 82. & 84.		Reguiem quærare, 62.
PHLONI ALMONI, 73.		Respicio quid, 38.
& 116.		Retegere pedes, 64.
Φυλὴ προ φύλη,	115.	Revelare aurem, 74.
Pietas Ebraicè HESED, 39.		Ruth, nomen libri. eius au-
Plena,	46.	tor, 29. alij hagiographis,
Ποίεω, Operor,	113.	alij Iudicum libro annu-
Polenta, Ebraicè CALI,	56.	merant, ibid.
Popule Chamos. 44.		Ruth, proprium fœminæ; à
Porta, pro urbe. 68.		qua liber nominatus. cre-
pro curia, ibid. & 72.		ditur fuisse Eglonis regis
Potrexit, porrecta fuit, 56.		filia, 36. uxor leviri Or-
Potentia, opes, 81.		phæ, 110. adolescentula
Promiscuam, promiscuè: in		nupsit Boozo, 82.
quibusdam libris offendi,		Ruth & Orpha ianitrices, 44.
promiscam: sed puto melius		Ruthæ factum specie minus
esse promiscuam, 46.		honestum, 66.
Properam, properè, ibid.		S.
Προσωλλαδομαι,	43.	SADDAI, omnipotens, 46.
Protinam, proximus, 46.		Salma & Salmon, 84. & 118.
Προσβύγιον,	114.	frater Elimelechi, 31.
Puella, famula, 51.		Salomonis locus è proverb.
Puer, servus, 50.		illustriatus, 81.
Q.		Saturitas pro cibo unde fatu-
Quàm vobis, pro magis quàm		ramur, 59.
vobis, 42.		Sedere, manere, quiescere, 62.
Quia particule geminatio, 69		& 72. habitare, unde se-
Quis pro quæ. 71.		des, habitatio. 36.
R.		SEMLA, 64.
Rachab, uxor Salmæ, 31.		Seminctium, 70.

Senae

Senatores suos quæque civi-		V.
tates habebant, 73.		Vellere aurem, 74.
Senes & seniores urbis, ibid.		Vendicaverit, pro vendica-
Seniores populi, 74.		veris, 75.
Septem pro multis, 117.		Vendidit, pro vendere intin-
Servi nomine quomodo u-		tuit, 74.
tantur, 55.		Verba apud Ebræos genere
Servitium pro servo, 62.		distingui, 71.
Si pro sive, 67.		Verbum pro re, 72.
Sic mihi Deus faciat, 45.		Vir, quidam, 32.
Sivan, mensis quis, 47.		Vir, quidam, 32.
Sine dictionis ellipsis, 67.		Vir, maritus, 34.
SOSANIM, vel potius so-		Vir è Bethlehem, 32.
SANNIM, lilia, 125.		Vir, quisque, uterque, 39.
Species generi addita, 74.		Vir nobilius ac plenius sonat
Succinatorium, 70.		quàm homo, 60.
SVDAR & sudarium, ibid.		Virtus pro robore. 68.
Surgere quo sensu usurpetur,		Visto verbi Ebraismus, 38.
37.		Visitare cõtra aliquem, ibid.
Surrexit, pro surgere cogita-		Vivit Dominus, 70.
vit, 37.		Vingendi mos veterum, 63.
Suscitare nomen alteri quid,		Voca nomen quid sit, expli-
76.		catum, 81.
T.		Vocari pro esse, 83.
Tangere, lædere, 52.		Vocetur nomen, 66. & 82.
Tardari alicui, 41.		& 83.
Tempus cœnæ, 55.		Vxorem ducendi mos, 34.
Terræ nomen de Iudæa κατ'		Vxores duas simul habere
ἕξοχῶν,	32.	lege Mosis licitum fuisse,
Terra Græcia, Italia, &c. 39.		77.
Terra nativitatis, 53.		Y.
Tob, proprium viri, 69.		ὑπὸ ζῶμα,

115.

E R R A T A.

Pag. 13. lin. 15 obfirmasset. 14. 2. pulchram. 42. 22. dele nimis. post, in eodem loco. 47. linea ultima, cui rei. 81. 27. in his sapè 109. 18. καὶ σὺ. 112. 17. ὑδρεῶν, pro ὄρεν ὑδρεῶν.